PROLETER DEVRİMCİ

AYDINLIK

sosyalist dergi

mao zedung
hikmet kıvılcımlı
doğu perinçek
korkut boratav

Gerçek Kahraman Kitlelerdir

halk için çalış
ho "amca"nın düşündürdüklerinden
"iki taktik" üzerine
tarımda üretim ilişkileri üzerine

Ocak 1970

1-15

SAYI : 1-15 Proleter Devrimci AYDINLIK (Aylık Dergi) OCAK 1970

İÇİNDEKİLER :

Kurucular Adına Sahipleri — Gün Zileli, Cengiz Çandar, Atıl Ant, Ömer Özerturgut

Sorumlu Yazı İş. Md. — Cengiz Çandar

Yeni Adres : Adakale sokak 28-1 Yenişehir - Ankara

Telefon : 12 74 17

İstanbul Temsilciliği — Fuat Fegan
Divanyolu Cad. 83/3, Sultanahmet - İst. Tel : 27 69 31

Abone Şartları — Türkiye / yıllık 50 TL., altı aylık 25 TL., Avrupa ve Ortadoğu / yıllık 75 TL., altı aylık 40 TL., Diğer ülkeler / yıllık 125 TL., altı aylık 65 TL.

İlân Şartları — Tam sayfa 800 TL. üzerinden hesaplanır. Yayın ilânları indirimlidir.

Dizgi ve Baskı — İş Matbaacılık ve Ticaret
Tel : 11 92 83, Ankara

İstanbul Dağıtımı — Fuat Büte, Ankara Cad. No. 34
Tel : 27 89 49

Ankara Dağıtımı — Ankara Umum Gazete Bayileri Kooperatifi

Ege Bölgesi Dağıtımı — Orhan Özşişman, 452. Sok. 5 — İzmir
Tel : 38786

yaşasın proleter devrimci aydınlık !

Yayın hayatımızın 15. ayına girerken, burjuva mülkiyet kurumuna ve burjuva hukuk kurallarına sırtlarını dayayan bazı bölücü unsurlar, AYDINLIK'ı baltalamaya ve yayın hayatına son vermeye yeltenmişlerdir. Elinde Ankara Emniyet Müdürlüğünden aldığı **«Sahiplik Belgesi»** ve Noterden çıkardığı birtakım kâğıtlarla AYDINLIK'ın basıldığı matbaaya giden Münir Aktolga, derginin kendi özel mülkü olduğunu söyleyerek, polis ve mahkeme tehdidiyle matbaacıdan derginin baskısının durdurulmasını istemiş ve bunu sağlamıştır. Bir yıldan beri fiilen ve Ağustos ayından beri de resmen AYDINLIK'tan ayrılmış olan aynı şahıs, aynı belgelerle AYDINLIK'ın banka hesabına ve posta kutusuna da el koymuştur.

AYDINLIK'ın çıkarılmasına karar verildiği günlerde, kurucular adına sahiplik işlemlerini yapma görevi verilen Aktolga, Ağustos ayında kendisinin de katıldığı ve oybirliğiyle alınan bir kararla sahiplikten ve yazı kurulundan ayrılmış ve durum dergimizin 11. sayısından itibaren iç kapakta belirtilmiştir. Durum bu olduğu halde, devir işleminin üzerinde durulmamasını fırsat bilmiştir.

Proleter Devrimci AYDINLIK 15. sayısından itibaren, burjuva özel mülkiyetini proleter devrimci ideoloji üzerinde bir baskı ve denetim vasıtası olarak gören ve AYDINLIK'ın proleter devrimci çizgisini saptırmak isteyenlerden kendini temizlemiş olarak çıkacaktır.

Proleter Devrimci AYDINLIK'ın politik çizgisi, esas olarak, «AYDINLIK'TA DÜNYA VE TÜRKİYE» başlığı altında çıkan yazılarda çizilen politik çizgidir. Bu çizgi ifadesini başlıca şu yazılarda bulur:

1. Sayı — «Dünya, Türkiye ve Devrimci Mücadele»,
2. Sayı — «Türkiye İşçi Partisi ve Sosyalist Hareket»,
3. Sayı — «TİP'de Devrimci Mücadele»,
4. Sayı — «İşçi Hareketleri»
6. Sayı — «Halkımızın Millî Demokratik Mücadelesi, Bugünkü Durumu, Düşmanları ve Meseleleri»,
7. Sayı — «AYDINLIK Halkımızın Millî Demokratik Mücadelesinin Parçasıdır»,
8. Sayı — «Devrimciler El Ele Millî Cephede»,
9. Sayı — «Gerici Parlamentarizm İflâs Yolundadır»,
10. Sayı — «İdeolojik Birlik ve Örgüt»,
11. Sayı — «Gerici Parlamentarizm Emperyalizmin Hâkimiyet Aracıdır»,
12. Sayı — «Proleter Devrimci Safları Çelikleştirelim»,
13. Sayı — «Bilimsel Sosyalizm Temeli Üzerinde Birliğe Doğru»,
14. Sayı — «Oportünizmi Açığa Çıkartalım ve İdeolojik Mücadeleyle Yıkalım!».

AYDINLIK'ın politik çizgisini tayin eden «AYDINLIK'TA DÜNYA VE TÜRKİYE» yazılarına ve derginin bütün çalışmalarına **hiç bir** katkısı olmayanların, proleter devrimci dergimizi sadece bir özel mülk olarak görmeleri, yuvarlandıkları menfaatçılık ve fırsatçılık çukurunun en iyi kanıtıdır.

AYDINLIK'ın 1. sayısından 14. sayısına kadar izlediği çizgi, proletarya davası için verilen mücadelenin bir parçası olarak, bu bildiriyi imzalayan arkadaşlarımızın kollektif çalışmalarının ürünüdür. AYDINLIK'ın onbeş aydır mücadelesi verilen proleter devrimci çizgisinin zaferi için sonuna kadar mücadele edeceğiz! Proleter devrimci hareket, oportünizme karşı mücadele ettiği, oportünizmden arındığı ve kadroları saflaştığı sürece güçlenir ve güçlenecektir!

AYDINLIK, sahiplik iddia edenlerin ideolojilerinin düşmanıdır. Kendilerinin de belirttiği gibi, **onlar için AYDINLIK**'ın yakılması gereklidir.

Bugüne kadar AYDINLIK yazı kurulu içinde bir azınlık olarak kalan bölücülere karşı uzun zamandır verilen mücadeleyi kısaca açıklamayı gerekli görüyoruz. AYDINLIK'ın kurulduğu sıralarda AYDINLIK ve TÜRK SOLU arasında bir bölünme yaratma ve AYDINLIK'ı bir hizip dergisi ha-

line getirme çabası ortaya çıkmış; bastırılan bu çaba, sinsi bir şekilde bugüne kadar sürüp gelmiştir. Aynı bölücü unsurlar, Aybar - Aren oportünizminin güçbirliği ve proletarya öncülüğü konusundaki görüşlerini yeniden saflarımıza sürmüşler ve bu tahlilleri yayma faaliyetine girişmişlerdir. Daha sonra, AYDINLIK'ın ve onun proleter devrimci çizgisine **karşı herkesle** ve **her fikirle** bir İLKESİZ BİRLİK CEPHESİ kurmuşlardır. İlkeye dayanmadığı için bir çıkar birliğinden ibaret olan bu cephe, bütün ısrarlarımıza rağmen görüşlerini yazılı olarak koymaktan kaçınarak, açığa çıkmaktan sakınmışlardır. İki yüzlü burjuva politikacılığı yolunu seçmişlerdir.

İLKESİZ BİRLİK CEPHESİNİN çeşitli meselelerle ilgili, birbirinden ayrı ve birbirine aykırı görüşlerine göz atmak yararlı olur.

1) Örgüt Konusunda —Bazılarına göre, devrimci mücadelede «Parti olsa da, olmasa da» devrimci mücadele başarı kazanabilir. Bunu savunanlar, Regis Debray'ın kitabında ifadesini bulan küçük burjuva politik çizgiyi açıkça benimsemektedirler. Diğer bazılarına göre, örgüt şarttır ve TİP eğer ele geçirilirse, bu parti proletaryanın öz örgütü olacaktır. Eğer TİP ele geçirilemezse, hemen kurulacak yeni bir parti, proletaryanın öz örgütü olacaktır.

2) TİP Konusunda — Bunların bazılarına göre, «TİP'i örgüt olarak desteklemek» ilkesi toptan yanlıştı; bu ilke, gerici - parlamentarizmin sınırlarına hapsolmaktır. Diğer bazılarına göre ise, bu doğru bir ilkedir, çünkü TİP proletaryanın öz örgütü haline getirilebilir.

3) Proletaryanın Öncülüğü Konusunda — Bazılarına göre, proletarya bugün devrimde öncüdür. Diğer bazılarına göre, «Evet, henüz proletarya bilinçlenmemiştir, ama esas olan **ideolojik öncülük** olduğuna göre, öncü sayılabilir.» Yine bazılarına göre, eğer proletarya öz örgütüne kavuşursa, derhal o an öncülüğü kazanacaktır.

4) Millî Cephe Konusunda — «Dev - Güç» teşebbüsü hiç bir şeydir; çünkü devrimci güçbirliği sınıflararası güçbirliğidir. Başkalarına göre, «Biz hedefleri koyarız; gelen gelir»; «Bütün millî unsurları millî cephede toplamak için ideolojik mücadeleye gerek yoktur.» Diğer bazılarına göre, millî cephenin ideolojik propaganda ve bilinçlendirme ile gerçekleşeceği doğru değildir. Yine bazılarına göre, «Biz öncü değilsek, millî cephe olmaz; biz öncü olmadığımız hiç bir eyleme katılmayız!»

5) Kemalizm Konusunda — Bazılarına göre, «Kemalizm, millî kurtuluşçuluktur!» Yani, tutarlı anti - emperyalizmdir, emperyalizme teslimiyetçi yanı yoktur. Diğerlerine göre ise, «Kemalistler düşmandır, onlarla güçbirliği yapılamaz; zaten güçbirliği sınıflararası güçbirliğidir.»

6) Millî Demokratik Devrim Konusunda — Bazılarına göre, millî demokratik devrim bir program meselesinden ibarettir. Pekalâ, küçük burjuva öncülüğünde gerçekleştirilebilir. Eğer küçük burjuva devrimcileri iktidara gelir ve genel demokratik programı uygularlarsa, bu millî demokratik devrim olur. Diğer bazılarına göre, millî demokratik devrimden sosyalist dev-

rime geçilip geçilmeyeceği bir «kader» meselesidir; demokratik devrimle sosyalist devrim arasında gerçekten bir «Çin Seddi» vardır!

7) Çalışma Tarzı Konusunda — Bazılarına göre, yığınları bilinçlendirme ve örgütleme diye bir meselemiz vardır. Ama başkalarına göre, yığınları ideolojik propaganda ile uyandırmak ve örgütlemek, devrimci mücadeleyi bilinçli ve örgütlü yığınlara dayandırmak diye bir meselemiz, yığınları devrime hazırlamak, yığınlarda devrimin gerekliliğine olan bilinci yaratmak ve esas olarak kitlelerin enerjisini seferber etmek diye bir meselemiz yoktur. «Devrim» yapılır, yığınlar sonra uyanır.

8) Feodalizm Konusunda — Bazılarına göre, millî demokratik devrim stratejisi, ancak feodalizmin mevcudiyeti halinde geçerli olabilir; bugün Türkiye'de iki «hâkim üretim tarzı» vardır. Bir «tarımda», bir de «tarım dışında». Tarımda feodalizm, hâkim üretim tarzıdır; tarım-dışında kapitalizm hâkimdir. Yani, millî demokratik devrim stratejisi, tarımda feodalizm hâkim değilse geçerliliğini yitirir.

9) Bilinçlendirme Eylemi Konusunda — İlkesiz Birlik Cephesinin bazı unsurlarına göre, bilinçlenme kendiliğinden olur. Bunun en güzel örneğini TDGF Başkanının Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin çoğunluğunun muhalefetine rağmen yayınladığı «Ne Yapmalı?» bildirisi vermiştir. Bu anlayışa göre, «Ne Yapmalı?» sorusu kitleye sorulunca, bilinç gökten zembille inivecektir! Diğer bazı unsurlara göre, proleter devrimcilerinin kitle organı İŞÇİ-KÖYLÜ GAZETESİ gereksizdir, kırtasiyeciliktir, edebiyattır.

Esaslarını yukarıdaki noktalar etrafında özetlemeye çalıştığımız bilimsel sosyalizme aykırı görüşler çevresinde kurulan İLKESİZ BİRLİK CEPHESİ'nin üzerinde birleştiği tek nokta, AYDINLIK'ın bütün bu konulardaki yukarıda başlıklarını sıraladığımız başyazılarda ifadesini bulan proleter devrimci çizgisine düşmanlıktır.

Bu görüşlerle mücadele son birkaç ay içinde yoğun bir hal almış, gençlik örgütleri proleter devrimci çizgi ile «İlkesiz Birlik» çizgisi arasında iki ayrı kanada ayrılmış ve birbiriyle mücadeleye girmiş durumdadır. Bu ayrılıklara çözüm, TDGF Kurultayı dışında, hep kapalı kapılar ardında yapılan, kitle önünde olmayan tartışmalarla aranmıştır. Bu büyük bir hatâdır ve biz kendimizi kitle önünde eleştiriyoruz: İdeolojik ayrılıkları gidermenin, bilimsel sosyalizmin bütün ilkeleri üzerinde birliğe yönelmenin tek doğru yolu, ayrılıkları kitle önünde tartışmak, meselelere kitle önünde çözüm getirmektir. Kapalı kapılar ardında yapılan tartışmalar, oportünizmi kitleden gizlemeye yarar, yaramıştır. Görüşlerini kitle önünde açıkça koymaktan kaçınan kişiler, kapalı kapılar ardında bir gün şu, diğer gün bu görüşü savunmak, «birbiriyle çarpışan farklı fikirler arasında yılan gibi kıvrılmak» imkânını bulmuşlardır.

Bütün bu deneyimler, ideolojik-politik bütün çalışmalarımızda kitle çizgisini izlememizi bize bir defa daha ve tam olarak öğretti. Meseleleri sadece önderler değil, bütün proleter devrimcileri bilmeli ve üzerinde tartışarak doğru ilkeler üzerinde birlik sağlamlaştırılmalıdır. Bir hareket, yalnız

en öndekilerin bilincine değil, harekete katılanların tümünün bilincine dayanırsa güçlü olabilir.

Bundan böyle her türlü yanlış görüşe karşı mücadeleyi kitle önünde yürüteceğiz. Bütün yanlış eğilimleri açığa çıkartarak, onlarla mücadele edeceğiz. Bilimsel sosyalizmin ilkeleri üzerinde birliğe ulaşmanın yolu budur!

Biz, Proleter Devrimci AYDINLIK ve İŞÇİ-KÖYLÜ GAZETESİ olarak, bugüne kadar TÜRK SOLU'nun açtığı yoldan ilerledik ve bundan sonra da bütün devrimci yayın organlarıyla omuz omuza yürüyeceğiz.

Oportünizmi açığa çıkartalım!

Oportünizmi ideolojik mücadeleyle yıkalım!

Yaşasın proleter sosyalizmi!

Yaşasın Proleter Devrimci AYDINLIK!

Erdoğan Güçbilmez, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Ömer Özerturgut, Atıl Ant, Gün Zileli, Cengiz Çandar.

T. C.
ANKARA VALİLİĞİ
Emniyet Müdürlüğü

Şube: Basın Sayı: 24/7/1968
Konu: Ankara

ALINDI BELGESİ

İlimiz de yayınlanacağı bildirilen "AYDINLIK" Dergisi sahibi MÜNİR RAMAZAN AKTOLGA'dan beyannamesinin alındığına dair işbu belge basın kanununun 9 ncu maddesine tevfikan kendisine verildi.

KEMAL DEMİRTAŞ
Vali Muavini
Ankara Valisi Y.

Münir Aktolga'nın özel mülkiyet belgesi (!)

gerçek kahraman kitlelerdir

Devrimci gençliğin güçlü mücadelesi sonucunda yurdumuzun limanlarına uzun süredir uğramayan Amerikan emperyalizminin 6. Filosu, Aralık ayının 18-21. günleri arasında İzmir limanına geldi.

Emperyalizm ve işbirlikçilerinin Filonun gelişinden önce yürüttükleri baskı ve yıldırma tedbirlerine iki sosyalist arkadaşımızın, Mehmet ve Battal'ın öldürülmelerine rağmen, 6. Filo'ya karşı kitle hareketleri güçlü ve başarılı oldu.

Gençliğin bugüne kadar yürüttüğü anti-emperyalist mücadelenin kitlelere devrimci bilinç verme yönünde halkımızın millî-demokratik mücadelesine kazandırdığı olumlu sonuçlar bir kere daha açıkça görüldü. Ankara ve İstanbul'dan İzmir'e giden yüzlerce genç ve İzmir gençliği yanında işçiler ve Ege bölgesinin çeşitli yerlerinden gelen devrimci köylüler kitle hareketlerine katıldılar. 6. Filo'ya karşı direniş mitinginde gençlik temsilcileriyle beraber işçi Osman Sercan, halkımızın emperyalizme karşı mücadelesini dile getirdi. Söke'nin Güzeltepe köyü sosyalistlerinden Hüseyin Kaya emperyalizme karşı gösterilerde tutuklanan ve halen hapiste bulunan devrimcilerden biriydi.

TDGF'nin yönettiği kitle hareketleri sırasında, Amerikan askerleri İzmir sokaklarında dolaşamadılar. İzmir'deki çeşitli Amerikan kurumları ve emperyalizmin saldırgan örgütü NATO Karargâhı önünde kitle gösterileri yapıldı. İzmir'de yürütülen anti-emperyalist gösteriler yanında, Ankara, İstanbul, İzmit ve Tarsus'ta da Amerikan korsan filosunun ge-

lişi dolayısıyla emperyalizme karşı güçlü kitle hareketleri yapıldı.

Bütün bu hareketler halkımızın emperyalizme karşı mücadelesinin yurdumuzun dört bir yanına yayılmakta olduğunu, gençlik dışındaki halk sınıflarının mücadele saflarına her geçen gün daha büyük bir güçle katıldıklarını, sosyalist olmayan ilerici örgütlerin de tutarlı bir anti-emperyalist tutuma yaklaştıklarını göstermiştir.

Ankara'da Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonunun düzenlediği anti-emperyalist yürüyüş ve mitingte, sosyalist ve sosyal demokrat gençler doğru devrimci sloganlar atarak omuz omuza yürüdüler, «Devrimciler el ele, millî cephede» şiarının başarılı bir uygulamasını yaptılar. TDGF saflarında Aybar ve Aren oportünizminin çöküşü ve sosyal demokrat gençlik içinde bölücü sloganların altedilmesiyle, sosyalist olsun olmasın, anti-emperyalist gençlik, günümüzün doğru devrimci şiarı olan «Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye» şiarı altında toplanmış ve mücadele vermektedir.

Proleter devrimcileri, anti-emperyalist gençlik safları içinde, millî cepheyi bölücü eğilimlerle mücadele ederken, **Gerçek kahraman kitlelerdir** ilkesini de var güçleriyle yaymalıdırlar. Gerçek kahramanlık kitlenin kahramanlığıdır. Tarihi ilerleten, devrimleri gerçekleştiren kitlelerin gücüdür. Mücadelemiz, devrimin itici gücünü, kitlelerin yaratıcı gücünü oluşturma mücadelesidir. Hedefimiz, devrimci mücadele içinde halk sınıflarını millî-demokratik devrim saflarına kazanma ve devrimi gerçekleştirecek gücü toplama mücadelesidir. Her yaptığımız hareketin, her attığımız adımın doğruluğunu gösteren esas, o hareketin karşı-devrimin gücünü kırması ve devrimci safları güçlendirmesidir. Başka hiçbir düşünce mücadelemizde bize yol gösteremez. Tek tek kişiler bu ilkeleri uyguladıkları oranda devrimci görevlerini yerine getirmiş olurlar.

Devrimci gençliğin anti-emperyalist mücadelelerinin güçlenmesi, millî sınıf ve zümrelerde yankı ve destek bulması; ileriki sayfalarda ele aldığımız öğretmen ve memur mücadeleleri; 69 deniz subayının bildirisiyle açığa çıkan ordumuz saflarındaki devrimci gelişmeler; işbirlikçi iktidara karşı TRT çatısı altında ilerici aydınların mevziler kazanmaları; işçilerimizin demokratik ve iktisadî haklar için mücadelelerinin şiddetlenmesi; köylülerimizin toprak için yürüyüşler ve işgaller şeklinde yaygınlaşan hareketleri, tek bir hareket, tek bir mücadele halinde birleşmeye doğru gitmektedir. Çeşitli kesimlerde ve cephelerde yürütülen bu mücadelelerin arasındaki bağların kurulması ve güçlenmesi, birliğin gerçekleşmesi, emperyalizm ve işbirlikçilerini geriletmekte, yeni tedbirlere zorlamaktadır.

Gerici parlamentarizmin figüranları olan siyasî partiler arasındaki sahte muhalefet ortadan kalkmakta; bu muhalefetin gerçek niteliği olan işbirlikçi düzenin devamı temeli üzerinde ittifak ve dayanışma açığa çıkmaktadır. Siyaset alanında gerici parlamentarizmin «iktidar» ve «muhalefet» i arasındaki çatışmanın yerine devrimci güçlerle emperyalizm ve işbirlikçileri arasındaki çatışma geçmektedir.

Günden güne güçlenen ve gerici parlamenter ittifakın kitle desteği dayanağını her gün biraz daha çökerten devrimci bir muhalefet karşısında, emperyalizm ve işbirlikçileri yeni biçimler içinde güçlerini toparlamak, devrimci muhalefeti baskı ve taviz politikasıyla bölmek ve sindirmek için çareler aramaktadır.

Aralık ayı, emperyalizm ve işbirlikçilerinin, millî sınıf ve tabakaların devrimci hareketlerini sindirmek için başvurduğu baskı ve terörün örnekleriyle dolu geçmiştir.

İşçi kardeşimiz Şerif Aygün, Kartal Maltepe'sindeki «Gamak Elektrik Motorları Fabrikası»nda işten çıkarılan arkadaşlarının işe alınmaları ve bütün işçilerin ücretlerinin ödenmesi için girişilen mücadelede işbirlikçi iktidarın polis kurşunuyla vurulmuştur.

Emperyalizm ve işbirlikçileri önümüzdeki günlerde bütün toplumu saracak olan iktisadî sıkıntıların eşiğindedirler. Bu buhranlı durum işlediği maddelerin yarıdan çoğunu ithal eden sanayide ham madde yetersizliği olarak belirmektedir. Son aylarda yapılan ve gelecek günlerde yenileri eklenecek olan milyarlarca liralık dolaylı vergi zamları emekçilerin satın alma güçlerini iyice kısacak, yani onları daha da yoksullaştıracaktır. Bu nedenle sanayi satılamayan birikmiş stoklarla karşı karşıya kalacaktır. Bir yıldan beri çeşitli sanayi kollarında, özellikle ham madde olarak demir kullanan fabrikalarda kendini hissettiren ham madde yetersizliği, birçok fabrikaların üretimlerini düşürmelerine sebep olmaktadır. Birçok fabrikalar daha yüksek kapasiteyle çalıştıkları devrede işe aldıkları işçileri kısmen veya tamamen çıkarmaktadırlar. Bu hareket gelecek aylarda daha da hızlanacak ve belirli hale gelecektir. Emperyalizm ve işbirlikçileri iktisadî çıkmazlarının bedelini bütün emekçilere ve özellikle işçilere ödetmektedirler. Kısa zamanda sanayide pekçok işçi Şerif Aygün ve arkadaşlarının durumuyla karşı karşıya gelecektir. İşçilerimizi çetin koşullar, şiddetli mücadeleler beklemektedir.

Proleter devrimcileri işçilerimize mücadelelerinde önderlik etmek göreviyle karşı karşıyadırlar. İşçilerle omuz omuza mücadeleye girdikleri, onlara doğru hedefler ve mücadele biçimleri gösterdikleri ölçüde, proleter devrimci hareketimizin kendi öz sınıf tabanına oturması yolunda önemli ilerlemeler kaydedebileceğiz. İşçi sınıfı saflarından çıkacak bilinçli devrimcilerle kadrolarımızı sağlam temeline oturtacağız. İşçi sınıfının mücadelesini iktisadî mücadeleden siyasî mücadele düzeyine yükseltmek, işçi sınıfını devrimde öncülüğe yükseltmek için mücadele ancak böyle çalışmakla başarılabilir. İşçi sınıfı, biliyoruz ki, ekonomik mücadele içinde kendiliğinden siyasî bilince ulaşamaz. İşçi sınıfına siyasî bilinç iktisadî mücadelesinde onunla omuz omuza mücadele ederek bağ kuran ve politik hedefler gösteren, işçi sınıfına dostunu düşmanını tanıtan proleter devrimci kadrolar tarafından götürülür.

Şerif Aygün'ün ölümü işbirlikçi iktidara karşı işçi - köylü - gençlik - aydın ittifakını perçinlemiştir. Dün Zonguldak'ta iki işçi kardeşimizi toprağa düşüren, bugün Şerif Aygün'ü vuran polis, emperyalizm ve işbirlikçilerinin polisi, hayatın baharında devrimci gençleri, Taylan'ları, Mehmet'leri, Battal'ları vuran polistir. Bu polis, emperyalizmin, işbirlikçi patronların ve toprak ağalarının çıkarlarını ve egemenliklerini korumakla görevlendirilen polistir. Gerçekte gençleri, işçi kardeşlerimizi, Bafa gölünde köylülerimizi vuranlar emperyalizm ve işbirlikçileridir.

Şerif Aygün'lerin kanları gayrımillî güçleri boğacaktır. Şerif Aygün'lerin hâtırasına karşı saygı görevimiz bize işçi sınıfımızı bilinçlendirme, örgütlendirme ve proletarya hareketini bağımsızlığı üzerinde titrediğimiz bir hareket olarak, millî demokratik devrime nihai hedefi olan sosyalizme ulaşma bilinciyle öncü kılma görevini yüklemektedir.

Terör ve Baskı Rejimine karşı Demokratik İttifak

İşbirlikçi güçlerin, halkımızın millî - demokratik mücadelesine karşı baskı ve terör teşebbüslerinin diğer bir örneği, Yıldız Mühendislik ve Mimarlık Akademisi öğrencisi iki sosyalist arkadaşımızın, polisin himayesi altındaki gerici güç-

ler tarafından öldürülmesidir. İlerici bir aydın olan Şadi Alkılıç hâlâ hapistedir. Eski FKF Genel Başkanı Yusuf Küpeli ve arkadaşları tutuklanmışlar ve uzun süre mahkeme önüne çıkarılmamışlardır. TDGF İstanbul Bölge Yürütme Kurulu Başkanı Cihan Alptekin ve Deniz Gezmiş polis tertibi sonucu tutuklanmışlardır. İzmir'de yüzlerce genç nezarete alınmış, devrimci köylü önderi Hüseyin Kaya ve 9 genç tutuklanmıştır. Ankara ve İstanbul'da polis okullara, devrimcilerin evlerine baskınlar yapmış, devrimci güçler üzerinde tam bir terör havası estirmeye çabalamıştır. Suç konusu olmayan, kitaplar, dergiler, gazeteler toplanmakta, işbirlikçi iktidarın polisi her türlü tertibe başvurarak devrimci saflarda yılgınlık yaratmaya ve sosyalistleri ittifaklarından tecrit etmeye çalışmaktadır. Proleter devrimcilerinin teorik silâhı olan dergimiz ikinci defa polis tarafından aranmıştır. Aramada «zararlı madde» bulamayan polis, Aydınlık kitaplığı'ndan Lenin'in Devlet ve İhtilâl adlı eseriyle, ertesi gün beraat eden Proletarya İhtilâli ve Dönek Kautsky adlı kitaba el koymuştur.

CHP'nin yaşlı lideri İnönü'nün işbirlikçi saflarda kesin olarak yer almasıyla, işbirlikçi iktidar baskı ve terör rejimini uygulamada daha cüretli davranma imkânlarına kavuştuğu inancındadır. Bu durumda proleter devrimci hareketin kdaroların saflığı ve devrimci örgütlenme meseleleri son derece hayatiyet kazanmıştır. Proleter devrimcileri, hem kadroların saflığı ve hareketin bağımsızlığı, hem de demokratik ittifaklar meselesi üzerinde daha büyük bir dikkat ve ciddiyetle durmak zorundadır.

İşbirlikçi sermayedarlara, ithalât ve ihracatçılara, montaj sanayicilerine ayrıcalıklar ve kamu fonlarının büyük miktarlar halinde transferini sağlayan kanun hükümlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptali üzerine işbirlikçi iktidarın bu kanun hükümleriyle elde ettiği meşru(!) hukukî çerçevenin kolaylıklarına bir an önce kavuşabilmek için acele yeni bir kanun tasarısı hazırlamaya girişmesine ve bu tasarı kanunlaşıncaya kadar aynı kolaylıkları kararnameler ve başka dolaylı yollarla işbirlikçi sermayedarlara sağlamaya devam edebilmek için çabalamasına karşılık, öğretmenlerin emek karşılığı olan ek ders ücretlerini aylardan beri ödememesi, bunun için gerekli fonları bulmak için kılını kıpırdatmaması, işbirlikçi iktidarın sınıf niteliğinin bunu göremeyen gözlerde, özellikle öğretmen saflarında açıklık kazanmasına yol açmıştır.

Öte yandan, işbirlikçi AP iktidarının beş yıllık devresinde fiyat seviyesi % 100'den fazla yükseldiği halde, dar ve sabit gelirli zümrelerin gelirlerinin aynı düzeyde tutulması ve hattâ son günlerdeki milyarları bulan dolaylı vergi zamlarıyla daha da düşürülmesi, işlediği maddelerin yarıdan çoğu ithal malı olan sanayiin ham madde ithalindeki tıkanıklıklar yüzünden tam kapasiteyle çalışamamasının yükünün fabrikadan fabrikaya değişen tensikatlarla işçilere yüklenmesi, bu iktidarın işçilere, köylülere, sabit ve dar gelirli memurlara düşman olduğu pek açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Bir yanda işbirlikçi iktidarın sınıf niteliğinin ve kendilerinin dostu olmadığının günden güne açığa çıkması, öte yanda gittikçe ağırlaşan geçim yükünün yarattığı istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı, nihayet halkımızın millî demokratik mücadelesinin düşüncelere getirdiği berraklık ve iktidarda ya da muhalefette olsunlar gerici parlamentarizmin figüranları olan partilerin yığın desteğini kaybetmekte olmaları, bütün dar ve sabit gelirli zümreleri, özellikle memurları aktif mücadeleye itmekte, toplumumuzun devrimci gençlik, işçiler ve köylüler gibi

mücadeleye çoktan beri girişmiş kesimleriyle hedef birliklerini kavramalarına yardımcı olmaktadır. Böyle bir ortamda gerici parlamentarizmin figüranları olan siyasî partilerin ve şahsiyetlerin ayakta kalabilmek için giriştikleri siyasî manevralar, gözlerden gizlenmesi imkânsız, gerici ve büyük yığınların çıkarlarına zıt anlamlar kazanmaktadır. İşçiler, köylüler, dar ve sabit gelirli zümreler, özellikle memurlar, işbirlikçi iktidarla aralarında uzlaşması imkânsız zıtlığı her gün biraz daha açık bir biçimde kavramakta; iktidara karşı tutumları sertleştikçe emperyalizm ve işbirlikçilerinin düzeninin halkımızın çıkarlarıyla çelişen yönlerini görebilmekte; başta devrimci gençlik olmak üzere, devrimci güçlerin yürüttükleri anti-emperyalist ve feodal, yarı feodal kalıntılara, bütün gericilik unsurlarına karşı demokratik mücadeleye katılmaktadırlar. Öyle görülüyor ki, yakın günler, millî sınıf ve zümrelerin örgütlü ve kolayca örgütlenebilecek uyanık kesimlerinin emperyalizm ve işbirlikçi sınıflar egemenliğine karşı gittikçe politik özü gelişecek olan kitle mücadeleleriyle dolu olacaktır.

Henüz emperyalizm ve işbirlikçilerinin kozmopolit ve gerici-dinci ideolojilerinin etkinliği altında hareketsiz duran yığınların siyaset sahnesinde aktif güçler olarak yerlerini almalarına büyük katkılarda bulunmasını beklememiz gereken böyle bir dönemin eşiğinde ve böyle bir ortamda TÖS ve Türkiye İLK-SEN'in gerçekleştirdiği öğretmenlerin dört günlük ihtar boykotu üzerinde duralım.

Nesnel olarak öğretmen boykotu halkımızın millî demokratik devrim mücadelesinin bir parçasıdır. Bu mücadelenin hedef aldığı gayrımillî sınıflar iktidarına karşı öğretmenlerde millî demokratik hedeflerin bilincini keskinleştiren ve siyasî ortamı hakiki burjuva demokrasilerinin kapsamlı özgürlükler ortamı yönünde zorlayan bir hareket olmuştur. Boykotun bu nesnel anlamı öğretmen yöneticilerinin bilincinde de açık bir biçimde yer almıştır. TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt birçok bildirilerde ve demeçlerde **«boykotumuz halkımızın bağımsızlıkçı, demokratik ve devrimci mücadelesinin küçük bir parçasıdır»** demiştir. TÖS ve Türkiye İLK-SEN Ortak Boykot Komitesinin bildirilerinde boykotun «tamamen Anayasa çerçevesinde demokratik bir ifade yolu» olduğu belirtilmiştir. Öğretmen boykotu halkımızın millî demokratik devrim yolundaki mücadelesine büyük bir güç, 156.000 kişilik geniş bir aydın kitlesinin, eğitim ordusunun gücünü katmıştır.

Öğretmenler emperyalizme karşı mücadele bilinciyle boykota girişmişlerdir. Hedefleri, kendi devimleriyle, **«emperyalizme bağımlılığın eğitim alanındaki yansımalarını ortadan kaldırmaktır.»** TÖS ve Türkiye İLK-SEN.in yayınladıkları çeşitli belgelerde bu «yansımalar» çok ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Öğretmenler, öğretim konularından geçim ve çalışma koşullarına, meslekî örgütlenme özgürlüklerinin kısıtlanmasına kadar bütün temel sorunlarının emperyalizm ve işbirlikçilerinin egemenliğiyle olan derin ve köklü bağlarını birkaç yıldan beri aralıksız yürüttükleri mücadeleler içinde günden güne daha iyi kavramaktadırlar. Öğretmen yöneticileri düzeyinde bu gerçeğin bilinci açıklık kazanmıştır, keskinleşmektedir. Saflarda ise dört günlük ihtar boykotu bu bilincin önündeki engelleri tam anlamıyla yıkıntıya uğratmıştır.

Bu boykot, öğretmenler arasında olduğu kadar, onların dışındaki çevrelerinde de, Amerikan emperyalizmine ve yerli işbirlikçilerine karşı mücadele fikrinin tohumlarını atmıştır. Öğretmenler dört gün boyunca neden boykot yaptıklarını tekrar tekrar düşünmek zorunda kalmışlar; boykotlarının haklılığını gös-

tererek çevrelerinin desteğini kazanabilmek için eğitim ve meslek sorunları konusunda ve bunun bağlı bulunduğu yurt gerçekleri hakkında ulaştıkları daha derin ve daha berrak fikirleri çevrelerine yoğun bir biçimde yaymışlardır. AP teşkilâtlarının bütün kışkırtmalarına rağmen halkımızın öğretmenleri yer yer kuvvetle desteklemesi öğretmenlerin davalarını çevrelerine anlatmakta başarı kazandıklarını göstermektedir. İşçi sendikaları, köylüler, gençlik, ilerici aydınlar öğretmen hareketinin yanında yer almışlardır.

Boykot öğretmenlerimizin geçim ve çalışma koşullarının ağırlığını da toplumumuzun bilincine çıkarmıştır. Boykotun hedeflerinden olan bu koşulların düzeltilmesi yönünde kısa sürede herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır, fakat iktidar, millî demokratik mücadelemizin selini bölerek ufak arklara akıtabilmek için, öğretmenlere kısa dönemde kaçınılmaz olarak bazı ayrıcalıklar sağlama yoluna gitmek gereğini duymaktadırlar. İşbirlikçi iktidarın «sopa ve yem» politikasının mantığı bunu gerektirmektedir. Ancak, öğretmenler kendilerine uzatılacak yemin nereden geldiğini bilecek bilinç düzeyindedirler. Boykot sırasında gerek öğretmenler gerek halkımızın diğer kesimleri, 40.000'i 472 TL., 19.700'ü 522 TL. maaşla çalışan, 3.500'ü son üç yılda meslekten ayrılarak başka işlere geçen, 670 tanesi Almanya'ya işçilik yapmaya giden öğretmenlerle bütün diğer emekçilerin nasıl aynı baskı ve sömürü çarkının ağırlığı altında ezildiklerini görmüşlerdir.

Nihayet boykotun diğer bir temel hedefi olan grev hakkı ve özgür sendikacılık hakkı için de önemli bir birikim sağlanmıştır. Anayasanın demokratik çerçevesine aykırı olarak 624 sayılı kanunla kamu personeline grevi yasaklayan ve gerçek anlamda kamu personeli sendikacılığını engelleyen iktidara karşı, öğretmenler, bu hakları fiilen kazanarak meşrulaştırma mücadelesi yapmaktadırlar. Daha önce, Şubat 1969'da, 624 sayılı kanunun gösteri yürüyüşü yasağına aldırmadan «Büyük Öğretmen Yürüyüşü»nü yapan TÖS, bu kanunun bu yasağı koyan hükmünü Anayasa Mahkemesine nasıl iptal ettirmişse, şimdi de 624 sayılı kanuna rağmen yaptıkları boykotla grev yasağının ve özgür sendikacılık önündeki engellerin haklılığı konusundaki şüphelerin kesin inanışlar haline dönüşmesini sağlamıştır. Öğretmenlerin boykotundan aldıkları güçle Türkiye PER-SEN çatısı altında toplanmış olan 300.000 memur da yakın bir gelecekte boykota girişmek için hazırlıklara başlamıştır. Kamu personelinin mücadeleleri 624 sayılı kanunun yürürlükten kalkmasını mutlaka sağlayacak, grev ve özgür sendikacılık hakları kamu personeline kaçınılmaz olarak tanınacaktır. Böylece öğretmenler, boykotlarıyla, siyasî ortamı hakiki burjuva demokrasisi yönünde, bütün millî sınıf ve tabakaların kendi bağımsız siyasî örgütleriyle ağırlıkları oranında söz sahibi olacakları koşullar doğrultusunda zorlamışlardır.

Boykotun diğer bir önemli kazancı şudur: Ortak eylemde öğretmenler tek ve güçlü bir meslek örgütü içinde biraraya gelmenin yararlarını kavramışlardır. Boykot sırasında TÖS ve Türkiye İLK-SEN birleşme kararı almışlardır. Bu ayrılık lafazanlıkla değil ancak böyle güçlü bir ortak eylem içinde ortadan kalkabilirdi. Ayrıca emperyalizm ve işbirlikçilerinin öğretmen saflarındaki bölücü besleme örgütü olan «Milliyetçi Öğretmen Dernekleri Federasyonu» büyük bir darbe yemiş, üyelerinin bir kısmını kaybetmiş, şubelerinin bir kısmı kapanmıştır. Örgütsüz öğretmenler arasında meslek örgütlerine bağlanma eğilimleri kuvvetlenmiştir. Öğretmen tabanında boykot, güçlü bir örgütsel birlik akımı yaratmıştır. Öğretmenlerin «tek ses, tek yumruk»

halinde mücadeleye girme koşulları olgunlaşmıştır. Millî demokratik hedeflerimizin bilincinde, dostunu ve düşmanını yakından tanıyan güçlü bir öğretmen örgütü halkımızın millî demokratik devrim mücadelesine büyük bir güç katacaktır.

Öğretmenlerin boykotu bütün devrimci güçlerin mücadele içinde birbirlerine kenetlenmelerini sağlayarak önemli bir görev daha görmüştür. Öğretmenler boykotun ilk gününden itibaren bütün devrimcilerin en içten ve canlı desteğini arkalarında bulmuşlardır. Bu destek boykotun gücünü artırmış, karşı hareketlerin gücünü kırmıştır. Bütün millî sınıf ve tabakalar arasında emperyalizm ve işbirlikçilerine karşı kurulacak devrimci güçbirliğinin bugünkü ilkel biçimlerinin dahi halkımızın millî demokratik devrim doğrultusundaki mücadelesine ne kadar büyük bir fayda sağlayabileceği öğretmen boykotu sırasında bir daha görülmüştür.

Aralık ayının öğretmen boykotu kadar önemli diğer bir olayı da, Türkiye'de emperyalizmin sömürü ve boyunduruğuna, devrimci gençlerin birer ikişer vurulup öldürülmelerine karşı ve öğretmenlerin boykotunu desteklemek için 69 deniz subayının yayınladıkları bildiridir.

Subayların bildirisi işbirlikçi iktidar çevrelerinde olduğu kadar gerici parlamentarizmin muhalefet rolündeki aktörleri arasında da büyük bir tedirginlik yaratmıştır. Öğretmen boykotunun güçlü bir biçimde devam etmesine yardımcı olmuş, işbirlikçi iktidarın halkımıza karşı tertiplediği baskı ve yıldırma oyunlarını karşısına dikilmiştir.

Bu bildiri emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı halkımızın millî demokratik devrim mücadelesinin ordumuzun saflarında yankısız kalmadığını ortaya koymaktadır. Madanoğlu'nun dile getirdiği «millî ordu özleminin» subay saflarında yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin boykotu, 69 deniz subayının bildirisi ve memurların hazırlığı yapılan boykotu gibi hareketler, sömürge ve yarı sömürge ülkelerde örneklerine rastlanan, fakat Türkiye'de çok belirgin olarak ortaya çıkan önemli bir özelliği yansıtmaktadırlar. Proleter devrimcileri uzun süreden beri Türkiye'de asker-sivil aydın zümrenin devrimci eğilimlerine dikkati çekmişlerdir. Bu konu oportünizme karşı yürütülen ideolojik mücadelenin önemli alanlarından biri olmuştur. Gerek sosyalist akım içindeki oportünizm, gerek küçük burjuvazinin devrimci akımı içindeki sağ kanat, asker-sivil aydın zümrenin devrimci niteliğini daima inkâr etmiş, ideolojik alanda bütün güçlükleriyle bu inkârlarını belgelemeye çalışmıştır. Buna karşı yürütülen ideolojik mücadele sosyalist akım içinde oportünizmin bozgunuyla sonuçlanmıştır. Oportünizmin sosyalist saflardan temizlenen bu gerici fikirleri şimdi küçük burjuvazinin siyasî akımı içinde kökleşmeye çalışmaktadır. Asker-sivil aydın zümrenin çeşitli fırsatlarda tahlil edilmiş bulunan devrimciliğinin inkârına karşı küçük burjuvazinin siyasî akımı içinde şiddetli bir mücadelenin başladığı görülmektedir.

Asker-sivil aydın zümrenin devrimciliği, mücadeleler içinde sağlanacak işçi sınıfının öncülüğünde işçi-köylü ittifakı zemininde, bu ittifaka destek olan bir unsur olarak toplumumuzda devrimin kalıcı zaferlere ulaşmasına yardımcı olabilir. Ancak, şimdiden asker-sivil aydın zümrenin emperyalizm ve işbirlikçilerine karşı çıkması, bu gayrımillî ittifakın iktidar temellerini sarsmakta, halkımızın millî demokratik devrim mücadelesinin koşullarını geliştirmektedir. Bu bakımdan asker-sivil aydın zümre saflarında cereyan eden mücadele ve gelişmeler dikkatle izlenmelidir.

halk için çalış

Bu konuşma, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesine doğrudan doğruya bağlı olan örgütler tarafından Çan Zu - te arkadaş için düzenlenen anma töreninde yapılmıştır.

Komünist Partimiz ve onun önderliğindeki Sekizinci Ordusu ve Yeni Dördüncü Ordu, devrim kampına aittir. Bu kamp, kendisini halkın kurtuluşuna adamıştır ve tamamen halkın çıkarları için çalışır. Çan Zu - te arkadaş (1), bizim kamp'tandı.

Bütün insanların sonu ölümdür, ama ölümün önemi insana göre değişir. Eski Çinli yazar ve tarihçi Szuma Çien şöyle der: «Ölüm bütün insanların başına gelir, ama önem bakımından Tay Dağından daha ağır ya da kuğu

---

(*) Türkçe dilbilgisinde yabancı isimlerin yazılmasında kural, o ismin ait olduğu dilde Lâtin harflerinin kullanılması halinde, ismin aynen yazılmasıdır. Başka harfler kullanan diller için kural ise, ismin türkçe okunduğu gibi yazılmasıdır. MAO ZEDUNG, Çin Komünist Partisi Başkanının isminin türkçe okunuş şeklidir. Nitekim, Çin Halk Cumhuriyetinde basılan türkçe metinlerde böyle yazılmaktadır. Dergimizde bundan sonra isim doğru şekliyle kullanılacaktır. Bütün yayınları ve arkadaşları bu kurala uymaya çağırırız.

(1) Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Muhafız Alayında bir er ve büyük bağlılıkla halka hizmet eden bir Parti üyesi. Devrimci mücadeleye 1932'de katıldı, Büyük Yürüyüş'te bulundu ve yaralandı. 5 Eylül 1944'de kuzey Şensi'de Ansi ili dağlarında kömür yaparken bir ocağın aniden çökmesi üzerine öldü.

kuşunun en ince tüyünden de hafif olabilir» (2). Önem bakımından, halkın çıkarları uğruna ölmek Tay Dağından da ağırdır, ama faşistler için, halkı sömüren ve ezenler için çalışmak ve onlar için ölmek kuğu kuşunun en ince tüyünden de hafiftir. Çan Zu-te arkadaş halkın çıkarları uğruna öldü ve onun ölümü önem bakımından gerçekten Tay Dağından da ağırdır.

Eğer hatâlarımız varsa, bunların ortaya konmasından ve eleştirilmesinden korkmayız, çünkü biz halka hizmet ediyoruz. Kim olursa olsun, her hangi bir insan bizi eleştirebilir. Haklı olduğu takdirde, hatâlarımızı derhal düzeltiriz. Önerdiği şey, halkın yararına ise, kabul ederiz. Örneğin, «seçme askerler ve basitleştirilmiş idare» fikri Bay Li Ting-ming (3) tarafından, Parti üyesi olmayan biri tarafından ileri sürüldü; bu fikri, halkın yararına iyi bir fikir olduğu için benimsedik. Eğer halkın çıkarı için iyi olanı yapmakta ve yanlış olanı düzeltmekte ısrar edersek, kampımız zafer kazanacaktır.

Ülkenin dört bir köşesinden geliyoruz ve ortak bir devrimci hedefe giden yolda birleşmiş bulunuyoruz. Bu yolda Çin halkının ezici çoğunluğuyla birlikte yürüyeceğiz. Bugün, şimdiden devrimci üs alanlarındaki 91 milyonluk (4) nüfusa önderlik ediyoruz; ama bu yeterli değildir ve bütün milletin kurtarılması için bu sayı daha da arttırılmalıdır. Güçlüklerle dolu anlarda arkadaşlarımız, başarılarını ve şeylerin ışıklı yanını görebilmeli ve cesaretlerini kuvvetlendirmelidirler. Çin halkı ezildiğine ve bizim görevimiz onu kurtarmak olduğuna göre, mücadelede kendimizi göstermeliyiz. Mücadele zorunlu olarak fedakârlığı gerektirir ve ölüm olağan bir şeydir. Ama eğer halkın çıkarlarını ve ezici çoğunluğun ezildiğini akıldan çıkarmazsak, o zaman halkın çıkarları uğruna ölümün, ölmeye değer olduğunu görürüz. Yine de, mümkün olduğu kadar, gereksiz fedakârlıklardan kaçınmalıyız. Militanlarımız her askerin üzerine titremelidir. Devrimci saflardaki bütün herkes birbiriyle ilgilenmeli, birbirini sevmeli ve birbirine yardım etmelidir.

Bundan böyle, saflarımızda iyi bir iş yapmış, ahçı ya da asker olsun, her hangi bir kimse ölecek olursa, onun için bir cenaze töreni ve onuruna bir anma toplantısı düzenlenmelidir. Bu, bir âdet haline gelmelidir ve halk arasında da yayılmalıdır. Bu toplantı, ölenler için duyduğumuz acıyı ifade etmeye ve bütün halkı birleştirmeye hizmet edecektir.

8 Eylül 1944

Mao Tsetung, «Serve the People,» «Selected Works. Vol. IV.

---

(2) **Tarihî Kayıtlar**'ın yazarı ünlü Çinli yazar ve tarihçi Szuma Çien'in (M.Ö. ikinci yüzyıl) «Jen Şao-Çing'e Mektup»undan.

(3) Kuzey Şensi'de, bir ara Şensi-Kansu-Ningsia Sınır Bölgesi Hükûmeti'nde Başkan Yardımcılığına seçilen aydın bir toprakağası.

(4) **Bu, Şensi-Ka**[illegible]**-Ningsia** sınır bölgesi ile **Kuzey, Orta ve Güney Çin**'deki bütün diğer kurtarılmış bölgelerin toplam nüfusu idi.

(Devamı 235. sayfada)

İŞÇİ-KÖYLÜ GAZETESİ

- İşçi sınıfının devrimci mücadelesini güçlendirmek
- Feodal kalıntılara karşı demokratik köylü mücadelesini desteklemek ve hızlandırmak
- İşçi ve köylülere sınıflarının dost ve düşmanlarını tanıtmak
- Emperyalizme karşı halkımızın millî bilincini güçlendirmek
- Devrimci güçlerle işçi ve köylü kitleleri arasında organik bağlar kurmak

için

EMPERYALİZM VE YERLİ UŞAKLARI DIŞINDA BÜTÜN YURTSEVERLERİ **İŞÇİ-KÖYLÜ**'NÜN MÜCADELESİNE KATILMAYA ÇAĞIRIYORUZ.

- İŞÇİ-KÖYLÜ İLE BAĞ KUR.
- İŞÇİ-KÖYLÜ'yü TANIT VE YAY
- İŞÇİ-KÖYLÜ'ye BAĞIŞTA BULUN.
- BAĞIŞ TOPLA, DESTEKLE.

69 Deniz Subayının Son Olaylara İlişkin Bildirisinden Pasajlar

Halkımıza bildiririz!

Senden yana olanları bir bir vurmaya başladılar. Yiğit halkım. Önce Vedat'ı öldürdüler. Alacakaranlıkta. Bağımsız Türkiye demişti Vedat. Sonra Mehmet'i vurdular, sonra Taylan'ı. Türk halkı ezilmekten kurtulsun demişti Taylan'la Mehmet.

Sonra bir gece bir başka Mehmet, sonra bir gece bir yiğit Battal. Sandılar ki, durdururuz ihanet barikatlarıyla bu coşkun seli. Sandılar ki, söndürürüz salyalarımızla, yanan ateşi. Oysa söner miydi bu kızgın ateş? Durur muydu millî kurtuluş savaşımız. Bu savaş şunun bunun değildi ki, dursun. Bu savaş bir avuç insanın değildi ki, dursun. Bu savaş senin, bu savaş ezilenlerin, bu savaş Mustafa Kemal'in savaşı.

Ama yetsin artık bu alçakça katliam, bitsin artık bu zulüm. Sahipsiz bildikleri devrimi köşebaşlarında yönetmeye kalkanların karşısına yeni Mehmet'ler, yeni Vedat'lar, yeni Taylan'lar dikilecektir. Bunu bilsinler. Bunu anlasınlar ezenlerin kuklaları. İplerini tutan elleri kıracak güçler de vardır Türkiye'de. Meydan boş değildir. Tüfeklerimizdeki mermi, mermilerimizdeki barut, yüreklerimizdeki ateş yeter size.

Ne bir çıkar, ne bir paşalık, ne beylik istediler, kavganın sonunda. Ve zaten bu kavgada ne bir paşa, ne bir bey, bu kavgada en güzel şey tam devrimci bir nefer olabilmek, patlamaya hazır bir mermi gibi barutla dolabilmek, ardına bakmadan yola koyulabilmek ve aslolan devrim için yaşamak olduğu halde mümkünü kalmamışsa şayet, en güzel şey hiç bir şey olmamış gibi sessizce ölebilmek. Sevdikleri karalar bağlasın başlarına, analar taş bağlasın bağırlarına, ışıklı bir dünyanın yarınlarına sel olsun, göl olsun, bol olsun anaların gözyaşları, devrimciler vurulup düşsün bu göle kanlı başları, ne değişir, kesilsin devrimcilerin başları birer birer. Oysa bir yasadır bu mümkünü yok. Devrimciler ölür, Devrimler sürer. Evet sürecektir devrimler. Mustafa Kemal'i nasıl döndüremedilerse yolundan, Türk gençliğini, Türk ordusunu, Türk halkını da döndüremiyeceklerdir. Çünkü, bu kavga ne bir anarşidir, ne başı bozukluk. Bu başlayan bir devrimdir. Mustafa Kemal'in anti-emperyalist çizgisinde Türk halkının kurtuluş yolunda başlayan bir devrim duramaz ve durmayacaktır.

Mustafa Kemal'in devri bitmiştir. Ama devrimler bitmemiştir. Ve O'nun geleceğe çizdiği kesin çizgi de sürüp gitmektedir. Bayrak yere düşmemiştir. Yüzbinlerce gencin havaya kalkan yumruğunda, onbinlerce öğretmenin hak isteyen sesinde, bizim mermilerimizde ve milyonların ayak seslerinde devrim bayrağı daha bir yükseliyor, daha bir yükselecek gökyüzüne doğru. Korksun emperyalistler, korksun işbirlikçiler, korksun onların zavallı uşakları, ne rütbe, ne nişan peşindeyiz. Erzurum Kongresi'nde üniformasını bırakan Mustafa Kemal'in sönmez ateşindeyiz. Gün 24 saat Türk halkının kurtuluş işindeyiz.

korkut boratav

tarımda üretim ilişkileri üzerine

Bir süre önce yayınlanan bir kitapta **(100 Soruda Gelir Dağılımı)** ortaya koyduğum bazı bulguları, **Emek** dergisinde basılan bir yazıda özetlemiş ve Türkiye tarımındaki üretim ilişkilerinin tesbit ve tahlilinde düşülebilecek bazı hataları gidermeğe çalışmıştım. Üretim ilişkileri ve hâkim üretim tarzı kavramlarının herkesçe bilindiğini farzettiğim tanımlarından hareketle, Türkiye tarımında başlıca üç üretim ilişkisi gözlendiğini; bunların önem sırasıyla, küçük (basit) meta üretimi, kapitalist üretim, feodal ve yarı feodal üretim ilişkileri olduğunu belirtmiştim. Bunların en yaygını olan küçük meta üretimi, ticaret ve tefeci sermayesinin sömürüsüne tabidir. Türkiye şartlarında ticaret ve tefeci sermayesi ile küçük meta üretimi arasında doğan bölüşüm ilişkilerini kapitalizmin ilkel sömürme biçimleri diye adlandırmıştım. Böylece ilkel kapitalist ilişkiler, tarımın en geniş bir kesimini etkisi altında bulundurmaktadır. Bu olgu, yazıda üzerinde durmadığım, fakat kitapta açıkladığım tarım dışına ait başka tesbitlerle birleştirilirse; bizi, Türkiye'de geri ve ilkel bir kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu sonucuna götürüyor. Kapitalizmin ilkel karakteri ve kapitalistleşme sürecinin, feodaliteyi tasfiye eden bir demokratik devrimden geçmeden süregelmekte olması; gerek üst yapıda, gerekse bizzat ileri üretim ilişkilerinin içerisinde çeşitli biçimlerde tezahür eden feodal kalıntıların ve gerilik unsurlarının varolmasına sebep oluyor. Sosyalist hareketin gündeminde bugün demokratik hedefler varsa; bu, Türkiye'de feodal veya yarı - feodal bir **üretim tarzının** hâkim olmasına değil, yukarıda açıklanan kaynaklardan doğan feodal **kalıntıların** varlığına dayandırıldığı takdirde Türkiye toplumunun gerçeklerine oturacaktır.

Esas olarak bu görüşleri açıklayan yazım, Muzaffer Erdost tarafından **Aydınlık**'ın 13. sayısında eleştirilmiş. Erdost'un eleştirileri, bu tahlilin herhangi bir noktasının yanlışlığına beni ikna edemedi. Bu yüzden Erdost'a yukardaki muhakeme silsilesini izleyerek cevap vermeyi doğru buldum. Böylece, daha önce karanlık kalmış, gerektiği kadar deşilmemiş bazı hususları biraz daha derinlemesine açıklamak imkânı bulacağım. Belki de, Erdost'un beni anlamamasında, bazı temel kavramları biliniyor farzetmekle ben kusurluyum; bu kusuru şimdi gidermeye çalışacağım.

Böylece, üretim ilişkileri, üretim biçimi, hâkim üretim biçimi, sosyo-ekonomik kuruluş (formasyon) gibi bilimsel sosyalizmin temel kavramları ile ilgili zorunlu bazı açıklamalardan sonra, küçük meta üretiminin niçin bir üretim ilişkisi olduğunu göstermeye çalışacağım. Bu üretim ilişkisinin feodal ve kapitalist üretim biçimleri içinde nasıl bir yer kapladığını da ortaya koymak gerekiyor. Bu son noktada tefeci ve ticaret sermayesinin niteliğini açıklamak; bunların hangi hallerde ilkel kapitalist ilişkileri temsil ettiğini göstermek zorunlu oluyor. Türkiye tarımındaki üretim ilişkilerinin tesbitinde kullandığım kaynaklar ve metodlar da eleştirildiği için bunları da, eleştirilerin ışığı altında yeniden açıklama yoluna gideceğim ve strateji meseleleriyle ilgili bazı genel mütalâalar ve gözlemlerle yazıya son vereceğim. İleride görüleceği gibi, Erdost'un eleştirileri bazı hataları içermektedir; bu hataların kökenlerini ve dayanaklarını ortaya koymak ve bunun için Erdost'un tartışılan konularda bugüne kadar yazdığı yazıların (*) tümünü birden ele almak ta ayrıca gerekli olmuştur.

I

HÂKİM ÜRETİM BİÇİMİ VE ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Üretim süreci içinde insanla nesneler (özellikle üretim araçları) arasında tarih boyunca değişen ilişkiler, belirli mülkiyet ve hâkimiyet ilişkileri meydana gelir. Bu ilişkiler, yani üretim araçları üzerindeki mülkiyetin değişen biçimleri, üretim süreci içinde insanlar arasında meydana gelen ilişkileri, yani **üretim ilişkilerini** de belirler. Mülkiyet ilişkileri böylece üretim ilişkilerinin hukukî bir görüntüsü olur. Herhangi bir üretim ilişkisi kendisinin ayrılmaz bir parçası olan üretim güçleriyle birlikte belli bir üretim biçimini (tarzını) meydana getirir. Nihayet, her üretim biçimi, kendisine tekabül eden hukukî, ideolojik, siyasî v.s. üst yapı ile birlikte, belli bir sosyo-ekonomik kuruluş (formasyon) oluşturur; bazıları bu sonuncu kavrama sosyal sistem de derler.

(*) Bu yazılar, yazılış sırası ile: «Türkiye'de Feodalizmin Bugünkü Durumu Üzerine Bir Taslak», **Aydınlık**, sayı 5; «Türkiye'de Feodalizm Var mı?», **Türk Solu**, sayı 80; «Doğu Anadolu'da Hayvancılığın Feodal Niteliği», **Aydınlık**, sayı 8; «Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi Üzerine», **Aydınlık**, sayı 13'tür.

Herkesçe bilinen bu kavramları bir kere daha açıklamaktan amacım, burada tanımlandığı kadarı ile kavramların çok genel ve soyut bir düzeyde kaldıklarına dikkati çekmekten ibarettir. Herhangi bir ülkede tek bir üretim ilişkisi, tek bir üretim biçimi varsa; bunlara tekabül eden belirli bir üst yapı ile birlikte sosyo-ekonomik kuruluşa vereceğimiz ismi güçlük çekmeden bulabiliriz. Ancak gerçek hayatta bu katıksız hale nadiren rastlayabiliriz; gözlenen durum, hemen hemen daima, aynı toplum içerisinde çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana, hattâ içiçe bulunmasıdır. Tarihî maddeciliği yukardaki tanımlardan ibaret sayan kişi böyle bir durumla karşılaşınca şaşırır; yapsa yapsa, «çeşitli üretim ilişkileri yanyana yaşıyor» diyerek işin içinden sıyrılmağa çalışır. Peki o zaman sosyo-ekonomik kuruluş bu üretim biçimlerinden hangisi tarafından belirlenmektedir; hangisine göre adlandırılmalıdır? Gözlediğimiz ve yanyana yaşayan çeşitli üretim biçimlerinden herbiri kendi ayrı ve bağımsız üst-yapısına sahip midir? Böyle bir halde, tek bir ülkede, birden fazla sosyo-ekonomik kuruluş ve çok sayıda bağımsız sosyal sistem yanyana mevcut olmaz mı? Buna imkân yoktur; zira en önemli üst-yapı kurumlarının bütün toplum için geçerli olması zorunludur; bünyesinde çelişkili unsurlar taşısa bile, **bir bütün olarak üst-yapının** çeşitli üretim biçimlerinden esas itibariyle **biri ile** uzlaşma halinde olması gerekir.

Böylece birden fazla üretim ilişkisinin yanyana bulunduğu bütün toplumlarda, **hâkim üretim biçimi** kavramına ihtiyaç olduğu ortadadır. O kadar ki, hâkim üretim biçiminin ne olduğu saptanmadan sosyal ilişkilerin bir bütün olarak kavranmasına yönelen her çaba boşlukta kalmaya mahkûmdur. Örneğin siyasî iktidarın sınıf muhtevasını, hâkim üretim biçimini bilmeden ortaya koymaya çalışanlar, mevcut üretim ilişkilerinin hâkim unsurlarını yanyana sıralayarak, anlamsız bir «varlıklı veya güçlü sınıflar koalisyonu» na ulaşırlar ki, bunu yapmaya olsa olsa, bir sosyo-ekonomik kuruluştan diğerine **geçiş** dönemlerinin tarihî bakımdan kısa süreleri için cevaz olabilir. **Geçiş** dönemlerinin fazla geniş bir yorumu da aynı şekilde anlamsız olacaktır; zira bütün toplumlar geniş anlamda bir sosyo-ekonomik kuruluştan diğerine geçiş hali içindedir; bu, dünün, bugünün ve (bazı hallerde) yarının üretim ilişkilerinin bir arada var olması şeklinde belirir.

Bu durumda, yani çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana gözlendiği bir toplumda, hâkim üretim ilişkisini nasıl tesbit edebiliriz? Nüfusun en büyük kısmını içeren üretim ilişkisini «hâkim» addetmek, mekanik bir yöntem olur. Hangi üretim ilişkilerinin genişlemekte, hangilerinin daralmakta olduğuna bakmakla da, toplumun gelişme doğrultusunu aydınlatabiliriz, ama gelişen ilişkiler henüz «hâkim» addedilemeyecek kadar arka plânda olabilir. Bence bu meselede anahtar, Marx'ın çok önemli, fakat pek bilinmeyen bir pasajında bulunabilir:

«Fiilî üreticilerin ödenmemiş artı emeğine el koymanın özel ekonomik biçimi üretimin içinden doğarak yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkiyi belirler ve karşılığında üretimi de, belirleyici bir unsur olarak, etki-

ler. Bizatihi üretim ilişkilerinden doğan iktisadî topluluğun tüm kuruluşu (formasyonu) da bunun üzerne bina edilmiş olur. Bir bütün olarak sosyal yapının ve bunun yanısıra hâkimiyet ve bağımlılık ilişkisinin siyasî biçiminin, kısacası devletin bu yapıya tekabül eden özel şeklinin özündeki sırrı, gizli temelini açığa vuran şey, daima iş koşullarına malik olanlarla fiilî üreticiler arasındaki dolaysız ilişkidir; tabii ki bu ilişki daima çalışma yöntemlerinin ve dolayısiyle emeğin sosyal üretkenliğinin gelişiminde belirli bir aşamaya tekabül eder.» (**Kapital**, Cilt III, İngilizce Baskı s. 772)

Bu pasajın önemi şuradadır : Marx, sosyo - ekonomik kuruluşların («İktisadî kuruluş» ve «sosyal yapı» nın) niteliklerini, bir yandan üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkilerinin (çok daha genel ve mükemmel bir ifadeyle : «iş koşullarına malik olanlarla fiilî üreticiler arasındaki dolaysız ilişki» nin), öte yandan üreticilerin yarattığı artı ürüne —başka sınıflarca— el konma tarzlarının («üreticilerin ödenmemiş artı emeğine el koymanın özel ekonomik biçimi) belirlediğini ifade ediyor. Demek oluyor ki, üretim araçları üzerindeki mülkiyet; üreticilerin ödenmemiş artı emeklerinin, yani artı ürünün, yani toplam ürünün fiilî üreticilerin tüketimini karşılayan bölümünü aşan «fazla» kısmının, «ne gibi bir mekanizma ile, hangi sınıflara intikal ettiğini» (Boratav, **Emek**'teki makale, s. 8) belirlediği için ve sadece bu yüzden, bir üretim biçiminin ve bir sosyo - ekonomik kuruluşun özünü kavramamızı sağlar.

Çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana varolduğu bir sosyo - ekonomik kuruluşta, hiçbir üretim ilişkisini diğerinden soyutlayarak tek başına ele alamayız. Üretim ilişkilerinin her birinde kendi öz kanuniyetlerine göre yaratılan ve kısmen o ilişki içerisinde el konan artı ürün, kısmen de diğer üretim ilişkilerinin içinde yer alan unsurlara çeşitli mekanizmalarla devrolunur. Önemli olan artı ürüne el koymanın özel biçimleri olduğuna göre, hâkim üretim tarzını da, bu el koyma biçimlerinden en hâkim ve yaygın olanı hangisi ise onun ait olduğu özel üretim ilişkisi tayin eder. Böylece, bir bakıma apayrı ve bağımsız görünen üretim ilişkilerinin yanyana gelmesinden oluşan sosyo - ekonomik kuruluş; aslında hâkim üretim biçimine tâbi, adeta onun parçalarını meydana getiren üretim ilişkilerinin bir muhassalasıdır. Öyle bir muhassala ki; bütün parçaların toplamına eşit değildir, onların üstüste eklenmesinden ibaret değildir.

Bu bakış tarzını izleyerek Türkiye ekonomisinde, kapsanan nüfus bakımından en yaygın üretim ilişkisinin küçük meta üretimi olmasına rağmen, hâkim üretim biçiminin ilkel ve geri bir kapitalizm olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Zira, ülkemizde artı - ürüne el koyma biçimlerinin en yaygını, kapitalist üretim biçiminin en ilkel türleri olan ticaret ve tefeci sermayesi tarafından temsil edilmekte ve özellikle tarımdaki küçük üreticilerin sömürülmesinde belirmektedir. (Ticaret ve tefeci sermayesinin hangi hallerde kapitalist üretim biçiminin içinde yer aldığına ve niçin kapitalist sömürmenin ilkel türleri olduğuna ileride değineceğiz.)

Erdost'la aramızdaki ayrılıkların en temel unsurlarından biri bu mesele etrafında düğümleniyor; özellikle Erdost'un «hâkim üretim biçimi» gibi temel bir kavram üzerinde berraklığa kavuşmamış olmasından doğuyor. Acaba Erdost herhangi bir sosyo-ekonomik kuruluşun içinde çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana varolabileceğini kabul ediyor mu? Bu soruya, herhalde, olumlu cevap verebiliriz. Örneğin «kapitalizm öncesi» addettiği Türkiye tarımında beş ayrı üretim ilişkisi tesbit etmektedir. (**Türk Solu**, sayı 80, s. 10) Ancak kapitalizme gelince mesele, Erdost açısından biraz karışmakta; böyle bir durumun kapitalizm için mümkün olacağına kani görünmemektedir. Aksi takdirde: «Boratav, kişinin kendi emeğiyle meydana gelen kişisel özel mülkiyetin hâkim üretim tarzı olan kapitalizmin bir parçasını meydana getirdiğini söylüyor» iddiasıyla beni eleştirmesinin ve bu eleştirisini doğru göstermek için Kapital'in I. cildinden, kapitalist mülkiyetin, kişinin kendi emeğiyle meydana gelen özel mülkiyetin tasfiyesiyle, onun mezarı üzerinden boy verdiğini gösteren nakiller yapmasının ne anlamı olurdu? (**Aydınlık**, sayı 13, s. 49-50)

Farklı mülkiyet biçimleri, farklı üretim ilişkilerinin hukukî görüntüleri olduğuna göre, Erdost'un bu iddiasını ciddiye alırsak kapitalist bir sistemde farklı üretim ilişkilerinin (iki farklı mülkiyet biçiminin) yanyana varolabileceğini reddetmiş oluruz. Lenin, «küçük burjuvazisi olmayan bir kapitalizm keşfetme şerefi sadece Rus Narodnik iktisatçılarına aittir» der. (**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**, İngilizce Baskı, s. 380) Acaba Erdost, kapitalist mülkiyetle küçük burjuva mülkiyetinin yanyana bulunamayacağını iddia ederken Narodniklerin bu görüşüne mi katılmaktadır? Bunu dahi rahatça söyleyemeyeceğiz; zira, Erdost, başka bir yerde «bir miktar sermayesi ve üretim aracı (olan) ... ve aynı zamanda kendi emeğiyle geçimini ... temin (eden)» küçük burjuvazinin, küçük üreticiliğin, hattâ «ataerkil» üretim ilişkisinin kapitalist bir sistemde mevcut olacağını ileri sürmektedir. (**Aydınlık**, sayı 13, s. 35, 45) Bu durumu sadece Erdost'un tutarlı olmayışı ile açıklıyabiliriz. Bu yüzden, kapitalist mülkiyetle küçük kişisel özel mülkiyetin birlikte bulunamayacağı; fakat bu iki mülkiyet biçiminin temsilcileri olan kapitalist sınıfın ve küçük burjuvazinin birlikte bulunabileceği iddiaları birkaç sayfa arayla birbirini izleyebilmektedir.

Zaman zaman (fakat her zaman değil) Erdost'un kapitalizmi, Kapital'in I. Cildinde anlatılan safiyetiyle aradığı izlenimi doğmaktadır. Böyle bir arayış sonunda Erdost'un sadece Türkiye'de değil, dünyanın herhangi bir yerinde kapitalist bir sistem bulamayacağını peşinen söyleyebiliriz. Bilindiği gibi, içinde yer alan bütün tarihî örneklere rağmen, Kapital'in I. cildi, yüksek bir soyutlama düzeyinde kaleme alınmış, kapitalist sistemin özünün kavranabilmesi için saf ve katıksız biçimiyle kapitalist üretimin anlatıldığı teorik bir eserdir. Kapitalist sistemde yer alan diğer üretim ve bölüşüm ilişkilerinin tahlili III. cilde ertelenmiştir. Nihayet Marx'ın en az soyut olan (özellikle 19. yüzyıl Avrupa'sı üzerindeki) tarihî incelemelerinde kapitalizmin somut ve karmaşık görünüşü, bu arada küçük burjuva mülkiyetinin varlığından doğan meseleler tahlil edilir. Bu yüzden kapitalizmi

gerçek hayatta Kapital'in I. cildinde resmedilen saf biçimiyle aramak sadece Marx'ın metodunun kavranmamış olduğunu gösterir.

Kapitalizmin çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana ve kapitalist üretim biçiminin hâkimiyeti altında mevcudiyetinden oluştuğunu açıkça kabul edemeyen Erdost, gözlemleriyle ileri sürdüğü görüşün çelişmesinden doğan güçlüklerin altında kalmakta; kişisel özel mülkiyeti kapitalizmde hem var, hem yok kabul etmekte; küçük üreticiliği bazan (açıkça tanımlamadığı «ataerkil üretim» terimi ile) bir üretim ilişkisi saymakta, bazan («küçük meta üretimi» şeklinde beliren türü için ise) bunu reddetmekte, bazı hallerde ise sadece kapitalizme geçiş dönemlerine has bir biçim olarak kabul etmektedir.

Ancak, kapitalizme ilişkin olarak doğan bu meselenin dışında Erdost'un genel olarak düştüğü temel hata, «**hâkim** üretim biçimi» kavramı üzerinde berraklığa kavuşamamış olmasından doğuyor. «Hâkim üretim biçimi» kavramının bilinçsiz bir inkârını Erdost beni eleştirirken yapmaktadır: «Boratav'a göre, basit meta üretimi (denilen) ... üretim ilişkisi ... hâkim üretim tarzının, örneğin feodalizmin veya kapitalizmin bir parçası da olabiliyor. Bizim bildiğimiz feodal üretim ilişkisi ve kapitalist üretim ilişkisi vardır, başka bir üretim ilişkisi kendi niteliğini koruduğu sürece feodal üretim ilişkisinin veya kapitalist üretim ilişkisinin bir parçası olamaz: Ya yanyana mevcut olabilir veya biri kendi niteliğini yitirerek diğer üretim ilişkisine dönüşür.» (**Aydınlık,** sayı 13, s 47) Bir sosyo-ekonomik kuruluşu nitelendiren ve bütün diğer (talî) üretim ilişkilerini kendisine az veya çok bağımlı kılan **hâkim üretim biçimi** kavramının reddi sonunda böyle sathî yorumlar adeta kaçınılmaz oluyor.

«Hâkim üretim biçimi», Türkiye'deki üretim ilişkilerini incelemeye kalkıştığı zaman da Erdost'un karşısına bir mesele olarak çıkıyor. Erdost son yazısını «Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi» başlığı altında yayınlamış. Acaba sadece tarım kesimini kapsayan bir hâkim üretim ilişkisinden söz edilebilir mi? Edilebilse idi toplumu, örneğin Türkiye'yi iki ayrı sosyo-ekonomik kuruluşa ayırmamız; kendi «hâkim» üretim biçimi ve üst-yapısı ile tarımı, muhtemelen ayrı bir üretim biçiminin hâkimiyeti altındaki ve kendine has üst yapısı ile «tarım dışı» ndan ayırmak gerekirdi. Gerçekte ise hâkim üretim biçimi, sosyo-ekonomik kuruluşun **tümünü** kavradığı için «hâkim» dir.

Öte yandan, Erdost'un tarım içinde de «hâkim» bir üretim tarzı seçmekte güçlük çektiğini farkediyoruz. Konu üzerine ilk yazdığı yazıda: «Küçük tarım yapılan köyde, kapitalist üretim ile feodal üretimin yan yana bulunduğu bir **karma ekonomi** döneminde bulunmaktayız.» (**Aydınlık,** sayı, 5, s. 368, Siyahlar bana ait. K. B.) diyor. Bunu izleyen yazıda ise, «tarımda, kapitalist üretimin değil, **kapitalizm öncesi üretim ilişkilerinin hâkim halde** olduğunu» (**Türk Solu,** sayı 80, s. 10) belirterek, yanlış olmakla beraber diğer yazılarına göre daha anlamlı bir ifade kullanıyor. Son yazısında ise **tarımda üretimin hâkim niteliği** ibaresi üzerinde, altını çizerek, ısrarla duruyor ve «üretimin niteliği bakımından hâkim karakterin kapitalist

üretim değil, kapitalizm öncesi üretim» olduğunu belirtiyor. Böylece Erdost, köylerdeki «karma ekonomi» den başlamış ve «üretimin niteliği bakımından hâkim karakteri» ni «kapitalizm öncesi üretim» ilân ederek son bulmuştur. «Üretimin niteliği bakımından hâkim karakteri» ibaresi ile kastedilen, herhalde, tarımda hâkim üretim tarzıdır. Zira, bu hâkim üretim tarzını aradığı, başlığında ilân edilen yazının herhangi başka bir yerinde «hâkim üretim tarzı» belirtilmiyor. Eğer öyle ise, Erdost, insanlık tarihinin bildiği üretim tarzlarına bir yenisini eklemiş oluyor: «kapitalizm öncesi üretim tarzı.» Bizim bildiğimiz ise, kapitalizm öncesine ait birden fazla üretim tarzı vardır ve bunların tümünü veya birkaçını «kapitalizm öncesi üretim tarzı» denen bir kavramda toplamak, bu sözde «üretim tarzı» nı «tarımda hâkim» ilân etmek yanlıştır. Bir «kapitalizm öncesi üretim tarzı» yoktur ve bu yüzden hâkim üretim tarzı da olamaz.

Görülüyor ki Erdost'ta «hâkim üretim tarzı» kavramı ya hiç yoktur; ya da tamamen yanlış kullanılmaktadır. Çıkış noktasında bilimsel sosyalizme bu kadar aykırı düştüğü için, yollarımız ve yorumlarımız daha ileride de hiçbir zaman birleşmeyecektir.

II

KÜÇÜK ÜRETİCİLİK, ATAERKİL ÜRETİM VE BASİT META ÜRETİMİ

Marx'taki «Küçük Üretim Biçimi»

Üreticilerin (i) kendi üretim araçlarını bizzat kullanarak, (ii) kısmen veya tamamen piyasa için, (iii) fakat tüketim amacı ile üretimde bulunmalarına basit meta üretimi diyoruz. Yukardaki unsurları taşıyan bir ekonomik olgu, bizim «üretim ilişkileri» kavramından anladığımız sosyo-ekonomik ilişkiler sistemini doğuruyorsa ve bu ilişkiler bilinen diğer üretim ilişkilerinden farklı, yani kendine has ise, basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olduğu söylenebilir. Farklı bir ifadeyle, basit meta üretiminde, üretim süreci içinde, üretim araçları üzerindeki mülkiyetin ve (eğer varsa) artı ürüne el konma tarzının özellikleri yüzünden insanlar arasında öyle ilişkiler doğsun ki, bu ilişkiler bilinen diğer üretim ilişkilerinden farklı olsun. Basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olduğunu reddedebilmek için ise, bu kategori ile ifade edilen ekonomik olgunun, bilinen üretim ilişkilerinden hangisini bizzat kendi bünyesi içinde meydana getirdiğini göstermek gerekir.

Yukardaki tanımın ikinci unsurunu, yani «piyasa için üretim» şartını çıkarırsak, basit meta üretimini de içeren, fakat ondan daha geniş olan; üreticinin kendi emeğine dayanan özel mülkiyeti üzerine bina edilmiş bir «küçük üreticilik» kavramına ulaşmış oluruz. Üretim araçları üzerindeki mülkiyetin özel bir şekline dayandığı için küçük üreticiliğe bir üretim ilişkisi; hattâ üretim güçlerinde ortak özellikler ağır basıyorsa bir üretim bi-

çimi demek mümkündür. Bu geniş şekliyle tanımlanırsa **küçük üretim biçimi** hem basit meta üretimini, hem de üretim araçlarında özel - ferdî mülkiyetin mevcut olmasına rağmen işbölümünün henüz köy sınırlarını aşmadığı kapalı köy topluluklarının tabiî ekonomilerini (ataerkil üretimi) de içerir. Kapsamının bu kadar geniş olmasına rağmen küçük üreticilik, temsil ettiği mülkiyet ilişkilerinin kendine has karakteri yüzünden belirli insanî - sosyal ilişkiler doğurur, ve bu yüzden bir **üretim ilişkisi**, hattâ bir **üretim biçimi** olarak anılmaya hak kazanır. Demek oluyor ki, bu meseleye iki ayrı biçimde yaklaşmak mümkündür. Ya geniş anlamda küçük üreticiliği, birbirinden bazı bakımlardan farklı iki tür (yani ataerkil üretim ve basit meta üretimi) içeren bir üretim ilişkisi olarak tanımlarız; ya da bu iki türü iki ayrı üretim ilişkisi olarak kabul ederiz. Marx'ta bu birinci tutumun benimsendiğini ve geniş anlamda kullanılan bu **küçük üretim biçiminin** (iki türü arasındaki farklar belirtilerek) tahlil edildiğini; Lenin'de ise ataerkil üretim ve basit meta üretiminin iki ayrı üretim ilişkisi olarak ele alındığını görüyoruz. İlk önce Marx'ın «küçük üretim biçimi» ne bakalım; nedir bunun özellikleri?

«Emekçinin üretim araçları üzerindeki özel tasarruf hakkı, ister tarımda, ister imalâtta veya her ikisinde birden meydana gelsin, küçük işletmenin temelidir; küçük işletme toplumsal üretimin ve emekçinin kendi özgür kişiliğinin gelişimi için gerekli bir şarttır. Şüphesiz bir **küçük üretim biçimi**, kölelik, serflik ve diğer bağımlılık ilişkilerinin söz konusu olduğu durumlarda da mevcuttur. Fakat, emekçi bizzat harekete getirdiği iş koşullarının, yani köylü işlediği toprağın, zanaatkâr bir virtüöz gibi kullandığı âletin **özgür** özel **maliki** iken (serflikte görülen **zilyedlikten** ayrı olarak K. B.), ancak o zaman açılıp serpilir ve bütün enerjisini ortaya koyar. Bu **üretim biçiminin** ön şartı toprağın parçalanmış ve diğer üretim araçlarının dağınık halde olmasıdır. Üretim araçlarının temerküzünü imkânsız kıldığı için işbirliğine, her ayrı üretim süreci içinde işbölümüne, tabiat güçlerinin toplum tarafından kontrol altına alınmasına ve toplumsal üretim güçlerinin serbestçe gelişmesine de imkân vermez. Bu üretim biçimi ancak dar ve oldukça ilkel sınırlar içinde hareket eden bir üretim ve toplum sistemi ile bağdaşır.» (**Kapital,** Cilt I, İngilizce Baskı, s. 761 - 762, siyahlar bana ait. K. B.)

Evrensel özellikleri böylece ortaya konan, ancak çeşitli sosyo - ekonomik kuruluşların içinde de yer aldığı belirtilen küçük üretim biçiminin, kapitalist üretim biçiminin hâkim olduğu bir ortamda nasıl belirdiğini, 1850 Fransa'sının incelendiği bir metinden nakledelim : «Küçük mülk sahibi köylüler, benzer şartlar altında, fakat birbiriyle çok yönlü ilişkilere girmeden yaşayan muazzam bir yığın meydana getirirler. Bunların **üretim biçimi,** köylüleri karşılıklı temasa getireceğine birbirinden ayırır... Köylünün küçük mülkiyeti, toprağın işlenmesinde herhangi bir işbölümüne, bilimin uygulanmasına, ve bu yüzden çok yönlü bir gelişmeye, kabiliyetlerin çeşitliliğine, zengin sosyal ilişkilere imkân vermez. Her münferit köylü ailesi nerdeyse tamamen kendi kendine yeterlidir; tüketimin **büyük** kısmını bizzat üretir ve böylece yaşama vasıtalarını toplumla ilişki kurarak değil, tabiatla alış

veriş yaparak elde eder. Küçük bir toprak parçası, bir köylü ve ailesi; bunların yanında bir diğer küçük toprak, bir başka köylü ve ailesi... Bir çuvaldaki patateslerin toplamı nasıl bir çuval patates oluşturuyorsa, Fransız milletinin büyük kitlesi de benzer büyüklüklerin basit toplamı ile oluşur.» (**18. Brumaire,** Marx - Engels, Seçme Eserler, İngilizce Baskı, Cilt I, s. 334, Siyahlar bana ait K. B.) Görülüyor ki, 1850 yıllarının kapitalist Fransa'sında nüfusun 2/3'ni oluşturan köylü kitlesinin büyük kısmı henüz basit meta üretiminin en az gelişkin bir türü içindedir; ve bu ilkel tür, Marx tarafından bir **üretim biçimi** olarak vasıflandırılmaktadır.

Kapital'in III. Cildinde kapitalist toprak kirasının gelişimini incelerken Marx, «köylünün, üretimin temel aracı olan toprağın özgür maliki olduğu» durumu ele alıyor: «Daha eski ve önceki biçimlerinde olduğu gibi, toprak mülkiyetinin bu biçimi, köy nüfusunun sayıca kent nüfusunun çok üzerinde olmasını gerektirir; böylece **kendi dışında kapitalist üretim biçimi hüküm sürmekte ise** dahi bu, nisbeten az gelişmiş olacaktır; bu yüzden diğer üretim kollarında da sermayenin temerküzü dar sınırlar içinde kalacak ve sermayenin parçalanmış bir biçimi hâkim bulunacaktır. Eşyanın mahiyeti icabı, tarımsal üretimin büyük bölümü bizzat üreticiler, yani köylüler tarafından dolaysız tüketim araçları olarak tüketilirler ve sadece bunu aşan miktar emtia olarak kent ticaretine yönelir... Toprak parçaları üzerindeki **özgür** ve kendi kendisini yöneten bu köylü mülkiyeti biçimi; **hüküm** süren, normal bir biçim olarak bir yandan klâsik antik çağın en iyi dönemlerinde toplumun iktisadî zeminini meydana getirir; öte yandan da, feodal toprak mülkiyetinin çözülmesi sırasında doğan biçimlerden biri olarak modern uluslarda gözlenir... Küçük çapta işletme için yani **kendi emeğinin ürününe emekçinin malik olabilmesinin** ön şartının toprak üzerinde **zilyedlik** olduğu ve ekicinin ister özgür malik, isterse vassal olsun daima kendi tüketim araçlarını da ailesiyle birlikte bağımsız ve tecrit edilmiş bir emekçi olarak ürettiği **bir üretim biçimi** için, kendi kendisini yöneten köylünün **özgür mülkiyeti,** toprağa tasarruf hakkının en normal şeklidir.» (**Kapital**, Cilt III, s.785 - 787. Siyahlar bana ait. K. B.)

Burada, Marx tarafından bir kere daha kesinlikle bir «üretim biçimi» olarak ele alınan küçük üreticilik, hem «kapitalist üretim tarzı(nın) (köy) dışında hüküm sürmekte» olduğu ve küçük üreticiliğin yaygınlığı yüzünden kapitalizmin de az gelişmiş olduğu durumlarda (örneğin günümüzün Türkiye'sinde) hâkim üretim biçimi olan geri bir kapitalizmin parçası olarak ve basit meta üretimi şeklinde («emtia olarak kent ticaretine yönelen» üründen bahsedildiğine göre) mevcut olabilir; hem de klâsik antik toplumlarda, feodalizmin çözülme dönemlerinde de görülmüştür. Hattâ metin dikkatle okununca görülecektir ki, toprak üzerinde üreticinin **sadece zilyedliği** olan ve ekicinin özgür malik olmadığı (ve bu yüzden mükemmel olmayan) bir durumda, yani feodal bir sosyo - ekonomik kuruluşun içinde de bir **üretim biçimi** olarak yer alabilir. Nihayet Marx, **Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**'nde, bu üretim ilişkisinin (ataerkil türü ile), «Cermen tipi» diye adlandırdığı sosyo - ekonomik kuruluşa da damgasını vurduğunu anlatmaktadır (s. 85 - 86).

Görülüyor ki Marx'a göre ayrı ve kendine has bir üretim biçimi olan «küçük üretim biçimi» tarih boyunca çok çeşitli sosyo-ekonomik kuruluşların birer parçası («Cermen tipi toplumlarda» bizzat hâkim üretim biçimi) olarak ta belirmektedir. Bu üretim biçiminin bir türü olan basit meta üretimi ise sözü geçen sosyo-ekonomik kuruluşlardan sadece bazılarında mevcuttur.

Lenin'de Ataerkil Üretim ve Basit Meta Üretimi

Küçük üretim biçiminin bu iki türü, yani kapalı köy topluluklarındaki ilkel iş bölümü düzeyinde kalan ataerkil üretimle, basit meta üretimi Lenin'de açıkça iki ayrı üretim ilişkisi olarak tahlil edilmiştir. Bu iki üretim biçiminin birincisinden ikincisine geçiş süreci ve ara aşamaları da 19. yüzyıl sonu Rusya'sı ile ilgili dev yapıtında (**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**) ve diğer çalışmalarında ortaya konmuştur.

Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi'nde Lenin Rus tarımındaki üretim ilişkilerini, tarımı iki ana bölüme, **toprak sahipleri (veya toprak ağaları) ekonomisi** ile **köylü ekonomisine** ayırarak inceliyor. Rus tarihinden ve tarımın yapısından doğan bu ayrımın dayanaklarını bilmeden Lenin'in toprak meseleleri üzerine yazdıklarını izlemeye imkân yoktur; nitekim Erdost bunun bir örneğini vermektedir. «Toprak sahipleri ekonomisi» nin hangi ayrımı yansıttığından, hangi anlama geldiğinden habersiz görünen Erdost, toprak sahipleri ekonomisi için Lenin'in yargılarını bütün Rus tarımı için geçerli sanmakta ve üstelik bu yanılgıyı Türkiye'de serfliğin halen varolduğunu «ispat» etmek için kullanmaktadır. Erdost şöyle diyor: «Lenin, 1905'te ... Rusya'da **tarımın** o günkü niteliğini belirlerken 'Bugünkü **toprak sahipleri ekonomisi**, hem kapitalizmin, hem de serfliğin unsurlarını birleştirir' diyerek **toprakta** kapitalizm ile serflik ilişkilerinin karma halde bulunduğu bir ekonomiden bahseder. **Aynı şekilde,** Türkiye'de, yarı-feodal toprak mülkiyetinin bulunduğu yerlerde bir yandan kapitalistleşmenin unsurlarını görmüş olsak bile, bunu, feodalizmin, serflik sisteminin sona ermiş olduğu anlamına almamak gerekir.» (**Aydınlık,** sayı 5, s. 367, Erdost'un hatalarını ortaya koyan siyahlar bana ait, K. B.)

Erdost'un Rus tarımının tümünü kucaklar sandığı «toprak sahipleri ekonomisi» nedir? Bilindiği gibi feodalizmin saf şeklinde, feodal bey'in toprak üzerindeki mülkiyeti ikiye ayrılır. Birincisi, kendi öz malikâne toprakları ki, bunları feodal bey geleneksel olarak angarya ile işletir; ikincisi ise serfin zilyedliği altındaki topraklardır ki, feodal bey'in bu toprakları işleyen köylünün üretiminden bir pay alma hakkı da vardır. 1861 yılında serflik Rusya'da ilga edildi; azad edilen serfler 49 yıl vadeli bir borçlanma karşılığında topraklarının özgür malikleri haline geldiler. Bu yeni özgür köylülerin Rusya'ya has köy topluluğunun (Mir'in) özel sosyal şartları içinde ve serfliğin bağlantılarından sıyrılmış olarak gelişen ilişkilerini Lenin, «köylü ekonomisi» kesimi içinde inceler. Buna karşılık artık hukukî bir yükümlülük olmaktan çıkmış olan «angarya» yolu sınırlandığı için, toprak ağaları

(eski feodal beyler) geniş malikâne topraklarının işlenmesi sorunu ile karşı karşıya kaldılar. «Ortadan kalkmış» değil, sınırlanmış diyoruz; zira serflik döneminin fiilî kalıntıları olan bağımlılık ilişkilerinin bir anda tasfiyeye uğramamış olmasından ve azat olunan serflerin borçlanmasından doğan yeni ve girift ilişkiler sistemi, angaryaya dayanan sömürme tarzını kısmen sürdürüyordu. Bir yandan da, önce ilkel biçimlerde olmakla beraber, malikâne toprakları üzerinde ücretli işçilik te doğmakta idi. İşte Lenin'in «toprak sahipleri ekonomisi» diye andığı ve «hem kapitalizmin hem de serfliğin unsurlarını» birleştiren kesim Rus tarımının tümü değil, malikâne toprakları üzerinde doğan ekonomik yapıdır. Rus tarımının tümünü toprak sahipleri ekonomisinden ibaret zannedersek, **malikâne toprakları üzerinde süregelen angarya kalıntısı ilişkiler** için kullanılan «serflik unsurları» ibaresini «aynı şekilde» 1969 Türkiye'si için de geçerli görebiliriz ki, böyle bir durum eksik bilgiye dayanan nakilciliğin bizi ne kadar yanlış sonuçlara sürükleyebileceğini açıkça gösterir.

Feodal ve kapitalist üretim ilişkilerinin içiçe bulunduğu toprak sahipleri ekonomisinden ayrı olarak Lenin köylü ekonomisi içindeki üretim ilişkilerini de tesbit ediyor. Bu üretim ilişkileri; **ataerkil üretim,** (bazan Lenin'in küçük burjuva ekonomisi diye andığı) **küçük meta üretimi ve kapitalist üretimdir.** (II. ve IV. Bölümler ve s. 310 - 318, 378 - 380, 334 - 338) Ataerkil üretim ve basit meta üretimi arasında iki farklı üretim biçimi olarak yapılan ayrım, Lenin tarafından daha sonraki tahlillerinde de muhafaza edilmiştir. Örneğin 1918 yılında bir sosyo - ekonomik kuruluştan diğerine geçiş halinde bulunan Rus ekonomisinde Lenin beş ayrı üretim ilişkisi gözlüyor. Bunlar: «1 — Ataerkil, yani geniş çapta tabiî köylü tarımı, 2 — Küçük meta üretimi (bu, köylünün buğday satan çoğunluğunu kapsar), 3 — Özel kapitalizm, 4 — Devlet kapitalizmi, 5 — Sosyalizmdir». («Sol - Kanat Komünizmi ve Küçük Burjuva Zihniyeti», **Toplu Eserler,** İngilizce Baskı, Cilt 27, s. 335). Görülüyor ki, Lenin küçük meta üretimini kesinlikle bir üretim ilişkisi olarak görüyor ve bu ilişkiyi diğer küçük üreticilik şekillerinden ayırıyor. Öyle sanıyorum ki bu ayrımın dayandığı mantığı ve ataerkil üretimden basit meta üretimine geçiş sürecini incelemek, üretim tarzları ve küçük meta üretimi üzerindeki şüpheli sorunları aydınlığa çıkaracaktır.

Ataerkil Üretim Nedir?

Önce, şimdiye kadar kısaca tanımlayıp geçtiğimiz, ataerkil üretim ilişkisinden başlayalım. Erdost'un tahlilinde «ataerkil üretim» çok önemli bir yer kaplıyor. Basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olduğu reddedilirken, ataerkil üretim hem Türkiye tarımında bir üretim ilişkisi olarak diğer üretim ilişkilerinin yanında sayılıyor (**Aydınlık,** sayı 13, s. 40; **Türk Solu,** sayı 80, s. 8); hem de bu üretim ilişkisinin kapitalist, hattâ sosyalist bir toplumda da mevcut olabileceği belirtiliyor. Erdost diyor ki: «Basit meta üretiminin kapitalist toplumda görülmesi, sosyalist toplumda görülmesi, ne kapitalist üretim ilişkisinin ve ne de sosyalist üretim ilişkisinin özelliğinden ileri gelmektedir; kapitalist toplumda, **bu üretim ilişkilerinin yanısıra,** ataerkil, feodal ve yarı - feodal ilişkilerin, sosyalist toplumda bağımsız aile tarımının

(yani Erdost'un hemen aşağıda nakledeceğimiz tanımına göre **ataerkil tarımın**), mevcut olmasından ileri gelmektedir», (**Aydınlık**, sayı 13, s. 45). Nedir, öyleyse ataerkil üretim ilişkisi? Sırf ayrı bir üretim ilişkisi olduğu için değil, «basit meta üretiminin kapitalist ve sosyalist toplumda görülmesi»ne de Erdost'a göre âmil olan başlıca etken olduğu için özel bir önem taşıyan bu kategoriyi yazarımız nasıl tanımlıyor? Bir yerde, «ataerkil, yani prekapitalist ilişkiler» ifadesini kullanan Erdost (**Aynı dergi**, s. 40), daha ileride: «Ataerkil tarım, bağımsız aile tarımıdır, kökleri ataerkil aileye yani komünal toplumun ileri aşamalarına uzanır. Bunlar (??) köleci toplumun yanısıra, feodal toplumun yanısıra mevcut oldukları gibi, feodalizm parçalandıktan sonra da bağımsız küçük köylü işletmeleri şeklinde görünürler. Gerek köleci toplumun, gerek feodal toplumun yanısıra, bağımsız köylü aileleri olarak, az da olsa, mevcut olagelmişlerdir.» (s. 42) Yukardaki cümlelerin belli bir üretim ilişkisinin tanımı olduğunu söylemek güçtür; zira herhangi bir **mülkiyet ilişkisini** içermemekte, daha ziyade bir işletme tarzından bahseder görünmektedir. Bu şekliyle, örneğin bağımsız ortakçı - kiracı ailelerin işletme biçimlerini de içermektedir. Ancak biraz daha sonra timar sisteminin dağılması anlatılırken bir mülkiyet ilişkisinden de bahsediliyor: «Ataerkil nitelikte olan küçük köylü işletmeleri, kendi topraklarının ve üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olarak, bağımsız aile tarımını meydana getiriyorlar. Önemli olan bu bağımsız aile tarımının üretim ilişkisi bakımından niteliğidir. Bunlar, küçük tarım işletmeleridir, ama küçük kapitalist tarım işletmeleri değildir. Çünkü kapitalist işletme olması için, meta üretmesi ve üretim araçlarının sermaye olması gerekir. Bu bakımdan küçük köylü işletmeleri bizzat üretim ilişkisi bakımından kapitalist değil, prekapitalisttir.» Burada dahi belirli bir mülkiyet ilişkisini içermekle beraber «ataerkil küçük köylü işletmeleri» (Erdost'a göre) «üretim ilişkisi bakımından prekapitalisttir.» Yani ataerkil üretimin bir üretim ilişkisi olup olmadığı, «prekapitalist üretim ilişkisi»nin tekrar karşımıza çıkması yüzünden karanlıkta kalmaktadır. Sezgi yoluyla Erdost'un meramını anlar gibi olduğumuz muhakkak; ancak yazılarında bu kadar önemli yer kaplayan bir kavramı tanımlarken ve açıklarken düştüğü muğlâklığa dikkati çekmekte yarar vardır. Erdost'u bu noktada bırakarak bilimsel sosyalizmin ataerkil üretimi nasıl anladığını açıklamaya girişelim.

Üreticinin, üretim araçları üzerindeki mülkiyetinin teessüs etmiş bulunduğu, ancak üretimin «tabiî ekonomi» şartları altında yürütüldüğü üretim tarzına «ataerkil üretim» deniyor. Kökeninde «toprağa ortaklaşa sahip olan ve toprakta ortaklaşa tarım yapan ataerkil ev topluluğu» vardır. «Ataerkil ev topluluğu, içinden bireysel tarım; ve topraklarla mer'aların önce belirli zaman aralıklarıyla, sonra kesinlikle bölüşüldüğü köy cemaati ya da 'mark' ın çıkmış bulunduğu geçiş aşamasını teşkil etmiştir.» (Engels, **Ailenin Kökeni**, s. 88 - 89) Bu köy toplulukları, tabiî ekonomi şartlarında yaşadıkları sürece, ataerkil üretimi temsil etmişlerdir. «Tabiî ekonomi» ise, işbölümünün aile içinde veya nihayet köy topluluğunun sınırları içinde kaldığı bir ekonomidir. Tabiî ekonominin en saf ve ilkel biçiminde; yani «kendi

ihtiyacı için tahıl, hayvan, iplik, keten bezi, urba v.s. üreten ve yapan bir köylü ailesinin pederşahi (ataerkil K. B.) tarım endüstrisi (nde) ... bu değişik şeyler ailenin karşısına aile emeğinin farklı ürünleri olarak çıkarlar fakat birbirleri karşısında mal (meta) olarak yer almazlar.» (**Kapital**, Cilt I, Kitap 1, s. 86) Yani üretimin tümü aile içinde kalır; aile içinde aynen tüketilir. Ataerkil üretimin daha gelişkin bir türünde ise, el sanatları ile tarım arasındaki işbölümü köy çerçevesi içinde gerçekleşmiştir. El sanatlarının ilk şeklini Lenin «artizan üretimi» diye anar. (Lenin «artizan» ile bir küçük meta üreticisi olarak tanımladığı «zanaatkâr» ı birbirinden ayırmaktadır.) Artizan üretiminde henüz piyasa için değil, «bir tüketicinin siparişine göre üretim» (**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**, s. 331 - 332) vardır. Bir köy topluluğu içinde belirdiği zaman, «artizan üretimi» ni ataerkil üretimin bir türü saymak gerekir; zira, «artizanın emeğinin ürünleri piyasada görünmez; köyün tabiî ekonomisinin dışına hemen hemen hiç çıkmaz. Bu yüzden artizan üretimi, ataerkil tarımın yeknesak, parçalanmış ve dar özelliklerini taşır.» (Aynı eser, s. 333 - 334) Artizanın ürünü piyasada görünmez ama, ham madde ve üretim âletlerini para karşılığında, ekonominin diğer kesimlerinde teşekkül eden piyasadan alabilir. Bu halde artizanın sipariş karşılığı ürettiği ürünü para mukabilinde satması gerekir. Yani ataerkil üretimin köy içi işbölümüne dayanan türüne paranın bir uçtan girmiş olması mümkün, hattâ gereklidir. Ancak bu halde dahi, üreticinin, özellikle artizanın basit meta üretimi içinde bulunduğu söylenemez. «Artizan üretiminde ... **meta üretimi henüz mevcut değildir;** artizana para ile ödeme yapılmışsa veya yaptığı işin karşılığında kendisine verilen ürün hissesini satarsa ve bunlarla ham madde ve üretim âletleri satın alırsa **sadece meta dolaşımı vardır.** (Zira) artizanın emeğinin ürünleri piyasada görünmez.» (**Aynı eser**, s. 334 - 335. Siyahlar bana ait. K. B.) Görülüyor ki, ataerkil üretim ilişkilerinin artizan üretimini içerdiği bir aşamada henüz küçük üreticinin **piyasa için üretimi**, yani basit meta üretimi yoktur; sadece meta dolaşımı vardır. (Basit meta üretimini basit meta dolaşımı ile özdeş sanan Erdost'un bu ayrıma dikkat etmesi gerekir.) Ancak, basit meta üretiminin de eşiğine gelinmiştir. Bu eşiğin aşılması ile ataerkil üretimden yeni bir üretim ilişkisine geçilecektir.

Ataerkil Üretimden Basit Meta Üretimine Geçiş

Küçük üretici, ürününün bir bölümünü, arızî olarak ve «verimin yüksek olduğu ... yıllarda» (Erdost, **Aydınlık**, sayı 13, s. 44) değil; muntazaman ve kaideten piyasa için üretmeğe başladığı andan itibaren meta üretimine geçer; «ataerkil üretim» den «basit meta üretimi» denilen üretim ilişkisinin içine girmiş olur. Ataerkil üretimden basit meta üretimine geçmek için bir «ürün fazlası» nın doğması şart değildir. Küçük üreticilerle ekonominin diğer kesimleri arasında daha ileri, yani aile veya köy çerçevesini aşan bir işbölümünün doğması gereklidir. Ataerkil üretimde ailenin (veya köyün) bütün tüketim ihtiyaçları aile (veya köy) içinde üretilirken; tarımsal olmayan aile içi üretimin veya köy zanaatlerinin tasfiyeye uğraması ile üre-

timin bir kısmı piyasaya yönelir; eskiden kapalı birimlerde üretilen tüketim araçları da piyasadan elde edilir. «Ürünlerin metalara dönüşmesi, aynı topluluğun üyeleri arasındaki mübadeleden değil, farklı topluluklar arasındaki mübadeleden doğar.» (**Kapital**, Cilt III, s. 174) Bu ilk safhada bir aracı - tüccar sınıfı henüz teşekkül etmemişse ve ürüne feodal el koyma tarzları da yoksa bir ürün fazlası (artı ürün) henüz mevcut değildir. Küçük üretici, yıllık emeğinin tümünü, eskiden olduğu gibi kendi tüketimi için harcar; şu farkla ki emeğin ürünlerinin bir kısmı piyasaya yönelir ve tüketimin bir kısmı da piyasadan sağlanır. Ortaçağda, hattâ bugün dahi yer yer ülkemizde, köylünün kasaba pazarlarında ürününü tüketiciye doğrudan doğruya satması; ürünün karşılığı elde ettiği parayla da kasaba zanaatkârlarından tüketim araçlarını satın alması, «ürün fazlasının ve aracıların mevcut olmadığı» basit meta üretiminin ilkel bir türüdür. Bu bakımdan Erdost'un; «Hem ürün fazlası yok, hem de değiş - tokuş edilecek ürün var!» diye hayret etmesi, (Aynı yazı, s. 47) mübadelenin (dolayısiyle basit meta üretiminin) esasını kavrayamamış olmasının bir delilidir. Ürün fazlası, artı - ürün veya artı - emek, üreticiler emeklerinin bir kısmını bir başka sınıf, bir sömürücü (feodal bey, tüccar veya kapitalist) için harcadıkları zaman vardır. Üretici emeğinin tümünü kendi tüketimi için harcıyorsa, bu tüketimin (yukardaki örnekte olduğu gibi) kısmen kendi üretimiyle, kısmen piyasadan karşılanması, bir ürün fazlası olmadan mübadelenin varolduğu bir haldir.

Basit meta üretiminde üreticiler arasındaki değiş - tokuşun, yani mübadelenin bu ilkel biçiminin, Erdost'un yanlışlıkla **takas** diye adlandırdığı **trampa**, (yani «ürünlerin dolaysız değişimi») şeklinde meydana gelmesi bahis konusu değildir. (**Emek**'teki yazımda «değiş - tokuş» u trampanın değil mübadelenin Türkçe karşılığı olarak kullandığım dikkatli okuyucu tarafından herhalde kolaylıkla anlaşılmaktadır.) Ataerkil üretimin, tabiî ekonominin sınırları aşıldıktan sonra mübadele, kaideten, para ile yapılır ve meta dolaşımı yaygınlaşır. Ancak basit meta üretiminin ilk şekillerinde, aracı bir sınıfın, tüccarların varlığı zorunlu değildir. Marx, saf teori plânında **basit meta dolaşımını** geniş ölçüde fiilî üreticiler arasında mübadele olarak anlatır. Meseleyi tarihî açıdan ele alan Engels ise, aracı - tüccar sınıfının, meta üretiminden sonraki bir aşamada doğduğunu belirtir: «Barbarlığın yukarı aşaması bize tarımla küçük sanayi arasında bir iş - bölümü ve bunun sonucu, metaların (*) daima artan bir parçasının doğrudan doğruya değişim için üretilmesini getirir... Uygarlık (ise), ... daha önce varolan bütün bu iş - bölümlerini güçlendirip geliştirir, ve onlara, kendine özgü ve çok önemli bir üçüncü iş - bölümü ekler: artık üretimle değil, sadece ürünlerin değişimiyle uğraşan bir sınıf doğurur - **tüccarlar.**» (**Ailenin Kökeni**, s. 232) Görülüyor ki, basit meta üretimi, kökeninde bir aracı - tüccar sınıfı doğ-

(*) İngilizce metinde «commodities» = metalar diye geçen bu sözcük Fransızca'dan yapılan Türkçe çeviride «çalışma ürünleri» olarak görülüyor. Ben, İngilizce metne uyarak «metalar» diye düzelttim.

madan da var olabilir; ve bu yüzden Erdost'un: «Basit meta dolaşımında... 'alıcı' aynı zamanda 'üretici' değildir; 'alıcı' aynı zamanda 'tüketici' değildir.» (Aynı yazı, s. 51) iddiası basit meta üretiminin bütün türleri için geçerli olmaktan uzaktır. Bu iddiasını ispat için Marx'tan yaptığı nakillerde ise, kendisini doğrulayan bir tek cümle bile yoktur. Erdost, ürün fazlası olmadan mübadele olabileceğini kabul edemediği gibi, tüccar olmadan basit meta üretimi yapılabileceğini de görememektedir.

Küçük üretici ürününün bir bölümünü, kaideten ve muntazaman piyasa için üretmeğe başladığı an, basit meta üretiminin doğduğunu söyledik. Ancak, bu, üretimin büyük kısmının bizzat üreticinin tüketimi için alıkonmasına engel değildir. Üretimin büyük kısmı üretici tarafından alıkonuyorsa, basit meta üretiminden bahsetmeye hakkımız var mıdır? Marx diyor ki: **«Ürün kitlesinin çok büyük bir kısmının doğrudan doğruya üreticilerinin zatî ihtiyaçlarını gidermeye yöneldiği, mal (meta) haline gelmediği** ve dolayısıyla de toplumsal üretim sürecinin daha uzun bir zaman, genişliğine ve derinliğine değişim değerinin hakimiyeti altında yürütülmeyeceği hallerde bile **mal (meta) üretimi ve mal (meta) dolaşımı** olabilir» (**Kapital**, Cilt I, Kitap 2, s. 45. Siyahlar bana ait. K. B.) Demek oluyor ki, meta üretimine geçmek için, piyasa için üretimin başlaması gerekli ve yeterli şarttır. «Ürün kitlesinin **çok büyük bir kısmı**»nın üreticiler tarafından zatî tüketim için alıkonması; basit meta üretiminin varlığına engel değildir; basit meta üretimi için piyasaya arzedilmesi gereken belirli ve asgarî bir üretim miktarının şart koşulması, Marx'ın öğretisiyle bağdaşamaz. Yine Marx, feodal sömürmenin para-rant biçimini alması ile küçük üreticilerin tabiî ekonomiden basit meta üretimine geçişini anlatırken diyor ki: «Ürünlerin tabiî biçimdeki bir fazlası artık el vermez; bu fazla tabiî biçimden para-biçimine dönüştürülmelidir. Fiilî üretici kendi tüketim araçlarını bizzat üretmeğe devam ettiği halde, bu ürünün belirli bir bölümü metaya dönüştürülmeli, meta olarak üretilmelidir. **Üretim biçiminin niteliği** bir bütün olarak az veya çok değişir; bağımsızlığını, sosyal bağıntılardan kopukluğunu yitirir.» (**Kapital**, Cilt III, s .777. Siyahlar bana ait. K. B.) Burada, piyasa için üretimin başladığı anda meydana gelen ve bizi ataerkil üretimin ötesine götüren bir nitelik değişmesi bahis konusudur. Bu andan itibaren, basit meta üretimi çeşitli aşamalardan geçer; ihtisaslaşma arttıkça üreticinin gittikçe artan bir bölümü piyasaya yönelir; en ileri noktasında ise tamamen piyasa için üretim yapan küçük üreticilere, örneğin tütün, fındık üreticilerine kadar ulaşır. Ancak piyasa için üretimin vüsatini yansıtan bütün bu aşamalar, basit meta üretiminin nicelik değişmeleridir. Üretici «küçük» üreticî kaldıkça, yani kendi üretim araçlarına malik, fakat hem piyasaya, hem tüketim için üretim yapan, satış hasılatını sermayeye dönüştüremeyen, yani artı-değeri yaratma yeteneğine sahip çok özel bir metayı, işgücünü sürekli ve muntazam olarak satın alarak kâr için üretim yapamayan bir üretici oldukça, üretim ilişkisi basit meta üretimi olarak kalır. Ne var ki, üreticinin piyasaya yönelmesi arttıkça, başkaları için harcadığı emek miktarı, yani

artı ürün (ki başlangıçtaki en ilkel örneğimizde bu sıfır idi) artmağa, sömürme ilişkileri gittikçe yoğunlaşmağa başlar. Nicelik değişmeleri, yani piyasa için üretimin oran olarak artması, basit meta üretimini tedricen daha ileri bir üretim ilişkisinin eşiğine getirir.

Görülüyor ki, ataerkil üretimden, basit meta üretimine geçmeyi bir üretim biçiminden diğerine geçiş olarak anlayan Lenin'in (bu geçişte bir **nitelik değişmesi** gören Marx'ın da anlayışına uyan) yorumu doğrudur. Tabiî ekonomiden meta üretimine geçişle, «üreticiler arasındaki toplumsal ilişki ancak bunların emek ürünlerinin birbirleri ile değişimi yoluyla kurul (ur)» (**Kapital**, Cilt I, Kitap 1, s. 79) ve böylece birbirinden habersiz, bağımsız üreticiler mübadele vasıtasiyle karmaşık bir sosyal ilişkiler sistemine girerler. Daha da önemlisi, «üreticiler, ürünlerini artık doğrudan doğruya kendileri tüketmeyip, bunu değişim yoluyla elden çıkardıkları andan itibaren, ürünlerinin kontrolünü yitirdiler. Artık, ürünlerinin başına ne geldiğini bilmiyorlardı, ve ürünün, bir gün, üreticiye karşı, onu **sömürmek** ve ezmek için kullanılması mümkün bir hale geldi.» (Ailenin Kökeni, s. 159, siyahlar bana ait. K. B.) Bu nasıl oldu? Ataerkil üretimde (bu üretim biçimi ayrıca feodal sömürmeye tabi değilse, yani hâkim feodal üretim biçiminin bir parçası değilse) mevcut olmayan **sömürme** olgusu basit meta üretimiyle birlikte nasıl doğdu? Yine Engels'i nakledersek, basit meta üretiminin doğuşunu takiben «üretimle değil, sadece ürünlerin değişimiyle uğraşan bir sınıf ... (yani) tüccarlar» teşekkül edince; «sahneye ilk defa olarak, üretime herhangi bir biçimde katılmaksızın, onun yönetimini ele geçiren ve üreticileri ekonomik bakımdan egemenliği altına alan bir sınıf giriyor; bir sınıf ki, iki üretici arasında zorunlu aracı olarak geçinir ve her ikisini de sömürür.» (**Ailenin Kökeni**, s. 232 - 233)

Basit meta üretiminin ayrı bir üretim ilişkisi addedilmesinin temel nedeni buradadır. Üretim araçları üzerindeki mülkiyet, küçük üreticiliğin bu iki türü (ataerkil üretim ve basit meta üretimi) arasında görünüşte değişmediği halde, bir üretim biçimini nitelendiren diğer temel olgu, yani «ödenmemiş artı emeğe el koymanın özel biçimi», artı ürünün «ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği» açısından temel bir nitelik farkı vardır. Basit meta üretimi, kökeninde değilse bile, mantıki ve tarihî evrimi sonucunda, aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak yeni sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden farklı bir üretim ilişkisi meydana getirir.

Görülüyor ki, ister küçük üretim biçiminin iki türü olarak kabul edelim; ister iki ayrı üretim ilişkisi olarak görelim; ataerkil üretimle basit meta üretimini ayırd etmeğe mecburuz. Erdost'un yaptığı gibi küçük üreticiliği (niteliğini açıklamamış olmakla birlikte) ataerkil üretim olarak anlamak bizi ciddi hatalara sürükler. Lenin, Narodnik iktisatçıların «köylü» den bahsederken basit meta üretimini görmezliğe gelmelerini ve köylü ekonomisini tüm olarak «ataerkil» addetmelerini şöyle eleştirir: «Bunlar (Narodnik iktisatçılar K. B.) her köylünün tamı tamına bizzat tükettiği ürünler ektiğini; bu ürünlerden hangilerini tüketiyorsa tamamen o türleri ek-

tiğini ve bunları hangi oranlarda tüketiyorsa o oranda ürettiklerini farzederler. Bu gibi faraziyelerden, tabiî ekonominin (yani ataerkil üretimin K. B.) hâkim olduğunu çıkarmak için fazla bir çabaya ihtiyaç yoktur.» (**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**, s. 312). Öyle sanıyorum ki, Erdost'un Türkiye'de ataerkil üretime bu kadar yaygın bir yer vermesinin arkasında biraz da böyle bir muhakeme yatıyor.

Basit (Küçük) Meta Üretimi Metanın Basitini (Küçüğünü) Üretmek Değildir

Buna rağmen son olarak şu soruyu sormak zorundayız: Erdost'un Marx'ın **basit meta dolaşımı** (*) ile ilgili şemalarını tekrarlamasına rağmen, basit meta üretimini bir üretim ilişkisi olarak görememesinin sebebi nedir? Bunun nedeni bence Erdost'un basit meta dolaşımı ile basit meta üretimini özdeş sayması ve ikisi arasındaki bağlantıyı kuramamasıdır. Yukarda Lenin'den naklettiğimiz: «Artizan üretiminde ... **meta üretimi** henüz mevcut değildir; ... sadece **meta dolaşımı** vardır» ifadesi bu iki kavramın özdeş olmadığını gösterdi. Gerçekten de bir üretim ilişkisi olarak basit meta üretimi insanlarla üretim araçları arasında (Meta - Para - Meta şemasında görülmeyen) bir mülkiyet ilişkisi içerir ve bundan doğan insanî - sosyal ilişkileri kapsar. Basit meta dolaşımı ise M - P - M şeması ile özetlenen bir mübadele ilişkisidir; ancak, bütün mübadele ilişkileri gibi temelinde yatan üretim ilişkisi tarafından belirlenir. Bu üretim ilişkisi mutlak olarak değil, fakat **genel olarak** basit meta üretimidir. Biz basit meta üretimini bir üretim ilişkisi olarak çözümlemek istiyorsak, onun bir görüntüsü olan dolaşım şemalarına değil, doğrudan doğruya üretim sürecine, yani kabuğun altına bakacağız. Ben, Erdost'un eleştirdiği yazıda bunu yapmıştım; Erdost ise M - P - M şemasında üretim ilişkileri bulamamaktan yakınıyor.

Aynı şeyi kapitalist üretim ilişkisi ve paranın sermaye olarak dolaşımı formülü (Para - Meta - Para) bakımından da söyleyebiliriz. P - M - P', kapitalist üretim ilişkisinin mübadele ilişkisi şeklindeki görüntüsüdür ve bu üretim biçiminin aslî unsuru olan işgücünün bir meta olarak mübadelesini de içerdiği için, reel ilişkileri bir miktar yansıtabilen, nisbeten saydam bir kabuktur. Ancak kapitalist üretim tarzını bütün zenginliği ve karmaşıklığı ile P - M - P formülünden kavrayacağımızı sanmak hatadır; öyle olsaydı Kapital'in sekiz kısımdan oluşan I. cildi, 2. Kısımla son bulurdu. Marx, meta dolaşımı ile başlattığı tahlili, bir anlamda kabuğu tabaka tabaka soyarak derinleştirir; görüntüden başlayarak öze iner. Erdost ise, kapitalist üretimi Türkiye tarımında gözlediği çeşitli ekonomik biçimler içinde ararken, (örneğin, **Aydınlık**, sayı 8'de hayvancılıkla uğraşırken) P - M - P formülünün mekanik bir uygulaması ile yetindiği için fazla ilerleyemiyor.

(*) Bana kalırsa, «basit meta dolaşımı» yerine, «metaların basit dolaşımı» daha doğru bir çeviri olurdu.

Kapital'de basit meta dolaşımından (M - P - M), paranın sermaye olarak dolaşımına (P - M - P') geçiş, bir yandan okuyucuyu kapitalist üretim biçiminin bazı temel özelliklerine (sermaye ve işgücü kategorilerine) yaklaştıran bir mantıkî ve teorik gelişimdir; öte yandan da bir üretim biçiminden (basit meta **üretiminden**) diğerine (kapitalist üretime) geçişi de yansıtan bir süreçtir. Üstelik kategorilerin bu teorik evrimi, iktisat tarihinin somut olguları ile de uzlaşma halindedir; zira Marx'ın model aldığı Batı Avrupa'da kapitalizm, basit meta üretiminin feodalizmin çözülmesi ile son derecede yaygınlaştığı bir ekonomik yapı üzerine kurulmuştur. İktisat tarihinin bu somut olgusu; dolaşım şemalarında, M - P - M ile P - M - P' üzerinde yansıyor. Ancak bu şemalar herşeye rağmen mübadele ilişkilerine ait teorik tablolardır. İktisat tarihini ve üretim ilişkilerini ilgilendiren somut ve gerçek meselelerde bize bir anahtardan öteye pek az şey sağlar.

Nihayet düşülen bir diğer hata, «basit meta» gibi Marxist olmayan bir kategori kullanmış olmaktan doğuyor. «Yarıcı veya kiracı (nın) ... kendisine kalan ürünün tüketimden fazla olduğu haller mevcuttur. İşte bu fazla miktarı, diğer tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için satacaktır; işte bu miktar **'basit meta'dır'.** (**Aydınlık**, sayı 13, s. 44) «**basit meta** üretmiş olan serf, bir basit meta üretim ilişkisi içinde değildir.» (s. 48. Siyahlar bana ait. K. B.) Erdost'a göre, küçük üreticiler bir miktar kendileri için ürettikten sonra, üretimin artan kısmını piyasaya satmaları halinde, bu fazla kısma «basit meta» denir. İşte bu anlamda «basit metayı üretmek», «basit meta üretimi» demektir.

Şüphesiz ki, kategori ve kavram yaratmakta kimsenin özgürlüğünü kısıtlayamayız. Ancak bunu yapan kişi, kullandığı terimlerin «bilimsel sosyalizmin terimleri ve doğru» olduğunu da iddia etmekte ise, bilimsel sosyalizmin bugüne dek yaratmış olduğu terimler ve kategorilerle yetinmeyi tercih edenler, itiraz edebilirler ve derler ki; Marxist politik iktisatta **basit meta üretimi, metanın basitini üretmek değildir;** «basit meta» diye bir kategoriye yer yoktur. Ürün, meta, meta üretimi ve basit meta üretimi gibi kavramlar vardır. Meta üretimi ve basit meta üretimi belirli sosyal ilişkileri içeren kavramlardır. Birden fazla üretim ilişkisini kucaklayan geniş kapsamlı bir kavram olan meta üretimi kavramının içinde yer alan «basit (küçük) meta üretimi» ndeki «küçük» ve «basit» sıfatları «meta» ya değil «üretim» e aittir. «Basit meta» gibi bir terime saplanmak, Marxist iktisadın temel bir öğretisini, sosyal ilişkileri yansıtma iddiasında olan kategorilerle, fizikî varlıkları ifade eden sözcükleri ayırma zorunluluğunu kabul etmemekten geliyor. Ürün, «meta» değildir; aynı fizikî varlık kastedilmekte iken dahi «meta» kategorisi belirli bir sosyal ilişkiyi de ifade etmektedir. Ürünün küçüğü, belki basiti olabilir ama metanın basiti, «basit meta» olamaz. Erdost'la «basit meta üretimi» üzerinde anlaşmamıza bu durumda elbette imkân yoktur. Erdost'un bu türden hataları dil sürçmesi addedilemeyecek derecede çoktur. Örneğin; **işgücü** bir meta olarak tarihin belli bir döneminde ortaya çıkan sosyal bir ilişkiyi yansıtan bir kategoridir; «emek» ile özdeş değildir. Bu yüzden : «Burada işgücü, **işgücünün billûrlaştığı ürün**

içinde kapitalist pazara sürülmüş olur.»; veya **«işgücünün billûrlaştığı ürünün** meta olarak kapitalist pazara sunulması söz konusudur.» (**Türk Solu,** sayı 80, s. 9.); yahut ta : «Serbest meta olan **işgücü,** meta olan ürün içerisinde billûrlaşır» (**Aydınlık,** sayı 5, s. 347) diyebilmek, terminolojide safiyet arayanların kolaylıkla bağışlayabileceği hatalardan değildir. Zira üründe vücut bulan, maddeleşen («billûrlaşan») **emektir, işgücü** değil! (Emekle işgücü arasındaki ayrım için Marx'ın **Ücretli Emek ve Sermaye**'sine Engels'in yazdığı önsöze bakılabilir.) Keza, «üretim tarzı», buğday veya çimento üretmenin tarzları, yolları değildir; bilimsel sosyalizmde çok belirli bir anlamı olan, üretim ilişkileriyle üretim güçlerini birlikte kucaklayan bir bilimsel kategoridir. Bu durumda, «görülüyor ki hâkim üretim tarzı tarla ürünleridir.» ifadesinde (**Türk Solu,** sayı 80, s. 9) görülen yegâne şey yazarın düştüğü terminolojik kargaşadır. Aynı şekilde, «artık ürün» ile «piyasaya arzedilen ürün» kavramlarının karışmasından ortaya çıkan «tüketim fazlası» kategorisi, (**Aydınlık,** sayı 13, s. 42, 45). Marxist politik iktisatta yer almayan kategorilerdendir.

III
FEODALİZME VE BASİT METÂ ÜRETİMİ

Feodalizm Nedir?

Basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olduğu öyle sanıyorum ki artık anlaşılmış olacaktır. Daha önce, bir sosyo-ekonomik kuruluşun içinde çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana varolabileceğini, bazı üretim ilişkilerinin sosyo-ekonomik kuruluşa adını veren hâkim üretim biçiminin parçaları olabileceğini de göstermeğe çalışmıştık. Demek oluyor ki, bir üretim ilişkisi olarak basit meta üretiminin, hâkim üretim biçiminin feodal veya kapitalist olduğu sosyo-ekonomik kuruluşlarda da mevcut olması mantıken imkânsız, akla aykırı değildir. Ancak bu mantıkî olasılığın gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmamız gerekiyor. Feodalizmden başlayalım.

Feodalizm üzerinde tartışabilmek için, bu terimden ne anladığımızı açık ve seçik olarak ortaya koymak gerekir. Bilimsel sosyalizmin üretim biçimlerini nitelendiren temel unsurundan, yani «ödenmemiş artı emeğe el koymanın özel ekonomik biçimi» nden hareket ettiği için (herkesçe kabul edilmemesine rağmen) Dobb'un tanımı, mevcutların en iyisi görünmektedir : Dobb'a göre, «bağlı bulunduğu bir bey'in belirli iktisadî taleplerini —ki bu talepler ifa edilmesi gereken hizmetler veya para ya da ürün olarak ödenmesi gereken vergiler biçimini alabilir— karşılamak üzere üreticiye cebren ve kendi iradesinden bağımsız olarak yüklenen bir yükümlülüğe» dayanan üretim biçimine feodalizm denir. (**Kapitalizmin Gelişmesi Üzerine İncelemeler,** İngilizce, s. 35). Dobb, daha sonra, kitabı etrafında çıkan bir tartışmada (**Feodalizmden Kapitalizme Geçiş,** İngilizce, s. 21) : «Kitabımda kullandığım tanım açıkça feodalizme has üretim ilişkileri açısından, yani fiilî üretici ile bağlı bulunduğu bey arasındaki ilişkiler açısından yapılmıştı.

Üreticilerin artı-emeğine hâkim sınıf tarafından doğrudan doğruya el konmasından meydana gelen cebrî ilişki tabiatiyle üretim güçlerinin belirli bir gelişme düzeyince şartlandırılmıştı» demektedir. Açıkça görülüyor ki «artı emeğe doğrudan doğruya el konması» feodal sömürmenin **cebre**, yani silâh zoruyla desteklenen hukuka (yazılı hukuka veya örf ve âdetlere) dayandığını açıklayan bir ifadedir; akit serbestisi ve piyasa mekanizması çerçevesi içinde işleyen kapitalist sömürme biçimiyle ayrılığı belirtmek üzere kullanılmıştır. Feodal sömürme, gerek Dobb'un ilk tanımında, gerek Marxist klâsiklerde, özellikle Kapital'in III. cildinde, ve gerekse feodalizm üzerine yapılan bütün incelemelerde gösterildiği gibi üç ana biçim alır: Emek-rant (angarya), ürün-rant, para-rant.

Bu üç biçimin evrimini ve feodal bir yapı içinde köy ekonomisinin gösterdiği gelişmeyi açıklamadan önce, feodalizmin Erdost tarafından nasıl tanımlandığına ve nasıl anlaşıldığına bakalım. **Aydınlık**, sayı 5'teki yazısında Erdost diyor ki: «Feodalizmin klâsik tanımını aldığı Batı Avrupa ülkelerinde görüldüğü modele tıpatıp uyan üretim ilişkisine ancak feodalizm denebileceğini iddia eden görüşün karşısında çeşitli görüşler yer almaktadır. 'Ödenmeyen artı-emeğin, doğrudan doğruya üreticiden zapt edilmesi' (Dobb, **Feodalizmden Kapitalizme Geçiş**, s. 22) bugün, feodalizmin, Marxist tahlil için kabul edebileceğimiz en pratik açıklamasıdır.» (s. 346) Erdost'un ilk cümlesinde anlatılan görüşü, ifade bakımından kavramakta ben güçlük çekiyorum. Ancak, Dobb'tan naklen alındığı belirtilen feodalizm «açıklaması» (bu ifadenin doğru ve eksiksiz halini bir önceki paragrafa almış bulunuyoruz), eksikliğine rağmen anlaşılmaktadır. Ancak Erdost'un bu açıklamayı da doğru kavrayamadığı görülüyor. Feodal sömürmenin, kapitalist sömürmeden farklarını açıklamaya giriştiği bir sonraki sayfada Erdost; «feodal bakımdan bağımlı olan üreticinin artı-emeği; üreticiden, feodalist (?) tarafından, gene karşılığı ödenmeden, ama **doğrudan doğruya**, yani **ürün olarak**, ve zaptedilerek alınır.» (s. 347, siyahlar bana ait) diyor. Görülüyor ki Erdost, artı-emeğe el konmasının «doğrudan doğruya» olmasını, «ürün olarak» diye anlıyor. Gerçekte ise, «doğrudan doğruya el koyma» sömürünün, yukarda da açıklandığı gibi, **cebre** dayanan niteliğini gösterir. Erdost'un yanlış anlayışı, feodal sömürmenin belirleyici niteliğini («zapt» sözcüğünde bulduğu cebir unsuru dışında), **ürün-ranta** dayanmakla sonuçlanıyor. Sömürmenin ürün-rant biçimini almadığı, münhasıran emek-rant veya para-ranta dayandığı bir durumda, bu kısıtlayıcı tanıma göre, «feodal üretim tarzı»ndan söz edilemez. Bu hatanın bir kalem sürçmesi olmadığı, aynı yazının sonlarına doğru Osmanlı düzeninden bahsederken tekrarlanmasından anlaşılıyor: «İster reaya angarya yapsın, ister yapmasın, artı-emeği, karşılığı ödenmeden ve **doğrudan doğruya yani ürettiği ürün şeklinde** zaptedilip elinden alınmaktadır. Feodalizm budur.» (s. 360, siyahlar bana ait. K. B.)

Görülüyor ki, Erdost feodalizm üzerine yazdığı ilk yazısında, feodal bir üretim biçiminin alternatif halde veya bir arada var olabilen unsurları olan emek-rant, ürün-rant, para-rant, teorik kategoriler olarak kullanılmıyor;

kategori kullanılmadan, içerdiği ilişkinin tasviri biçiminde ise sadece ürün-ranta (feodal üretim biçiminin zorunlu unsuru şeklinde) yer veriliyor. Daha sonraki yazılarında ise (**Türk Solu,** sayı 80; **Aydınlık,** sayı 13) Erdost'un, bu üç kategoriyi çoğu kere yerinde kullanmadığını görüyoruz: Ortakçılık ve kiracılıkta, ürün-rant ve para-rant tesbit edişinde olduğu gibi ... Üstelik, Erdost bir yandan yeni kategorileri tahliline eklerken, bir yandan da eski tahlillerindeki doğru tanımları unutur görünüyor. Örneğin, Dobb'un eksik alınmasına ve yanlış yorumlanmasına rağmen, feodalizme ait tanımı, (**Aydınlık,** sayı 5), Erdost'un Doğu Anadolu'da hayvancılığın «feodal» niteliğini «tesbit» ettiği yazısında (**Aydınlık,** sayı 8) unutulmuştur; zaman zaman meta dolaşımı şemaları (özellikle M-P-M) içinde feodalizmi ararken bu tanıma artık yer yoktur. Erdost'un hayvancılığın feodal niteliği, göçebe aşiretlerde feodalizm, «klân feodalizmi», ortakçılık ve kiracılık konularındaki görüşlerinin eleştirisine biraz sonra dönmek üzere şimdilik şu kadarına işaret edelim: Erdost, sağlam, tutarlı bir tanıma dayanmadığı için üzerinde o kadar çok yazıp çizdiği feodal üretim biçiminin özüne nüfuz etmiş değildir. Biz ise bu üretim biçiminin temel niteliklerini açıklamaya devam edelim.

Emek-rant, ürün-rant, para-rant biçimlerinde tezahür eden ve cebre dayanarak yürütülen feodal sömürmeyi mülkiyet ilişkileri içinde kavrayabilmek için, Marx, Engels ve Lenin'in feodalizm tahlillerinde örnek alınan Avrupa feodalizminin, özellikle tarımı ilgilendiren bazı özelliklerine eğilmek faydalı olacaktır: Toprağın feodal beylerin mâlikâneleri ile küçük köylü işletmeleri arasında bölünmüş olması bu özelliklerden belki de en önemlisidir. Malikâne topraklarının mülkiyeti ve zilyedliği beydedir; köylünün bizzat işlediği toprakların mülkiyeti feodal beyde, mirasla devrolunan zilyedlik hakkı ise küçük üreticidedir. Küçük üretici, ayrıca, toprağın dışındaki üretim araçlarının kaideten malikidir: Feodal beyin küçük üreticilerin artı-emeğine (çeşitli biçimlerde) el koymasına imkân veren husus, bizzat köylü tarafından işlenen arazinin maliki olmasıdır.

Feodal sömürü biçimlerinin hem teorik, hem de ana hatları ile tarihî evrimi emek-ranttan ürün-ranta, ondan da para-ranta doğrudur. Buna mukabil küçük üreticilerin; kendi iş kollarıyla, birbirleriyle ve dış âlemle olan sosyal ilişkilerini çerçeveleyen üretim biçimi ataerkil üretimden basit meta üretimine doğru gelişir.

Bu ikinci gelişmenin tabiî ekonomiden mübadele ekonomisine doğru bir gelişim olduğu herkesçe kabul edilebilir. Ancak önemli olan, serflerden oluşan bir köy topluluğunda üretim araçları üzerinde kişisel-özel «mülkiyete» dayanan bir üretim ilişkisi görüp göremeyeceğimizdir. Köylünün, diğer üretim araçlarının maliki olmasına rağmen, toprağın zilyedi olması buna engel değildir. Hatırlanacağı gibi Marx, «küçük üretim biçimi ... serflik ... ilişkilerinin söz konusu olduğu durumlarda da mevcuttur. Fakat ... köylü işlediği toprağın ... özgür özel maliki iken, ... bu üretim biçimi açılıp serpilir» derken (bk. yukarda s. 184); veya başka bir yerde «küçük köy-

lü tarımı öyle bir geçim yoludur ki, toprağın ve arazinin zilyedliği fiilî üretici için üretimin ön şartıdır; **bu üretim biçiminin** gelişmesi için ise toprak **mülkiyeti** en avantajlı şart olarak görünmektedir.» (**Kapital**, Cilt III, s. 600) ifadesinde olduğu gibi; toprak üzerinde zilyedliğin (basit meta üretimini de içeren) küçük üretim biçiminin varlığına engel olmayacağını belirtiyordu. Esasen, feodalizmin ileri aşamalarında, küçük üreticilerin zilyedliği her bakımdan fiilî toprak mülkiyeti biçimini almıştı. Bu durum, feodal üretim biçiminin hâkim olduğu herhangi bir sosyo-ekonomik kuruluş, tarımda öyle bir görüntü taşır ki, ataerkil üretim veya basit meta üretiminin ilişkileri üzerine feodal mülkiyet ilişkileri, dolayısiyle feodal sömürme biçimleri zerkedilmiştir. Bu feodal sömürme biçimlerinin (ve bunlara has bağımlılık ilişkilerinin) altında ve onlara tabi olarak, köy toplulukları ve küçük üreticiler, feodalizmden eski ve feodalizmi de eskitecek ilişkiler içinde yaşamaktadırlar. Nitekim Hobsbawm Marx'ın **Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**'ne yazdığı önsözde «Serflik düzeninden senyörleri çıkarınız; geride küçük meta üretimi kalır.» (s. 43, İngilizce baskı, s. 42) (*) derken bu olguyu kısmen ifade etmektedir. Eksiksiz ve genel bir ifade «küçük meta üretimi veya ataerkil üretim kalır» olmalıydı.

Feodal Üretim Biçiminin Gelişim Çizgisi

Feodalizmin evrimini teorik ve tarihî açıdan incelemek; görülüyor ki bir yandan feodal sömürme biçimlerinin gelişimini, bir yandan da ataerkil üretimden basit meta üretimine geçişin izlenmesi ile mümkündür.

Bu açıdan bakacak olursak, Batı feodalizminin Roma İmparatorluğunun enkazı üzerinde kurulduğu ilk dönemlerde, kentlerin (İtalyan kentleri gibi sayılı istisnalar dışında) yokolduğunu; köy topluluklarının, tabiî ekonomi (ataerkil üretim) şartlarında ve **emek-ranta** dayanan feodal sömürme biçimi içinde yaşadığını görüyoruz. Emek-rant, Marx'ın ifadesiyle, öyle bir sömürme biçimidir ki, bu durumda, «fiilî üretici, hukuken veya fiilen kendisine ait iş âletlerini (saban, sığır v.s.) kullanarak, haftanın bir kısmında fiilen kendisine ait araziyi işler, kalan günler feodal bey'in malikânesi üzerinde, beyden herhangi bir karşılık almadan çalışır.» (**Kapital**, Cilt III, s. 770) Daha ileri bir sömürme biçimi olan **ürün-rantta** feodal malikânelerin angarya ile işletilmesi son bulmuştur. Feodal senyör, küçük üreticinin kendi toprakları üzerinde ürettiği ürünün bir kısmına, ürün biçiminde el koyar. «Bu halde, fiilî üreticilerin zorunlu ihtiyaçlarını aşan üretim anlamında artı-üretimin (daha önce görüldüğü şekliyle senyörün yakındaki malikânesi üzerinde olacağı yerde) üreticilerin fiilî mülkiyeti altındaki ve bizzat onlarca işlenen tarlalarda elde edilmesi kaidedir... Toprak sahibi artı-emeği, artık doğrudan doğruya tabiî biçiminde değil, bu emeğin gerçekleştiği ürünlerin tabiî biçiminde elde eder... Üreticinin kendisi için emeği

---

(*) Bu eserin Türkçe çevirisinde, «küçük meta üretimi» = «small commodity production», yanlış olarak «küçük tüketim maddeleri üretimi» diye çevrilmiştir.

ile, toprak sahibi için emeği; artık, zaman ve mekân bakımından âşikâr olarak ayrılmış değildir. Saf biçimiyle ürün - rant, daha ileri üretim biçimlerine ve üretim ilişkilerine kalıntılarını sürdürebilmekle beraber, varlığı için bir ön şart olarak tabiî bir ekonomiyi varsayar; öyle bir ekonomi ki, koşulları tamamen veya hemen hemen tamamen bizzat ekonomi tarafından üretilir; gayrî safî hasılanın içinden yenilenir ve yeniden üretilir. Ayrıca, köy ev sanayii ile tarımın birliğini de varsayar.» (s. 776) Ürün - ranttan feodal sömürmenin sadece bir başka biçimi olan para - ranta geçişin arkasında ise, üreticilerin içinde yaşadıkları üretim biçiminde, ataerkil üretimden basit meta üretimine geçişi temsil eden bir nitelik değişmesi görüyoruz: «Para - rant, ... ürün - rantın sadece bir biçim değiştirmesidir. Fiilî üretici bu halde ürünü değil, onun fiyatını toprak sahibine devreder. Ürünlerin tabiî biçimdeki bir fazlası artık elvermez; bu fazla, tabiî **biçimden para - biçimine** dönüştürülmelidir. Fiilî üretici kendi tüketim araçlarını bizzat üretmeğe devam ettiği halde, bu ürünün belirli bir bölümü metaya dönüştürülmeli, meta olarak üretilmelidir. **Üretim biçiminin niteliği,** bir bütün olarak az veya çok değişir; bağımsızlığını, sosyal bağıntılardan kopukluğunu yitirir.» (s. 777) Feodal sömürmenin emek - rant, ürün - rant ve para - rant biçimlerinde tezahür eden türleri tarihî süreç içinde; içiçe girmiş olarak görülür. Örneğin, angaryanın para - rantla birlikte varolduğu zamanlar olmuştur. Ancak teorik bir soyutlama ile, yukardaki anlatım sırasının, gelişim çizgisini de yansıttığı kabul edilebilir. Feodal toplumun küçük üreticilerinin ataerkil üretimden, basit meta üretimine geçmesinde ise, tarihî süreçle çok daha yakın bir paralellik vardır. Daha önceki yazımda da değindiğim gibi basıt meta üretimi «feodalizmin **gelişkin şeklinde»** görülür.

—

Görülüyor ki feodalizme has sömürme biçimleri, küçük üreticinin verasetle intikal eden zilyedliği veya fiilî mülkiyeti altındaki toprakların hukukî malikinin feodal bey olmasından doğar. Günümüzde ortakçılık biçiminde beliren işletme biçiminde ise, toprak sahibinin üründen aldığı hisseye, feodalizme has sömürme biçimlerinden ürün - rant diyemeyiz. Marx ortakçılığı, feodal rant ilişkilerinden kesinlikle ayırarak şöyle diyor: «Rantın aslî (feodal K. B.) biçiminden kapitalist ranta bir geçiş biçimi olarak ortakçılığı ele alabiliriz. Bu sistemde çiftçi (kendisine veya başkasına ait) emeği ve işletme sermayesinin bir kısmını sağlar; toprak sahibi ise, toprağın yanısıra işletme sermayesinin (örneğin öküz) diğer kısmını sağlar; ürün kiracıyla toprak sahibi arasında belirli oranlarda bölüşülür... Burada toprak sahibinin aldığı pay, rantın saf biçimini taşımaz. Aynı zamanda sağladığı sermayenin faizini ve bir ilâve rant unsuru ihtiva edebilir.. Hissesine sadece toprak mülkiyetinden ötürü değil, sermaye ikraz eden birisi olarak ta hak talep eder... Öte yandan ortakçı da ... ürünün bir kısmına emekçi durumundan ötürü değil, iş âletlerinden bir kısmının sahibi yani kendi kendisinin kapitalisti olarak hak talep eder.» (s. 783) Görülüyor ki, ortakçılık içinde doğan bölüşüm ilişkileri saf feodal bir kategori olan «ürün - rant» terimi ile (Erdost'un **Türk Solu,** sayı 80, s. 10'daki iddiasının aksine) açıklanamaz. Ortakçılık, feodalizmle kapitalizm arasında bir geçiş ilişkisidir ve bu yüzden

onu bir yarı-feodal ilişki olarak nitelendirmek doğrudur ama, «ürün-rant»ın temsil ettiği sömürü yarı-feodal değil, tam feodal bir ilişki olarak, ortakçılığa ait değildir. Ayrıca ortakçılık, tarihî süreç içinde, küçük üreticilerin geleneksel olarak kendi hâkimiyetleri altındaki toprakların işlenmesini temsil etmez; feodal beylerin malikâne topraklarının (angaryanın tasfiyesi sonunda) işlenmesine yönelmiş bir ilişkidir; ve bu yüzden de, feodal sistemin çözülmesiyle yakından ilgilidir.

Feodal Sistemde Tüccar - Tefeci Sömürüsü

Böylece özetlediğimiz feodal üretim biçiminin bölüşüm kategorileri ile, feodalizmin ileri bir aşamasında ortaya çıkan küçük meta üretiminin tüccar ve tefeci sermayesi ile karşılaştığında meydana gelen sömürme ilişkileri arasındaki diyalektik bütünlüğü nasıl kavrayacağız? Tüccar ve tefeci sermayesinin küçük üreticileri nasıl sömürebildiği hususuna ve bu sömürme süreci içinde doğan ilişkilerin niteliğine aşağıda değineceğim. Ancak Erdost'un kabul edemediği bir hususun yani feodal bir yapı içinde, küçük üreticinin hem feodal bey, hem de ticaret sermayesi tarafından sömürülmesinin mümkün, hattâ olağan olduğunu göstermekle yetineceğim.

Erdost, serften senyöre intikal eden artı-üründen, yani feodal sömürüden, bahsediyor; ancak kavramsal olarak basit olan feodal sömürüyü (hattâ genel olarak sömürü kavramını) anlamış olduğu söylenemez. Zira, Erdost'a göre: «Tüketim için gerekli olandan fazla bir ürün olmadan da senyör, serften bir fazla, yani artı-ürün, alır.» (**Aydınlık,** sayı 13, s. 47) Nasıl? Serfi ve ailesini açlıktan ölmeğe mahkûm ederek mi? Artı-ürün, tanım icabı, üreticinin tüketimi için gerekli olandan fazla bir ürünün varlığını gerektirir ve sömürme olgusunun evrensel bir özelliği, üreticilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli tüketimin kendilerine bırakılmasıdır. Bu «öldürücü» sömürme türünü takdim ettikten sonra Erdost, feodal sömürmenin yanısıra, küçük üretici ile ticaret sermayesinin karşı karşıya gelmesinin mümkün olacağını kabul ediyor ve soruyor: «Burada, serf, senyör tarafından mı sömürülüyor, yani üretim ilişkisi feodal bir üretim ilişkisi midir, yoksa burada serf, ticarî sermaye tarafından mı sömürülüyor, sömürü kapitalist bir sömürü müdür? **'Ürün fazlasının'** bir kısmı **karşılığı ödenerek** tacire intikal etmiştir. Fakat burada, meta olan ürün, senyöre intikal etmediği halde, üretim ilişkisinin niteliği feodaldir.» (**Aydınlık,** sayı 13, s. 48, siyahlar bana ait. K. B.)

Erdost'un ilk cümledeki sorusunun cevabı basit ve açıktır: Burada serf, hem senyör, hem de ticaret sermayesi tarafından sömürülüyor. Ticarî sermayenin sömürüsünün hangi hallerde kapitalizmin ilkel sömürme mekanizmalarını temsil ettiğine ileride değineceğiz. Ancak küçük üretici, feodal yükümlülüklerden sıyrılmadan piyasa ilişkilerine girişirse, birbirinden nitelik bakımından farklı iki sömürü biçiminin aynı anda etkisi altında demektir. Bu iki sömürü biçiminin, yani feodal rant ile tüccar kârının (ve tefeci faizinin) karşılıklı gelişim tarzları feodal toplumun gelişme doğrultusunu ve kaderini de geniş ölçüde belirleyecektir.

Klân Feodalizmi ve Feodal Hayvancılık

Feodalizm konusunu kapamadan önce, Erdost'un feodal üretim biçimi üzerindeki eksik bilgilerinin onu nasıl yanlış yorumlara götürdüğünü bir iki örnekle gösterelim.

Klân feodalizmi. Erdost, göçebe Oğuz aşiretlerinin üretim ilişkilerini «klân feodalizmi» gibi orijinal bir terimle nitelendiriyor. (**Aydınlık**, sayı 5, s. 350 - 351) Erdost'un bu buluşu dayandırdığı kaynak, Osman Turan'ın «**göçebeleri yeni şartlara uydurmak için onları feodal hayat tarzı ve telâkkisinden uzaklaştırmak** ... icap ediyordu» ifadesidir. (**Aydınlık**, sayı 5, s. 350) Buna karşılık Marx'ın sözleriyle: «Göçebe çoban kabileler arasında toprak doğanın öteki şartları gibi ilkel sınırsızlığı içinde görülmektedir.» (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**, s. 96) Bu yüzden «hiçbir zaman toprak mülkiyetinin sınırlarını tesbit etmeyen» (**Aynı eser**, s. 96) göçebe kabilelerde feodal üretim ilişkilerinin, feodal sömürme (rant) biçimlerinin nasıl doğduğu izaha muhtaçtır. Tabiî ki Marx yerine Osman Turan'ın feodalizm anlayışı kaim olunca bu izahat hiçbir zaman yapılmayacaktır. Bunun yerine «Oğuz kabileleri, hükümdarın şahsına bağlı, fakat hukuken az çok imtiyazlı durumlarını, yani **feodal niteliklerini**, muhafaza etmişlerdir.» (**Aydınlık**, sayı 5, s. 351. Siyahlar bana ait. K. B.) ifadesinde tezahür eden orijinal bir «feodal nitelik» anlayışı ortaya çıkacaktır.

Hayvancılığın feodal niteliği. Feodalizmin tarihi ile yakından uzaktan ilgilenmiş herkes bilir ki, ticarî amaçla yapılan hayvancılığa geçiş, tarımda feodal üretim ilişkilerinin tasfiyesinde son derecede önemli rol oynamış bir aşamadır ve mahiyet icabı bu türden hayvancılık feodal üretim biçimiyle özdeş olamaz. Ayrıca, hayvancılık, Engels'in ifade ettiği gibi öyle bir üretim koludur ki, «durmadan çogalmak, ve et ve süt gibi besinleri bol bol sağlamak için sadece göz - kulak olmak ve en kaba ihtimamı göstermekten başka birşey istemeyen bir zenginliğe» dayanır. (**Ailenin Kökeni**, s. 80) Bu yüzden de, hayvancılıkta insan emeği diğer iktisadî faaliyet türlerinde, çiftçilik, ve hele sanayide olduğundan çok daha sınırlı ve özel bir rol oynar.

Erdost ise, Türkiye tarımında feodal veya «prekapitalist» üretim ilişkilerinin «hâkim niteliğini» ispat çabaları içinde, ilk önce tarımda meta üretiminin genişliğini kapitalist üretim ilişkilerinin göstergesi olarak kabul etmiş (**Aydınlık**, sayı 5; **Türk Solu**, sayı 80); ancak daha sonra bu göstergenin hayvancılık açısından ters bir sonuç vereceğini düşünerek Doğu Anadolu'daki hayvancılığı da feodal ilişkiler içinde gösterecek bir formül aramağa girişmiş. Bu formül oldukça basittir: Doğu Anadolu'da hayvan mülkiyetinin aileler arasında dağılımını bilmiyoruz ama, bu dağılımın toprak dağılımına uyduğunu farzedebiliriz. Meralar üzerinde tasarruf, toprak mülkiyeti oranında gerçekleşmektedir. Toprak dağılımındaki eşitsizlik, feodal toprak mülkiyetini yansıttığına göre, «orta malı meranın tasarruf şekli, feodal bir tasarruf şeklidir; çünkü kaynağını toprağın feodal mülkiyetinden almaktadır.» Kapitalist meta üretiminin P - M - P' şeması, hayvancılıkta gözlenmediği için hayvancılığın feodal niteliği ispat edilmiş olur.

İspat edilmesi istenen hususu, muhakemenin ilk adımında bir varsayım yaparak doğru farzettiğimiz anda bütün güçlükler yenilmiş gibi görünür. «Büyük toprak mülkiyeti feodal mülkiyettir; büyük sürü sahipleri de aynı zamanda büyük toprak sahipleridir» önermeleri Erdost'un ispat etmesi gereken hususlardır; doğru farzederek geçiştirilecek hususlar değil.

Üstelik, herhangi bir üretim ilişkisinin «feodal» olup olmadığını tesbit için, yalnız ve yalnız artı-ürünün zaptında feodal sömürme biçimlerinin varlığına bakmamız gerektiğini defalarca belirttik. Ticarî amaçlı hayvancılık, mahiyeti icabı feodal sömürme biçimlerinin içinde gelişemez ve Erdost dahi feodal rantı hayvancılıkta bulamıyor. Erdost'un yaptığı nihayet, hayvancılığı oluşturan servetin kökeninde feodal mülkiyetin varolduğunu belirtmekten ibarettir. Ancak, feodalizmi bir demokratik devrimle tasfiye etmemiş ülkelerde, sadece hayvancılıkta değil, bütün büyük servet türlerinin kökeninde, hepimizin Âdem babada birleşmesi gibi, feodal mülkiyeti bulmak mümkündür.

Nihayet Erdost göçebe kabilelerdeki üretim ilişkileri ile yerleşik tarımdan hayvancılığa geçmiş insan toplulukları arasında geçen uzun evrim süresine rağmen «üretimin niteliği (nin) aynı kaldığı (**Aydınlık,** sayı 8, s. 118) iddiası ile karşımıza çıkıyor. («Üretimin niteliği» Erdost tarafından kaideten «üretim ilişkisi» ile eş-'anlamlı kullanılmaktadır.) Eski Yunan'da ve bugün **aynı ürünün** örneğin şarabın meta olarak üretilmekte olması, «üretimin niteliğinin» aynı kaldığını ispat edemeyeceği gibi; hayvan ürünlerinin mübadelesinin göçebe kavimlerde ve yerleşik insan topluluklarında görülmesi, Erdost'un kanısı ne olursa olsun, üretimin niteliğinin değişmediğini ispat etmez. «Tarla ürünlerini» bir «üretim tarzı» olarak gören bir tutum (**Türk Solu,** sayı 80, s. 9) elbette sonunda üretim tarzlarını nitelendiren temel unsuru üretilen ürünün nevinde (örneğin hayvan ürünlerinde) aramaya kalkışacak ve bin yıl önceki göçebe Oğuz kabilelerindeki hayvancılıkla 1969 Türkiye'sindeki yerleşik ticarî hayvancılık arasında «üretimin niteliği (nin) aynı kaldığı» nı ileri sürebilecektir.

Feodal toplumlarda, önce ataerkil üretimin ve daha sonra basit meta üretiminin üzerine yüklenen feodal sömürme biçimlerinin neler olduğunu; feodal rant kategorilerinin (ve daha sonraki yarı feodal ilişkilerin) evrimi ile küçük üreticiliğin evrimi arasındaki; basit meta üretimini izleyerek doğan ticarî sömürü ile feodal sömürü arasındaki diyalektik bütünlüğü böylece ortaya koymaya çalıştık.

IV
TÜCCAR - TEFECİ SERMAYESİ, KÜÇÜK META ÜRETİMİ VE KAPİTALİZM

Basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olarak feodal bir yapı içinde nasıl bir yer kapladığını gösterdikten sonra, aynı üretim ilişkisinin kapitalist sistemin bir parçasını nasıl meydana getirdiğini ele alalım. Kapitalist

üretim tarzının hâkim olduğu bir sistemde, bir üretim ilişkisi olduğunu gösterdiğimiz basit meta üretiminin de normal olarak mevcut olduğunu ayrıca ispatı gereksiz açık bir olgu olarak kabul edeceğiz. Aksini, «küçük burjuvazisi olmayan bir kapitalizmi» keşfe kalkışanlar varsa, onlar ispata çalışsınlar. Meselemiz, kapitalizmden önce var olan küçük meta üretiminin nasıl ve hangi hallerde kapitalist sömürmenin etki alanı içine girdiğini teşhis etmektir. Bunun için, ilk önce, tüccar - tefeci sermayesinin küçük üreticileri genel olarak hangi mekanizma ile sömürdüğünü kavramış olmamız gerekir.

Küçük Üretici Tüccar Tarafından Nasıl Sömürülür?

Taşıma ve depolama gibi unsurlardan soyutlayabildiğimiz ölçüde saf biçimiyle ticaret, üretken bir faaliyet olmadığına göre, tüccar kârının kaynağını bizatihi ticaretin dışında, üretim sürecinin içinde aramamız gerekir. Farklı bir ifadeyle artı - ürün veya artı - değer ticarette yaratılamaz; dolayısiyle tüccar kârı, bir üretim kolu içinde yaratılan ürünlerin bir kısmına el koyarak meydana gelen bir sömürme kategorisidir.

Gelişkin bir kapitalist düzende ticarî kârlar, esas itibariyle kapitalist üretimde yaratılan artı - değerin paylaşılması sonunda teşekkül eder. Sınaî işletmelerde üretilen metaları satan tüccarın elde ettiği kârın kaynağı, kapitalist üretimdir. Artı - değer böylece kapitalist, tüccar ve (faiz elde eden) nakdî sermaye sahibi arasında paylaşılır. Buna karşılık, küçük üreticilerle karşı karşıya gelmesi sonunda tüccarın elde ettiği kârın kaynağı kapitalist üretim değildir; zira basit meta üretimi kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim ilişkisidir. Bu halde dahi, bir sömürme kategorisi olan tüccar kârını yine üretimde, ancak bu sefer basit meta üretiminde aramak gerekir. Farklı bir deyişle tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı - ürünün tümünü veya (tefeci faizi, vergi veya rant unsurları varsa) bir kısmını oluşturur.

Tüccarın küçük üreticiyi sömürmesi, yani küçük meta üretiminde yaratılan artı - ürüne el koyması nasıl olur? Mademki tüccar feodal bey gibi dolaysız ve «karşılıksız» olarak artı - ürüne el koyan değil, ürünü (metayı) **satın alan** bir unsurdur; farklı bir deyişle M - P - M şemasında üreticiye bir meta kitlesini temsil eden para ödeyerek onun yeni metalar almasına aracılık etmektedir; sömürme nasıl mevcut olabilir? Mutlak surette üretimden doğmuş olması gereken tüccar kârının (artı - ürünün) varlığı tanım icabı sömürmenin **varlığının** kanıtıdır; ama sömürme mekanizması ayrıca izaha muhtaçtır.

Tüccar sermayesinin küçük meta üreticilerini sömürmesi, mübadelenin, tüccar unsurunun girdiği andan itibaren eş - değer mübadele olmayışından ve tüccarın küçük üreticiler karşısındaki (adeta monopolcü diyebileceğimiz) ekonomik gücünden doğar. Meta fiyatlarının nihaî olarak değerlere eşit olduğunu, yani tüccarın tüketiciye (veya nihaî kullanıcıya) metayı değeri kar-

şılığında sattığını farzedersek, tüccar kârının varolabilmesi, küçük üreticiden ürünün değerinin altında bir fiyatla satın alınmış olmasına bağlıdır. Farklı bir ifadeyle tüccarla küçük üretici arasında eş-değer **olmayan** bir mübadele vardır. Ürettiği metanın değeri ile tüccara satış fiyatı arasındaki fark, küçük meta üreticisinin ticaret sermayesine kaptırdığı artı-ürünü, sömürü miktarını gösterir. Böylece küçük üretici bir anlamda, aldatılmış, «dolandırılmış» olur ama bu arızî ve münferit bir açıkgözlük olgusu değildir; «piyasa için küçük üretimin zorunlu bir tamamlayıcısı olan ticarî sermayenin » (Lenin, **Aynı Eser**, s. 362) ekonomik gücünden doğan sistematik bir sömürmedir. Marx'ın sözleriyle: «Artık değerin ... meydana gelmesini yalnız dolaşımla izah etmek imkânsız olduğu için, eş-değerler mübadele edildiği sürece tüccar sermayesinin varlığı imkânsız görünür; bu yüzden tüccar sermayesinin kaynağı, satan ve satın alan üreticilerin arasına kendisini asalakça sokan tüccarın elde ettiği iki yönlü avantajdadır. Bu anlamda Franklin, 'savaş soygundur, ticaret genellikle aldatmaktır' der... Karşılıklı eşdeğerler kural olsaydı ticaret imkânsız olurdu... Bir nesnenin değeri, ticarette ona karşılık olarak ödenen sözde eş-değerden farklıdır; yani bu eş-değer aslında eş-değer değildir.» (**Kapital**, İngilizce Baskı, Cilt I, s. 164. Son iki cümle Opdyke ve Engels'e aittir ve Marx tarafından aynı sayfanın dipnotunda benimsenerek nakledilmektedir.)

İster feodal, isterse kapitalist bir sistemin bir cüzünü teşkil etsin, küçük meta üreticilerinin ticaret sermayesi tarafından sömürülme mekanizmasının özünü teşkil eden «eş-değer olmayan mübadele» kavranmadıkça bu konuda bir adım daha ilerlemek imkânsız olur. Erdost'un biraz önce naklettiğimiz bir ifadesini tekrarlayalım: «Burada serf, senyör tarafından mı sömürülüyor ... yoksa ticarî sermaye tarafından mı sömürülüyor? **'Ürün fazlasının'** bir kısmı **karşılığı ödenerek** tacire intikal etmiştir. Fakat burada, meta olan ürün, senyöre intikal etmediği halde, üretim ilişkisinin niteliği feodaldir.» (Siyahlar bana ait. K. B.) «Ürün fazlasının bir kısmı **karşılığı ödenerek** tacire intikal etmiştir» ifadesini kullanan Erdost'la birbirimizi anlamamıza elbette imkân yok. Ürün fazlası yani artı-ürün, üreticinin senyöre ve tüccara **karşılıksız olarak** kaptırdığı ürün miktarı demektir. Tüccar-küçük üretici ilişkisinde, tanım icabı ürün fazlasının karşılığı ödenemez. «Karşılığı» ödeniyorsa, eş-değer bir mübadele var demektir; tüccarla ilişkisinde küçük üretici sömürülmüyor demektir; buğdayın «karşılığını» para olarak alır; parayı (sattığı buğdayla eş-değer olan) diyelim şekere dönüştürür. Bu halde, **kendi tüketimi için alıkoyduğu buğday + piyasadan alınan şeker,** üreticinin gerekli tüketimidir; tüccarla ilişkisinde «ürün fazlası» yoktur ve bu yüzden tüccar (arızî şartlar hariç) kâr da edemez. Biraz önce açıklandığı gibi, tüccar, ancak üretici ile eş-değer olmayan bir değişim ilişkisi içinde iken, yani buğdayın «karşılığını» ödemediği oranda; buğdayın değeri ile üreticiye ödediği fiyat arasındaki fark miktarında, «ürün fazlası» na el koyar. Yoksa, tüccara intikal eden ürünün hepsi «ürün fazlası» değildir. Böyle olabilmesi için ürünün tüccara **tamamen karşılıksız,** yani bedava intikali gerekirdi. Bu da ticaret değil, başka bir olgu olurdu.

Küçük meta üretiminde tüccara kaptırılan artı ürünle, köylünün piyasaya arzettiği meta kitlesi, Erdost'un yaptığı gibi birbirine karıştırılınca meseleyi kavramak imkânsız bir hal alır. Erdost'a göre : «**Tümü piyasa için üretilen** sınaî bitkiler üretiminde köylü ailesi ... emeği ile sermayenin sömürü alanına girer. Ama burada sömürü nispeti, köylü ailesinin tüm emeğinin sömürüsü değildir; çünkü emeğin **büyük bir kısmı** ürün olarak bizzat üreticisi tarafından tüketildiği için, geriye kalan, yani meta olarak dolaşıma giden miktar da sömürü söz konusudur.» (s. 45. Siyahlar bana ait. K. B.) Ben, şahsen, tümü piyasa için üretilen sınaî bitkilerde, emeğin büyük kısmının ürün olarak bizzat üretici tarafından nasıl tüketildiğini hiçbir zaman anlayamayacağım; zira, tütün, pamuk, veya şeker pancarı yiyerek yaşayabilen köylü ailelerini hayalimde canlandırmakta güçlük çekiyorum. «Sömürü **nispeti** (?), köylü ailesinin tüm emeğinin **sömürüsü** değildir» gibi ifadeleri anlamakta da güçlük çektiğim gibi. Sömürü oranı, küçük üretici için, yıllık üretimi sonunda yarattığı yeni değerin iki unsuru; yani artı ürünle köylü ailesinin tüketimi (artı emekle gerekli emek) arasındaki orandır. Basit meta üretimi feodal bir sistemin içinde yer alıyorsa, artı ürün; feodal rant, tefeci faizleri, tüccar kârı unsurlarına ayrılır. Erdost'un sömürü oranından bahsettiği kesimde olduğu gibi, küçük üretici sadece tüccarla karşı karşıyaysa; artı - ürün, safi hasılanın piyasaya arzedilen bölümünün **içinde** tüccar kârını temsil eden miktardır. Piyasaya sürülen ürünün tümü değildir; zira ürün «tüccara» karşılıksız olarak verilmemekte, satılmaktadır.

Sömürü oranını belirleyen bu temel ilişkiyi Erdost çok gariptir ki, gözönünde tutmuyor : «10 birim toplam emek - ürünün, 7'si bizzat üretici tarafından tüketiliyor, 3'ü meta olarak kapitalist pazara arzediliyorsa, kapitalist sömürü alanı, ancak emeğin onda üçünü kucaklamış sayılır, ve **bu sömürü oranı,** kapitalist sömürünün hâkim hale gelmediğini ifade eder.» (s. 46, Siyahlar bana ait. K. B.) İfadenin berrak olmayan, mütereddit şekline rağmen Erdost'un «bu sömürü oranı» dediği oran, şüphesiz ki cümledeki yegâne oran olan 3/10'dur; yani toplam gayri safi hasılanın içinde piyasaya sunulan ürün miktarının payıdır. Safi hasılayı gayri safi hasıladan; tüccar kârını (artı ürünü), piyasaya arzedilen üretim miktarından ayırmadan sömürü oranını «tesbit», elbette kabule şayan bir metot olamaz. (Bu konuda daha fazla bilgi için **Türk Solu**'nun 83. sayısında «Köylerdeki Sömürme İlişkilerini Tesbite Yönelmiş Anahtar» başlıklı nota bakılabilir.)

Tüccar - Tefeci Sermayesi Ne Zaman Kapitalizmin Unsurları Olurlar?

Emek'teki makalemde, feodalizmin çözülme ve çöküş dönemlerinde piyasa için üretim yapan küçük üreticiyi sömürücü niteliğiyle ortaya çıkan tefeci - ticaret sermayesinin kapitalizmin ilkel sömürme mekanizmalarını temsil ettiğini ileri sürmüştüm. Tüccar ve tefeci sermayesinin **bu türlerinin,** yani feodalizmin son dönemlerinde küçük üreticiyi sömürücü niteliğiyle ortaya çıkan türlerinin aslında feodalizmin bünyesine yabancı ve feodal sis-

temin çözülmesini hızlandıran unsurlar olduğunu da belirtmiştim. Erdost ise soruyor: «Nasıl oluyor da, feodalizmin çözülme ve çöküş devrelerinde de görülen bu ticarî ve tefeci sermayenin mevcudiyeti, Türkiye tarımında mutlak olarak kapitalist sömürme ilişkilerini tayin ediyor veya kapitalist sömürünün hâkim ve mutlak unsuru olarak ele alınıyor?» Yazdıklarımı okumuş olan herkesin rahatça görebileceği gibi ben ticaret ve tefeci sermayesinin Türk tarımını sömürme biçimini hiçbir yerde «kapitalist sömürmenin **hâkim ve mutlak unsuru**» olarak nitelendirmedim. Bu kapitalist sömürü biçimi için kullandığım sıfat «hâkim ve mutlak» değil, «ilkel» idi. Bu tahrif bir yana, Erdost'un sorusunu, bilimsel sosyalizmin en basit bir öğretisini hatırlatarak cevaplandırabiliriz: Tarih boyunca görülen bütün sosyo-ekonomik kuruluşlar, kendi bünyelerinde daha ileri bir üretim biçiminin tohumlarını taşımışlardır. Bu, özellikle feodalizmden kapitalizme geçişte; feodal üretim tarzının hâkim olduğu dönemlerde, kapitalist ilişkilerin de belirmesi ve giderek gelişmesi biçiminde tezahür etmiştir.

Bu meseleye değinmeye kalkışınca Erdost'un asıl sorması gereken soru şu olmalıydı: Ticaret ve tefecilik feodalizmden önceki sosyo-ekonomik kuruluşlarda da mevcut olduğuna göre, nasıl oluyor da feodalizmin çözülme dönemlerinde ve keza Türkiye gibi basit meta üretiminin çok yaygın olduğu bir ekonomide görülen tüccar ve tefeci sermayesi, ilkel de olsa kapitalist kategoriler olarak kabul ediliyor? Bu soruyu cevaplandırmamak meseleyi eksik sunmak olacaktır.

Gerçekten de, tüccar sınıfının doğuşu, hemen hemen meta üretimi kadar eskidir; tefeciliğin kökleri ise, tüketim için ve ürün olarak borç verme şeklinde, muhtemelen sınıfların doğuşuna kadar uzanır. Marx'ın sözleriyle: «Tüccar sermayesi ... varlığı için metaların basit dolaşımından ve paradan başka bir şarta muhtaç değildir ... Dolaşıma meta olarak sürülen ürünler hangi temelin üzerinde üretiliyor olurlarsa olsunlar (ister ilkel topluluk, ister köleci üretim, küçük köylü-küçük burjuva veya kapitalist temel üzerinde), ürünlerin meta olarak niteliği değişmez.» (**Kapital,** Cilt III, s. 320) «Tarih açısından bakıldığında, sermayenin her yerde toprak mülkiyetine zıt olarak ilk önce ... tüccar sermayesi ve tefeci sermayesi olarak, para şeklinde yer aldığını görüyoruz ... Ortaçağlar bize birbirinden çok farklı ekonomik sosyal kuruluşlarda olgunlaşan iki ayrı sermaye biçimi devreder; bunlar kapitalist üretim biçiminden önceki dönemde **genel olarak** sermaye sayılır: Tefeci sermayesi ve tüccar sermayesi.» (**Kapital,** Cilt I, Kitap 2, s. 12; Kitap 5, s. 208) Feodalizm öncesi sosyo-ekonomik kuruluşlarda da küçük meta üreticilerinin tüccar ve tefeci tarafından sömürüldüğünü; hattâ küçük üreticiliği tasfiyeye uğratıcı etkilerini görüyoruz. Ancak bütün bu hallerde küçük mülkiyetin enkazı üzerinde doğan yeni üretim biçimi kapitalizm olmamıştır. Bu yüzden ticaret ve tefeciliği evrensel **kapitalist** kategoriler olarak yorumlamak imkânsızdır.

«Ticaret her yerde üretim örgütü üzerinde aşağı yukarı çözücü bir etki yapar ... Eski üretim biçimini ne ölçüde çözeceği, bu üretim biçiminin sağ-

lamlığına ve iç yapısına bağlıdır. Bu çözülme sürecinin nereye gideceği, veya farklı bir ifadeyle hangi yeni üretim biçiminin eskisinin yerine geçeceği, ticarete değil, bizatihi eski üretim biçiminin niteliğine bağlıdır. Antik dünyada, tüccar sermayesinin gelişimi köleci bir ekonomiyle sonuçlanır.» (**Kapital**, Cilt III, s. 327) Benzer bir gözlem tefeci sermayesi için de yapılabilir: «Tefecilik yoluyla zengin toprak sahiplerinin iflâsı ve küçük üreticilerin yoksullaşması, çağdaş Avrupa'da olduğu gibi eski üretim biçimini hangi oranda tasfiye edecek ve onun yerine kapitalist üretim biçimini getirecektir; bu, tamamen tarihî gelişimin hangi aşamada olduğuna ve bununla ilgili şartlara bağlıdır... (Örneğin), Romalı patrici'lerin yaptığı tefecilik, Romalı plebleri, küçük köylüleri tamamen iflâsa sürükledikten sonra, bu sömürme biçimi son buldu ve saf bir köleci ekonomi, küçük köylü ekonomisinin yerini aldı... (Böylece), tefecilik bütün kapitalizm öncesi üretim biçimleri üzerinde, bunların mülkiyet biçimlerini çökertip çözdüğü oranda, devrimci bir etki icra eder. Asya tipi biçimlerde tefecilik iktisadî çürüme ve siyasî yozlaşmadan başka hiçbir şey yaratmadan uzun bir zaman sürebilir. Ancak kapitalizmin diğer ön şartlarının mevcut olduğu yerlerde ve zamanlarda, tefecilik bir yandan feodal senyörü ve küçük üreticiyi iflâsa sürükleyerek, diğer yandan da iş koşullarını sermaye biçiminde merkezileştirerek yeni üretim biçiminin kuruluşunu kolaylaştıran araçlardan biri olur.» (**Kapital**, Cilt III, s. 581-584)

Demek oluyor ki, kapitalizme geçiş şartlarının olgunlaştığı, veya başladığı bir durumda veya bizatihi kapitalist bir sistemde; fakat sadece bu hallerde, tefeci ve tüccar sermayesinin «kapitalist» kategoriler olduğu söylenebilir. Bu şartların feodal bir sistemin çözülme ve çöküş döneminde (*) veya çok daha ileri bir aşamada olan bugünün Türkiye'sinde geçerli olduğu ileri sürülebilir. Örneğin yoğun tüccar sömürüsünün de desteğiyle tefeci sermayesinin üreticiyi borca batırarak küçük mülkiyetin tasfiyesine sebep olması halinde, mülksüzleşen üreticiler işgüçlerinden başka satacak şeyleri olmayan «serbest» işçiler haline dönüşüyorlarsa; ticaret ve tefeci sermayesinin (ayrıca kapitalist sermaye birikiminin ilk kaynaklarını da teşkil ettikleri için) kapitalist süreçlerin parçaları olduğu ve ilkel biçimiyle kapitalist sömürüyü temsil ettiği söylenebilir. Mülksüzleşen küçük üreticinin ve bağımsız köylülerin köleleşmesi veya serfleşmesi gibi bir süreç bahis konusu olsaydı, bu süreci doğuran unsurlar olan tefeci-tüccar sermayesini «kapitalist» kategoriler sayamazdık. Türkiye'de bu sonuncu durum değil; çözülmekte olan bütün «geri» üretim ilişkilerinde ilkel biçimiyle de olsa kapitalizme yönelen süreçler geçerli olduğu için, tüccar ve tefeci sermayesinin kapitalizmin ilkel sömürme mekanizmalarını temsil ettiğini kabul etmek bence zorunludur.

(*) Feodalizmin saf biçimi, köy ve malikâne birimleri ile sınırlı tabiî bir ekonomiye (ataerkil üretime) dayanıyor kabul edilirse, meta üretimini izleyerek doğan ticaret (hattâ üreticiye yönelen tefeci) sermayesi feodal sosyo-ekonomik kuruluş içinde meydana geldiği halde, «feodalizmin bünyesine yabancı» unsurlar sayılır.

Tüccar - Tefeci Sermayesinin Ağır Bastığı Bir Kapitalizm Geri Bir Kapitalizmdir

Feodal ve yarı - feodal ilişkilerin çözülüp kapitalist ilişkilerin genişlemekte olduğu; buna karşılık en yaygın üretim ilişkisinin basit meta üretimi olduğu; en yaygın ve tipik sömürme biçiminin ise ticaret, tefecilik ve diğer verimsiz - aracı faaliyetlerin küçük üretimde yaratılan artı ürüne el koyması şeklinde belirdiği Türkiye'de, tüccar - tefeci sömürüsünü, kapitalizmin ilkel sömürme biçimleri diye nitelendirmiştim. Bunların Türkiye şartlarında niçin «kapitalist» kategoriler olduklarını açıklamaya çalıştım; şimdi de «ilkel» sıfatının açıklanması gerekiyor.

Tanım icabı gelişkin bir kapitalist düzende «tüccar sermayesi daha önceki bağımsız varlığını (yitirir), ... üretken sermayenin sadece bir ajanı olarak görev ifa eder.» (**Kapital,** Cilt III, s. 322) Farklı bir deyişle ticaret üretime tabidir. Bunun zıddı bir durum; yani üretimin ticarete tabi olduğu ve üstelik bu bağımlılık ilişkisinin tarihî bakımdan kısa bir geçiş sürecinin sınırlarını aşan müzmin ve hâkim bir nitelik taşıdığı kapitalist bir düzene geri ve ilkel bir kapitalizm diyebiliriz. «Tüccar sermayesinin hâlâ hâkim olduğu her yerde geri şartlarla karşı karşıyayızdır ... Tüccar sermayesinin bağımsız gelişimi toplumun genel iktisadî gelişimi ile ters orantılıdır ... Ticaret sermayesi nerede hâkim durumda ise, orada bir soygun sistemini temsil eder.» (**Kapital,** Cilt III, s. 322, 325) Bir yandan küçük üretimi tasfiye ederken, öte yandan varlığını küçük üreticiliğin yaygınlığına borçlu olan tefeciliğin çelişkili niteliğinde de aynı şekilde bir gerilik unsuru vardır; tefecilik ne kadar gelişkinse, kapitalist üretim biçimi de saf haliyle o kadar az gelişkindir.

Ticaret - tefeci sermayesinin bu «geri» nitelikleri, herhangi bir ülkenin kapitalizme geçiş sürecinde oynadıkları rolde de belirebilir. Bunlar, mülksüzleşme süreçlerini hızlandırarak ve böylece feodal üretim biçimini çözerek ve dağıtarak oynadıkları yıkıcı rolün yanısıra, sanayici kapitalistleri oluşturan ilk unsurlar olarak ta belirebilirler. Tüccarın, küçük üreticileri ham madde kaynaklarından koparıp hâkimiyeti altına alması, onları kendi üretim araçları üzerinde tedricen işçi statüsüne yaklaştırması; en sonunda mevcut üretim tekniğini değiştirmeden tamamen proleterleştirmesi... Ticaretin üretime hâkim olup sanayi sermayesine dönüşmesi geleneksel olarak böyle meydana gelir. (Çağımızın geri kapitalist ülkelerinde ise buna ilâveten montajcı sanayi gibi komprador, tüccar, sanayici özellikleri bünyesinde birleştiren yeni biçimler içinde de ortaya çıkar.) Bu, kapitalizme geçişin bir yoludur; ancak geri ve tutucu unsurları bünyesinde taşıyan bir yoldur; zira ticaret sermayesi uzun bir süreç içinde dağıtmakta olduğu eski toplumu, başkaldırarak yıkmıyor; bu toplumun hâkim sınıfları ile (ve çağımızın geri ülkelerinde emperyalizmle) ve bu sınıfların (emperyalizmin) imtiyazları ve değer yargılarıyla kaynaşarak, onlarla uzlaşarak kemiriyordu. Bu yüzden, kapitalizmin hâkim unsurları sanayiciye dönüşen tüccarlardan oluştukça, feodal unsurların burjuvalaşmasında olduğu gibi, yeni düzen, eski-

nin birçok geri unsurlarını da bünyesinde taşıyarak doğmuş olur. Buna karşılık, kapitalizm, eski düzenin köy ve kentteki küçük üreticilerinin yaşama savaşı ve kıyasıya rekabet şartları içinde sivrilen (burjuva ölçülere göre) en dinamik unsurlarının kapitalistleşmesi ile doğuyorsa bu, Marx'ın deyimiyle «asıl devrimci olan yoldur.» Marx, birbirinden farklı bu iki kapitalistleşme sürecini şöyle anlatır: «Feodal üretim biçiminden yenisine geçişte iki yol vardır. (Birincisinde) üretici, tüccar ve kapitalist olur... Asıl devrimci olan yol budur. Diğerinde ise, tüccar üretim üzerinde dolaysız hâkimiyet kurar ... Bu sistem her yerde gerçek kapitalist üretim biçimine karşı bir engel olarak belirir ve onun gelişmesiyle yok olur. Üretim biçiminde devrim yapmaksızın fiilî üreticilerin durumunu sadece kötüleştirir; onları, sermayenin dolaysız kontrolü altında olanlardan daha kötü şartlar altında alelâde ücretli işçi ve proleter statüsüne dönüştürür.» (**Kapital,** Cilt III, s. 329)

Marx ve Lenin'in Avrupa ve Rusya Üzerine Gözlemleri

Ticaret ve tefeci sermayesi tarafından sömürülen yaygın küçük meta üretimini içeren toplumlarda, sosyo-ekonomik kuruluşun gelişme eğilimine bakarak bu sömürünün kapitalizmin ilkel bir sömürü biçimi diye nitelendirilebileceğini tarihî genellemelere dayanan teorik kanıtlarla gösterdik. Bu, öyle bir bölüşüm ilişkisidir ki, kapitalist bir üretim biçimi yoktur (sadece küçük meta üretimi vardır); ama kapitalist sömürü (tüccar kârı, tefeci faizi) vardır. «Emek henüz biçimsel olarak sermayeye tabi kılınmadığı halde gerçekte emekçi kapitalist tarafından sömürülmektedir.» (**Kapital,** Cilt III, s. 211) Bunun zıddı bir durumun mümkün olabileceğini, yani kapitalist sömürü olmadan kapitalist üretim biçiminin; feodal sömürü olmadan feodal üretim biçiminin mevcut olabileceğini iddia etmek ise ciddiye alınmayacak kadar anlamsızdır. Bu yüzden, «kapitalizmde küçük burjuva olan zanaatçının, emeğin kapitalist sömürüsü olmadığı halde meta üreterek kapitalist nitelikte üretim yapmış olması gibi, küçük çapta tarımda da, feodal sömürü olmadan, feodal nitelikte üretim yapılmaktadır.» (Erdost, **Aydınlık,** sayı 5, s. 368) ifadesini bir kavram karşılığı olarak görmekteyiz. Karışıklığın kökünde, küçük çaplı tarımda (küçük meta üretiminin özellikleri sayılmasına rağmen gözlendiği iddia edilen) «doğal ekonomi»nin feodal üretimle; zanaatkârların küçük meta üretiminin ise kapitalist üretimle eş anlamlı sanılması yatmaktadır.

Bu teorik açıklamalar Marx, Engels ve Lenin tarafından 19. yüzyıl Avrupa ve Rusya'sındaki somut tarihî süreçlerin ve ekonomik yapıların tahlilinde uygulanmıştır. Kapitalist üretim biçiminin hâkimiyetine rağmen 19. yüzyıl kıta Avrupa'sı bir yandan tarımda küçük meta üretiminin ve öte yandan tüccar-tefeci sömürüsünün oldukça geniş yer kapladığı bir görünüşteydi. Bu sömürünün niteliğini tesbitte Marx kesin ve açık konuşuyor. Fransız nüfusunun 2/3'ni aşan köy halkının büyük çoğunluğunu meydana getiren küçük üreticilerin tefeciler tarafından sömürülme biçimlerini tasvir ettikten sonra diyor ki: «Fransız köylüsünün sömürülmesi, sanayi pro-

letaryasının sömürülmesinden ancak biçim bakımından ayrılmaktadır. Sömürücü aynıdır: Sermaye. Kapitalistler teker teker **ipotek** ve **tefecilik** yoluyla köylüleri teker teker sömürmektedirler.» (Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, s. 139) Lenin ise, 19. yüzyılın sonunda kapitalizme geçiş sürecinin oldukça ileri bir aşamasında bulunan Rus ekonomisini incelerken, tarımın «köylü ekonomisi» kesiminde küçük meta üretimini (veya bazan bunun yerine kullandığı terimle «küçük burjuva ekonomisi» ni) en yaygın üretim ilişkisi olarak tesbit ediyor. Bu üretim ilişkisinin piyasayla bağlantıları arttıkça bünyesindeki farklılaşmalarda da artmakta ve bunun sonucunda kapitalizmin ilişkileri bir yandan ücretli işçilik, sermaye birikmesi, mülksüzleşme; bir yandan da tüccar - tefeci sömürüsünün yeni biçimleri altında gelişmektedir. «Köyde mevcut sosyo - ekonomik ilişkiler sistemi, her meta ekonomisinin ve kapitalizmin bütün türlerinin bünyelerinde gizli çelişmelerin varlığını gösteriyor: Rekabet, iktisadî bağımsızlık için mücadele, toprağa (satın alarak veya kiralayarak) el konması, üretimin bir azınlığın elinde toplanması, çoğunluğun proletaryanın saflarına doğru zorlanması, bunların tüccar sermayesi ve tarım işçiliği yoluyla bir azınlık tarafından sömürülmesi. Köylünün içindeki ekonomik olgulardan herbiri bu çelişkili biçimi, yani kapitalist sisteme has biçimi taşır.» Kapitalizme has unsurları taşımasına rağmen, Rus köyündeki yaygın üretim biçimi kapitalist üretim değildir; Narodnik'lerin iddia ettiği gibi sırf Rusya'ya mahsus özel bir sistem de değildir: «İşte bu çelişkiler bize açıkça ve reddedilemeyecek bir şekilde göstermektedir ki, köydeki iktisadî ilişkiler sistemi (Narodnik'lerin iddia ettiği gibi K. B.) nevi şahsına münhasır bir iktisadî biçim —'halk üretimi' v.s. gibi— meydana getirmez; alelâde bir küçük - burjuva biçimidir.» (**Aynı Eser**, s. 172 - 173) Nedir bu küçük burjuva ekonomisi? Lenin, ekonominin **genel yapısı** yukarıda zikredilen kapitalizme has çelişkileri içerdiği zaman basit meta üretimini, küçük burjuva ekonomisi; köydeki küçük meta üreticisini ise küçük köy burjuvazisi diye anlamaktadır. (s. 311)

Örnekleri artırmaya herhalde lüzum yok. Görülüyor ki, bilimsel sosyalizmin büyük ustaları somut tahlillerinde, kapitalizmin hâkim olduğu veya kapitalizme yönelmiş bir ülkede; kapitalist üretim ilişkisinin yaygın olmadığı tarım kesimindeki küçük üreticilerin tüccar - tefeci tarafından sömürülme mekanizmalarını (bütün geri ve ilkel özelliklerini de belirterek) «kapitalist» diye nitelendirmişlerdir.

V

TÜRKİYE TARIMINDAKİ ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TESBİTİ

Gelir Dağılımı kitabında Türk ekonomisi içinde bölüşüm, (dolayısiyle üretim) ilişkilerinin nisbî genişliklerini, özellikle her ilişkinin kapsadığı nüfus veya aile sayısına bakarak tesbite çalıştım. Tarım kesiminde yarı - feodal üretim ilişkileri ile kapitalist üretim ilişkilerinin nisbî genişliklerini tesbitte ve karşılaştırmada kullandığım krterler ve kullanılan kaynaklar şunlardı:

1. **Bir yarı - feodal ilişki** olarak ağalıkla ortakçılığın birleştiği haller. **1963 Tarım Sayımı** rakamları kullanılmış ve ağalığın sınırı 500 dönümden başlatılırsa, toplam çiftçi ailelerinin % 2,6'sının; 200 dönümden başlatılırsa % 3,3'ünün ortakçı - kiracı olarak bu ilişki içerisinde olduğu tesbit edilmiştir.

2. Yine **yarı - feodal ilişkilerin** bir göstergesi olarak toprağa malik olmayan ortakçı ailelerin sayısı, **Köy Envanter Etüdlerine** göre çiftçi ailelerin % 2,6'sını teşkil ediyor.

3. **Feodal ve yarı - feodal ilişkileri** birlikte içeren bir gösterge olarak 43 ilde topraklarının tamamı bir şahsa, bir aileye veya sülâleye ait olan köy sayısı, toplam köylerin **Köy Envanter Etüdlerine** göre % 3,2'sini meydana getiriyor.

4. **Kapitalist ilişkilerin** bir göstergesi olarak ücretli tarım işçiliği. **Nüfus sayımları ve 1963 Tarım Sayımındaki** rakamlar üzerinde yapılan hesaplamalara göre, «tarımcı ailelerin en az % 10'unun geçinmek için işgücünü satma durumunda olduğunu; devamlı ve mevsimlik işgücü arzını meydana getirdiğini» tahmin ettim.

5. **Kapitalist ve yarı - feodal ilişkileri bir arada karşılaştırmamıza** imkân verdiği için bu göstergelerden belki de en önemlisi olanı; 500 dönümden büyük işletmeler içinde, kiraya - ortağa verilen arazi (yarı - feodal ilişki) ile kiralanan arazinin (kapitalist ilişki) genişliğini karşılaştırmak yoluna gittim. Toprak kiralayan büyük çiftçinin kapitalist çiftçi olduğu, toprağını kiraya veren büyük toprak sahibinin ise yarı - feodal toprak ağası olduğu farzedilebilir (*). **1963 Tarım Sayımı** rakamlarına göre, «500 dönümden büyük işletmelerin çeşitli şekillerde kiraladıkları arazi toplamı 294.000 hektar, ortağa ve kiraya verdikleri arazi ise 231.000 hektardır. (Bu sonuncu rakama, toprağının tamamını kiraya - ortağa veren büyük toprak sahipleri dahildir.) Bu durum, büyük işletmelerde, ağalık ilişkilerinden ziyade kapitalist çiftçilik ilişkilerinin ağır bastığını gösteriyor. (Gelir Dağılımı, s. 140)

Bu beş kriter, Türkiye tarımında kapitalist ilişkilerle feodal veya yarı - feodal ilişkilerin karşılaştırılmasını mümkün kılıyor. Karşılaştırmayı üretici köylü kitleleri için yaparsak, toprak ağalarının ortakçısı olan köylülerin daimi ve geçici (mevsimlik) toprak işçilerinden daha az olduğu; karşılaştırmayı büyük çiftçilerin nitelikleri açısından yaparsak, kapitalist çiftçiliğin ağalıktan daha geniş bir yer kapladığı sonucuna varırız.

Kullanılan kaynaklar ne derecede sıhhatlidir? Sözü geçen kitapta : «27 Mayıstan sonra ... toprak mülkiyeti ve tarımsal yapı üzerinde yapılan bütün

---

(*) Büyük çiftçi ailelerinin kiraladıkları toprakların toplam olarak kiraya verdikleri topraklardan daha geniş olması Lenin tarafından da tarımdaki kapitalist ilişkilerin genişliğinin bir göstergesi kabul ediliyor. (Aynı eser, s. 73, 81, 82, 89, 107)

resmî araştırmalarda büyük toprak sahipleri ... toprak reformu korkusuyla araştırıcıları yanıltmışlar ve topraklarını gerçekte olduğundan az göstermişlerdir. Bu sebeple yukarıda zikredilen Köy Envanter Etüdleri ve 1963 Tarım Sayımı gibi resmî yayınlarda bu konuyla ilgili bütün rakamları şüpheyle karşılamak gerekir» demiştik. Ancak mevcut istatistikler bu açıdan yarı-feodal ve kapitalist işletme biçimlerini ve ilişkileri birlikte ve aynı yönde etkiledikleri oranda, rakamların hiç olmazsa karşılaştırmalar açısından kullanılabileceği de doğrudur.

Gelir Dağılımı'ndan sonra yayınlanan İ. Beşikçi'nin **Doğu Anadolu'nun Düzeni** adlı kitabında, Köy Envanter Etüdlerinin «topraklarının tamamı, şahsa, aile ve sülâleye ait köyler» üzerindeki rakamlarının yanlışlığı, mahallinde yapılan bazı tesbitler sonucunda ispat edilmiş bulunuyor. Bu durumda yukarıda kullandığım üçüncü kriterin, hattâ genel olarak Köy Envanter Etüdlerinden çıkarılacak sonuçların, esasen şüpheli gördüğüm sıhhat derecesi iyice sarsılmış bulunmaktadır. Ancak benim kullandığım 5 istatistikî kriterden sadece ikisi Köy Envanter Etüdlerinden çıkarılmıştı.

Yarı-feodal ve kapitalist ilişkilerin genişliğini bu şekilde karşılaştırdıktan sonra, bizatihi üretim biçimi olarak bu iki ilişkinin dışında olan ve tarımcı nüfusun % 75-80'ini oluşturan küçük üreticiler kitlesini ele almak gerekiyordu. Bunların tabi olduğu sömürme ve bölüşüm ilişkilerini tesbitte iki ayrı mesele vardı. Birincisi, ülkemizdeki küçük üreticiliğin içinde basit meta üretimi ile ataerkil üretimin (kapalı-tabiî ekonominin) nisbî genişliklerini ayırmaktır. Ben, Türkiye'de bütün tüketimin köy (veya aile) içinde karşılandığı kapalı-tabiî köy ekonomilerinin artık ihmal edilecek kadar az olduğu kanısındayım. Esasen Türkiye'de köy zanaatlerinin öteden beri yaygın olmadığı bilinen bir gerçektir. Küçük üreticiler kitlesini basit meta üretimi içinde farzetmem bu kanıya dayanıyor. İkinci meşele, küçük üreticiler kitlesinin daha ziyade ilkel kapitalist sömürme ilişkilerinin mi (tefeci-tüccar sömürüsü) yoksa feodal sömürmenin mi (feodal rant) etkisi altında olduğudur. Zira, bilindiği gibi, küçük üreticiliğin bu iki ayrı sömürü biçimine (hattâ ikisine birden) maruz kalması mümkündür. İstatistikî olarak ispatı mümkün olmamakla beraber, bence birçok araştırmadan çıkan sonuç, küçük üretimde yaratılan artı ürünün büyük kısmının feodal unsurlara değil, tüccar ve tefeciye (ve kısmen de bankalara) kaptırıldığıdır. Türkiye tarımının en geniş kesiminin kapitalizmin ilkel sömürü mekanizmalarına tabi olduğunu, bu nedenlerden ötürü söylemek mümkün oluyor. Buna rağmen küçük üreticiliğin özellikle Doğu ve Güney Doğu'daki bir kesiminin feodal sömürmeye tabi olduğunu; Erdost'un Şemdinli araştırmasına dayanarak Hakkâri'nin buna örnek gösterilebileceğini belirttim. (**Gelir Dağılımı**, s. 119-120) Gariptir ki Erdost, beni, Hakkâri'deki feodal ilişkilerin yaygınlığını göstererek eleştirirken; bizzat kendisine dayanarak aynı hususu belirttiğimi gizliyor.

Benim yaptığım tesbitler sadece bir başlangıç niteliğinde idi. Örneğin küçük üreticilerin iç tabakalaşmasını; ürün nevine ve bölgelere göre fark-

lılaşmalarını araştıramadım. Türkiye toplamlarına dayanan tablolardan hareketle, örneğin küçük mülkiyetin üst sınırını 100 dönümle başlatmak şüphesiz ki büyük hata payları taşır; 100 dönümlük bir işletme Rize'de ve Diyarbakır'da şüphesiz ki farklı ilişkiler içerir. Tarımda «yarı - proleter» ve «orta köylü» kategorilerini tanımlayabilecek pratik ve ampirik kıstaslar tesbit edemedim v.s. Bu eksikliklerin özellikle bölgesel ve belli ürün nevileri üzerindeki araştırmalarla zaman içinde giderileceğini umuyorum. Erdost'un benim tesbitlerimi eleştirirken bu eksiklikler üzerinde durması ve bazı katkılarda da bulunması beklenirdi. Buna karşılık Erdost, Köy Envanter Etüdleri'ndeki rakamları kullanma tarzımı eleştirmekten öteye pek gitmiyor. Üstelik, Köy Envanter Etüdleri'ndeki rakamlar içinde aşırı bulduğum bu yüzden yorumlarda kullanmadığım, sadece zikretmekle yetindiğim «topraksız tarım işçisi» sayısı ile ilgili oranı (% 28), kapitalist ilişkileri geniş göstermek gayretkeşliği içinde, bu ilişkilerin bir göstergesi kabul ettiğimi iddia ediyor: «Boratav, ... şüphe götürmeyecek bir şekilde Envanterlerdeki topraksız tarım işçisi ailelerini, ücretli işçi statüsü içinde düşünüyor.» Gerçekte ise ben mevsimlik ve daimi tarım işçilerinin tahminî oranını (% 10), yukarıda da zikrettiğim gibi, Köy Envanter Etüdlerinden değil, nüfus ve tarım sayımlarından çıkardım. Erdost tarım işçilerine ait cümlelerimi naklederken (**Aydınlık**, sayı 13, s. 38), benim asıl kullandığım orana ve bunun dayandığı kaynaklara ait ifadelerimi çıkarmış ve böylece görüşümü Aydınlık okuyucusuna tahrif ederek sunmuştur. Tarımdaki kapitalist ve feodal ilişkileri karşılaştırırken kullandığım ve Köy Envanter Etüdleri dışındaki kaynaklardan toplanmış (yukarıdaki 1., 4., ve 5.) kriterlerin üzerinde Erdost durmuyor; zira o da şimdilik Köyn Envanter Etüdleri ile sınırlıdır.

Bir başka tahrife değinerek bu kesime son verelim. Erdost'un eleştirilerine bakılırsa ben Türkiye'de tarım dışında «burjuvazi» başlığı altında küçük ve büyük burjuvaziyi birlikte içeren bir «sınıf» icat ediyorum. Bu, tabiatiyle, bilimsel sosyalizmin terminolojisine aykırıdır; küçük burjuvazi, burjuvanın küçüğü değildir v.s. (s. 35)

Ben Türkiye'deki bölüşüm ilişkilerini ve bu ilişkiler içinde belirlenen sınıfları, zikredilen kitabın «Türkiye'de Bölüşüm İlişkileri» adını taşıyan 5. Bölümünde ele aldım. Bu bölümde tarım dışındaki kapitalistleri ve küçük burjuvaziyi aynı sınıfta toplayan bir tek cümle yoktur. Aksine bölüm boyunca tarım dışındaki küçük burjuvazinin (alt kesimleri ile birlikte) sınırlarını çizmeye teşebbüs ettim.

Buna karşılık, kitabın 6. Bölümü «Türkiye'de Gelir Dağılımı» başlığını taşır ve bu bölümde Türkiye'deki sınıfların ve tabakaların çeşitli üretim ve bölüşüm ilişkileri içinde kapladıkları yerler artık ele alınmaz. Erdost'un naklettiği kesim bu bölümden alınmış olup, 1950 - 1965 yıllarında gelir dağılımında meydana gelen değişikliklerle ilgili istatistikî bulgular sunulmaktadır. Burada, Türkiye'deki istatistiklerle uğraşan her araştırıcının karşısına çıkan bir meselenin halli gerekmiştir. Bu meseleyi, kitabın yayınlanmasından bir kaç ay önce SBF dergisinde çıkan ve kitapta kullandığım

gelir dağılımı bulgularından bazılarını sunduğum bir yazıda şöyle özetlemiştim: «İstatistikî kategoriler, teorik bir tahlilin gerektirdiği bilimsel kategorilerle nadiren özdeşlik gösterirler ve bu, bilimsel araştırmanın güçlüklerinden biridir ... Resmî istatistiklerden çıkarılan gelir tipleri ve sosyal gruplar; teorik bir tahlilin anladığı safiyetteki sosyal gruplarla özdeşlik göstermez.» Mevcut istatistikler bize «tarım dışında ücret ve maaştan gayri gelir tipleri elde edenler» ile ilgili gelir dağılımı verilerini sağlıyor. İçinde büyük burjuvaziyi ve küçük burjuvaziyi birlikte barındıran bu karmaşık grubu nasıl adlandırmalı? Yukarıdaki uzun ibareyi tekrarlamaktansa, sırf ifade kolaylığı açısından bu grubu, zikredilen makalede **«emekçi olmayanlar»**, kitapta ise **«burjuvazi»** diye adlandırdım. Erdost'un da farketmiş olacağı gibi burada «emekçi», «burjuvazi» gibi kavramlar politik iktisadın teorik kategorileri değil; birden fazla sınıfı veya tabakayı içeren (ve içerilen tabakaların da ayrıca belirtildiği) istatistikî kategorilere verilen adlardır. Sınıfların tanım ve teşhisinde bir hata yapmışsam bunu Erdost'un gelir dağılımına ait verilerin incelendiği 6. Bölümde değil; asıl sınıf tahlillerinin yapıldığı 5. Bölümde araması gerekirdi.

VI.

STRATEJİ VE ŞİARLAR MESELESİ

Son olarak kısaca strateji ve şiarlar meselesine değineceğim. Türkiye'de millî-demokratik mücadelenin (*) demokratik hedeflerini feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin hâkimiyetine veya geniş ölçüde yaygınlığına dayandırmakla Erdost'un strateji tartışmalarına katkısı olumsuz, hattâ zararlı olmuştur. Türkiye'de hâkim üretim biçimini «yarı-feodal» diye tesbit edersek ve buna bağlı olarak devrimci hareketin demokratik hedeflerini «anti-feodal» diye nitelendirirsek; bu hedefleri feodal ve yarı-feodal **üretim ilişkilerinin** tasfiyesi ile sınırlama eğilimine kolaylıkla kapılabiliriz. Bu da millî-demokratik mücadelenin görevlerini gereksiz şekilde daraltmak anlamına gelir.

Toplum hayatımıza damgasını vurmuş olan ve sanayi işçilerinin çiğnenen sendikal haklarından feodal mülkiyete; 141-142'den şeriatçı akımlara ve tefeci sömürüsüne kadar uzanan **feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının**

(*) Herkesin bildiği gibi, millî-demokratik mücadelemiz varlık sebebini bir yandan Türkiye'nin, emperyalizmin boyunduruğunda sömürülen bir ülke olmasından; öte yandan geri sosyal yapısından almaktadır. Meselenin bu iki yönü gerçekle birbirinden ayrılamaz; birbirine yakından bağlıdır. Emperyalizm, sosyal yapımızı geri ve çarpık tutan başlıca etken olduğu gibi; emperyalizmin ülkemize kolaylıkla nüfuzu da aynı yapı sayesinde mümkün olmuştur.

tasfiyesini amaç edinen **demokratik** hedefleri (*), bu dar yorum biçimiyle «anti-feodal» yaftasına sığdırmaya imkân var mı? Erdost'u izlersek, ya demokratik görevlerimizi feodal ve yarı-feodal üretim biçiminin tasfiyesiyle sun'i biçimde sınırlıyoruz. Ya da «anti-feodal» yaftası altında bu yaftanın sınırlarını aşan bir yığın görevi de üstleniyoruz. Feodal **üretim ilişkilerinin** sanıldığından daha dar olduğu tesbit edilirse veya ekonominin tabiî eğilimi feodal ve yarı-feodal ilişkileri giderek tasfiye etme yönünde ise, sosyalist hareket asgarî programını rafa mı kaldıracak? Tabiî ki böyle bir durumda feodal üretim biçimini sun'i çabalarla «bulmak», «hâkim» ilân etmek meseleleri halletmeyecek, aksine güçleştirecektir.

Bence, millî-demokratik mücadelenin demokratik hedefleri bugün bir hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan feodal ve yarı-feodal **üretim ilişkilerinin** varlığından ziyade; üstyapıda ve hattâ daha ileri üretim ilişkilerinin içinde mevcut **feodal kalıntılardan**, kapitalizmin ilkel (ve ilkel olduğu oranda ezici ve boğucu) sömürme biçimlerinin yaygınlığından, siyasî ve sosyal hayatımıza bir bütün olarak damgasını vurmuş olan gerilik unsurlarından doğmaktadır. Bütün bu geri unsurların varlığı ve ezici baskısı, bence demokratik devrimini yapmadan kapitalistleşen (ve ayrıca emperyalizmin vesayeti ve baskısı altında ağır aksak ve çarpık bir biçimde kapitalistleşen) toplumumuzun hâkim sınıfının feodal unsurların burjuvalaşmasından (üstelik daha ziyade tüccarlaşmasından) oluşan bir sınıf olmasından doğuyor. Feodalite tasfiyeye uğramadan, yani devrimci olmayan bir yoldan kapitalizme geçiş süreci, eski hâkim sınıfların yeni düzene sadece biçim değiştirerek ve gerici ideolojileri ile hâkim olmaları ve kapitalist düzenin bünyesine bir yığın feodal kalıntının yerleşmesi sonucunu doğurur. Bu, bilimsel sosyalizmin klâsiklerinde tesbit ve tahlil edilmiş bir olgudur. Bir örnek olarak Lenin'in Çarlık Rusya'sının bu türden, yani devrimci olmayan, bir kapitalist gelişim sürecini izlemesi ihtimali karşısında çizdiği tabloyu nakledelim: «(Rusya için) objektif olarak iki gelişme çizgisi mümkündür ... Birincisinde binlerce bağla serfliğe kaynaşmış olan eski toprak ağaları ekonomisi muhafaza edilir ve giderek tamamen kapitalist bir 'Junker' ekonomisine dönüşür. Angaryadan kapitalizme nihaî olarak geçişin temelinde feodal toprak sahipleri ekonomisinin iç değişimi yatar. Tüm tarım sistemi kapitalistleşir ve uzun bir süre feodal özelliklerini korur. Bu yol, esas olarak toprak sahipliğinin ve eski 'üst-yapı' nın başka dayanaklarının muhafazası ve dolayısiyle liberal-monarşist burjuvazinin ve toprak ağasının hâkim rolü, zengin köylünün süratle bunların saflarına geçmesi, geniş ölçüde mülksüzleşen ve gericiliğin hâkimiyeti altında ezilen ve sersemleşen köylü yığınlarının sefaleti anlamına gelir.» İkinci yol ise demokratik devrim yoludur. (Aynı eser, s. 33)

(*) Açıkça görüldüğü gibi, **demokratik hedefler,** siyasî demokrasiye ait talepler anlamına gelmez; siyasî hayatımıza da damgasını vurmuş olan geri sosyo-ekonomik yapının, yarı-feodal üretim ilişkilerinin, bütün feodal kalıntıların ve nihaî olarak bunlara bağlanabilecek olan tekmil gerilik unsurlarının tasfiyesine yönelmiş hedefler anlamındadır.

Erdost, Türkiye'de hâkim üretim biçimini teşhis edemediği, yarı - feodal üretim ilişkilerini abarttığı için, aslında bu türden zorlamalara ihtiyacı olmayan millî - demokratik mücadeleyi çürük bir zemin üzerine oturtmaya kalkışmıştır.

Sınıflara sunulan şiarların aynı veya ayrı olması meselesine gelince.. Sosyalist hareketin **programı**, şüphesiz ki bütün toplumu ve bütün sınıfları içeren tek ve genel bir programdır. Bu programı özetleyici genellikteki şiarlar da bütün sınıflara müştereken sunulan temel şiarlardır. Ancak program bu temel şiarlardan ibaret değildir. Bir kere tarımda ve tarım dışında aynı nitelikteki üretim ilişkilerinin dahi farklı görüntüler taşımaları ve farklı gelişme düzeyleri göstermeleri yüzünden, her sınıfı özel olarak ilgilendiren ayrı şiarlar zorunludur. Benim örnek olarak verdiğim «tefeci ve tüccar sömürüsüne paydos» şiarı, böylece bir yandan genel programın bir cüzü olarak sosyalist hareketin ve proletaryanın şiarı olduğu halde, özel olarak küçük köylü üreticilere sunulan şiardır.

Tarımda ve tarım dışında üretim ilişkilerinin farklı gelişme düzeylerinde olması, programın uygulanmasında da özel meseleler ortaya çıkarır. Devrimci süreç bu yüzden tarımda ve tarım dışında farklı tempolarla gelişir. Rus devriminin özellikle 1917 - 1929 yılları arasındaki gelişimini incelemek bu açıdan çok öğretici olacaktır. Ayrı bir yazı konusu olabilecek olan bu gelişimi burada özetlemektense, Lenin'in bu gelişimin kritik bir anına ait bir pasajını naklederek bu meseleyi kapayalım : «Toprak ağaları ve kapitalistlere karşı politikamız tam mülksüzleştirmedir. Fakat orta köylülere karşı şiddet uygulanmasına müsaade etmeyeceğiz. Zengin köylülerle ilişkilerimizde dahi burjuvaziye karşı olduğumuz kadar kesin değiliz : Zengin köylülerin ve **kulak**'ların tamamen mülksüzleştirilmelerini talep etmiyoruz. Programımız bu ayrımı yapıyor. Zengin köylünün direnmesi ve karşı devrimci çabaları bastırılmalıdır diyoruz. Bu, tam mülksüzleştirme değildir.» (Köylük Bölgelerde Çalışma, 23 Mart 1919) Lenin'in burada söyledikleri, devrimin tarım dışında kapitalist mülkiyeti, tarımda ise sadece feodal ve yarı - feodal mülkiyeti tasfiye ettiği bir dönemin meselelerini yansıtıyor. Sektörler arasındaki gelişme düzeyindeki farklılıklardan doğan bu zorunlu durum, şüphesiz ki sınıflara sunulan şiarlarda da yansıyacaktır ve yansımıştır. Bugünün Türkiye'si için aktüel olmamakla beraber, bu türden genel ve uzun dönemli meselelerin şimdiden bilinmesinde, en azından devrim anlayışımızı derinleştirmesi açısından yarar vardır.

SONUÇ

Bu yazıda : (1) Bir üretim biçimini belirleyen temel niteliği ve çeşitli üretim ilişkilerinin yanyana yaşadığı sosyo - ekonomik kuruluşlarda, hâkim üretim biçimini nasıl teşhis edebileceğimizi; (2) küçük meta üretiminin bir üretim ilişkisi olduğunu ve ataerkil üretimden farklarını; (3) küçük meta üretiminin ne gibi hallerde feodal sistemin bir parçasını oluşturabileceğini ve bu halde ne gibi sömürü biçimlerine tabi olduğunu; (4) ticaret ve tefeci

sermayesinin hangi hallerde «kapitalist» kategoriler sayılabileceğini ve bu şartlar altında küçük üreticilerin bu sermaye türlerince sömürülmesinin niçin «kapitalizmin ilkel sömürme biçimleri» ni oluşturduğunu; (5) Türkiye tarımında en yaygın sömürme biçiminin kapitalizmin tüccar-tefeci sermayesinde somutlaşan ilkel sömürme mekanizmaları halinde belirdiğini; feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin kapitalist ilişkilerden daha dar olduğunu; (6) bu olguların devrim tartışmalarına getirebileceği bazı ipuçlarını, göstermeye çalıştım.

Daha önce bu konularda ortaya koyduğum ve Erdost tarafından eleştirilen görüş ve bulgulara esasında pek az ilâvede bulunmuş oluyorum. Sadece, klâsik metinlerden yaptığım nakillerle bu görüşlerin bilimsel sosyalizmin görüşleri olduğunu göstermiş oluyorum. Böylece bu yazı bilimsel sosyalizmin klâsik metinlerinde üretim ilişkileri ve bölüşüm kategorileri hakkında ortaya konan gerçeklerden bazılarının doğrudan doğruya sunulmasına da vesile sağladı.

Muzaffer Erdost'a gelince; kendisini, bu yazıda tartışılan konularda bildiklerini yeniden gözden geçirmeye; bilimsel sosyalizmin genel doğruları ile ülkemizin somut şartlarını bugüne kadar yaptıklarından daha sıhhatli bir sentezde toplamaya arkadaşça davet etmek isterim.

ho «amca» nın düşündürdüklerinden

İnsan Ortak Emeği ve Sahip Çıkanlar

Ho Şi Min öldü mü? Bir insan son soluğunu verdi. Yeryüzünde her an bir insan son soluğunu veriyor. Bunda yaşıyanları dehşete düşürecek bir şey bulunmuyor. İnsan, herşey gibi : gelir, yaşar, gider. Kendinden azçok bir şey bırakır. Bir çocuk yahut bir anı. Hepsi o kadar. Milyarlarca insan kollektifi içinde, kollektife adsız bir emek izi bırakmıyan yoktur.

Ve sahici insan da budur. Milyarlarca insan arasında bir kişininn öldükten sonra da kendisinin olan **«Özel mülkü»** maskaralığına düşmeksizin dünyaya gelmek. Ömür boyunca milyarların adsız emeğine bir adsız emek daha yaratıp katmak. Sosyalizmin, milyonlarla **Tarih - öncesi** yılları böyle geçmiş. Kimse milyarlarca insan içinden sivrilip kendi övülen yahut yerilen damgasını birşeye vurmamış. **Modern** Sosyalizm insanı niçin o gerçek rahatlığa kavuşmasın? Çünkü, «Özel Mülk» yalanı gelenekleştirilmiş.

Her millette, yedisinden yetmişine her insanın şakıdığı kıvrak **dil** kimin «Özel mülkü»? Düşünürken, davranırken, anlaşırken, sevişirken **konuşulanlar** hangi «Dâhi» yaratıcının **«Kişicil damgası»** nı taşıyor? Hiç kimsenin ve herkesin. Gerçeklik bu.

Sonra, o milyonlarca yıllık insan topluluğunun milyarlarca adsız emekleriyle yaratılmış, doğanın en güzel varlığı **insan dili** hazinelerinden birkaç mücevheri kurnazca **çalmış**, babasının malı gibi **satmış** sivri kişileri düşünelim! Artistleri, Romancıları, Edebiyatçıları, Filozofları, Bilginleri, Artist-

leri, daha bini bir paraya **«Aydın kişi»** leri, Politikacıları, Komutanları, ve ilh., ve ilh. demek istiyoruz... Hep aynı kural: Milyonca **insan** yaratacak, birkaç **«sivri»** benimsiyecek!

Bezirgân ekonomi soygunundan önce öyle **«sivri insan»** lar yoktu. En güzel halk havaları **«kişi»** olarak kimin malıdır? Bilinmez. Bezirgânlıktan (Sınıflı Toplumdan), hele «Modern» Kapitalizmden beri insan tekleri azdılar. **«Şu benimdir»** demek için yapmadık kalpazanlık bırakmıyorlar. Kendileri yok oluverdikleri gün neyi alıp götürebilirler Toplumdan? Hiçbir şeyi. Saatlerce Katafalkları önünden kalabalık kervanları da geçse, altından tabutları ehram kaleleri içinde de saklansa, onların milyarlar içinde bir adsız **emeği**, enerjisi varsa o kalmıştır. Onu da, varsa ve kaldıysa, ne kendisi, ne başkası bilemez.

Kamu Ermişliği ve Ho Şi Min

İnsanlık Tarihi içinde her zaman bu **Sosyallik** değişmez kalmıştır. **Sosyalizm**, önünde sonunda «Özel kişicilliğe» ağır basmıştır. Ho Amca'ya ne mutlu. Böyle önsüz ve sonsuz bir Sosyalizm çabası içinde, en gerçek emeğin adsız ruhu gibi göçtü. Bütün ömrünce «kişi» olarak **«sivri»** liği ile hiç kimseye batmadı. En rezil düşmanı Amerikan emperyalizmine bile, en yalınkat hakkın kılıcı gibi batarken: **«tek kişi»** olarak değil, bütün bir Vietnam halkı olarak savaştı. Onun için, Emperyalizm ondan aldığı yarayı hiçbir zaman onduramıyacaktır.

Onun için, **«Ho Amca»** nın ölümünde, **«yaşıyanları dehşete düşürecek hiçbir şey bulunmuyor!»** İsa'nın Musa'nın, Solon'un, Muhammed'in, Marks - Engels'in, Lenin'in ölümlerinde hiç kimseyi **«dehşete düşürecek bir şey»** olmadı. Ho Amca'nın ölümü de öyledir. «Özel kişi» olarak o göçtü mü? İsterseniz öyle olsun. İsa'nın, Musa'nın, Solon'un, Muhammed'in, Mark - Engels'in, Lenin'in emekleri milyarlarca kişinin adsız emeği içinde bir kollektif bütün olarak var oldu. Ho Amca'nın emeği de öyle.

Hazreti Muhammed'in çığlığı şu idi: «Mâ ene (Ben hiçbir şey değilim) **illâ** (meğer ki) beşerün mislikûm (sizin gibi insan olayım)!» Marks'ın benimsediği çığlık ta şu oldu: **«Homo sum** (İnsanım) **humani nihli** (insancıl olan hiçbir şey yok ki) **a me alienum puto** (bana yabancı kalsın)!» Ve dünyada, **«Bâkiy kalan hoş sadâ»** onlar oldular. Ho Amca'nın tüm ömür çığlığı şurada toplandı: **«Ben Sosyalistim. Sosyalizmden başka hiçbir şeyim yoktur!»**

Onun için **«Ho Amca»** nın ölümünde **«hiç kimseyi dehşete düşürecek hiçbir şey»** olmadı ve olamazdı.

Bezirgân Ham Ervahlar

Ama, ölümü herkesi **«dehşete düşüren»** insanlar yok mu? Çok. Tümen tümen. Hele bezirgân, yâni sosyal sınıflı Medeniyet patladı patlıyalı, yeryüzü, irili ufaklı sürüyle **«yaşıyanları dehşete düşürecek»** ölülerle doldu.

Kendileriyle birlikte, karılarını, sazendelerini, askerlerini de aynı mezara diri diri gömdüren Nemrut'ların, Firavun'ların bugün iğrenilen toylukları bir yana. Çelik kıralları, Petrol imparatorları yanında rahmetle anılan Antika bön Kıralları, Padişahları, İmparatorları da artık ciddiye alan iki buçuk «Mukaddesatçı» adlı Finans - Kapital seyyar satıcısından başka kimse kalmadı.

Adım başında **«ölümü yaşıyanları dehşete düşürecek»** sümüklü böceklere basmadan yürünmüyor bugün. En ısmarlama Cumhurreisi, ya da tükürülmüş Milletvekili, kokuşmuş Bakan, Başbakandan, en ciğeri beş para etmez CIA ajanına, yahut **«eline dört bin lira geçen 600 lira aylıklı»** işkenceci Polis hafiyesine dek ortalık **«yaşıyanları dehşete düşüren»** ölüsü kandillilerle kaplı. Onlara sözümüz yok. Onların «Allah belâlarını vermiş.»

Sözde «Sosyalist» Ham Ervahlar

Şu **«bizim»** denilen ortalı kıyılı **«Sol»** yahut sağlı sollu **«Sosyalist»** kesilenlerimizin **«yarıyanları dehşete düşürme»** özençlerine ne buyurulur? Kimi 40 yıl, yerin altında tırnak ucuyla fiskelemekten usanılan yarım buçuk bağırsak asalağı soğulcan. Kimi İşçi Sınıfının gerisinde bırakılanları her sabah hazırca yiye yiye şiştikçe, ne bok olduklarını kimse bilmiyor sananlar. Bunlar **«kenefe jandarma yazılmış»** leşleriyle **«yaşıyanları dehşete düşürmek»** hevesindeler.

Kimi kırk yıl, izini tozunu Şeytan görmemişlerden. **«Demokratik» Hürriyetçi** tatlı su **«Sosyalist»** leri, yahut acı su **«Reformcu»** ları kesilmişler. 27 Mayıs furyasında kellelerine geçiriliveren «köktenci, dönüşümcü, dönük» **«Kahramanlık»** külâhlarına bürünmüşler. Çok böbürleniyorlar. Anasının rahmine, çıkar çıkmaz kusan frengili «Veled'i Zinâ» gibi, **«kursak»** larındaki çürük çarık düşünce süprüntülerini saçmalıyanlar. Saçmalamak uğruna, aylak aristokrat döküntüsü şaşkın ördek ödlekliklerini taşıyor. Gözü Politika çöplüğünde kalarak geberişleriyle **«yaşıyanları dehşete düşürme»** sevdasındalar.

Adsız Ho : Yüce Sosyalizm Muştulayıcısı

Bu çeşit, Sosyalizme gübre bile olamıyanlara Ho Amca'yı anmak, değmez. O gibileri belki de hâlâ : **«Bir türlü Sosyalist»** sayabilecek temiz işçi, köylü, genç arkadaşlara Ho Amca'yı anmak gerekir. Nedir bu **Ho** Amca?

Yazık ki ne **«Paşazâde»** ve ne **«Çarıklı Köylü»**... Nguyen Sinh Huy adlı memurcuğun dölünden. Doğduğu yılı bilen yok. 1890 diyen de var, 1892 yazan da... Ya adı? O büsbütün hem var, hem yok. 15 adından, 10 yaşındaki : **Tât Thasih** (Umutlu). 20 yaşında Hue lisesinden, Fransa'da bahçıvanlığa geçer. 1914 yılı İngiltere'de süpürgecilik, aşçı yamaklığı yapan **Nguyen Ai Kuok** (Yurtsever Nguyen) : 1931 yılı gıyâben idama mahkûm edilir, ve tam İngilizlerce Fransızlara teslim edileceği sıra, Honkong Hastahanesinde kan kusa kusa ölür!

Evet ölür. Ve doğumu ile olduğu gibi ölümü ile de kimseyi **«dehşete düşürmez».** 1945 yılı, Hiroşima'da Atom bombası patlar, 4 gün sonra Vietnam'a **«Genel Ayaklanma»** emri veren **Ho Şi Min** (Aydınlatıcı Adam) 2 Eylül'de Vietnam Başkanı olur. **«Ellerinde çocuklar için şekerleme ve portakallar. Yağmurluğunun havı dökülmüş. Sandalları delik. Kaşları şaşmış. Bakışı çocuksu. Paltosunun tersi ile ağzını siliyor ve hasır üstünde yatıyor... Fukaracık gibi yaşıyor. Lenin gibi davranıyor. Eşkiyalığa çıkmış Eizzeden Fransuva.»**

Avrupalı onu böyle görüyor. O Paris'te sömürgeci Devlet adamına şöyle diyor:

«Evet, bu işin düzelmesi otuz saniyede de olur, otuz ay da sürebilir. Eğer bizi Savaş zorunda bırakırsanız, siz benim on insanımı öldüreceksiniz, ben sizin bir adamınızı. Ama bu paha ile de gene ben kazanmış olacağım.»

Fransız gazeteciyle böyle konuşuyor:

«Dünyaya kendi hürriyetinin edebiyatını vermiş sizinki gibi bir millet, ne yaparsa yapsın, bizde dostlarını bulacaktır; bilseniz Mösyö, nasıl bir hırsla her yıl Victor Hugo'yu, yahut Michelet'yi okurum... Bu diller yok mu, onlar insanı yanıltmaz; onlar sizdeki ufak halkın, bizimkine öylesine garipçe benziyen küçük insanların dilidir... Ah! Mösyö, sömürgecilik insanları böylesine değiştirecek denli kötü mü olmalıydı?»

Ho'nun Evrencil Diyalektik Stili

Ho Amca'yı 1946 yılı da, 1962 yılı da: **«Ha neredeyse bayılacak»** denli cılız haliyle yakından tanıyan Fransız yazarı Jean Lacouture şu sonuca varıyor:

«İşte, kıvrak yumuşaklık ile dizgin vurulamaz enerjinin, politika muhayyelesi ile prensipler üzerinde sıkı duruşun, yurtsever geleneklere başvuruş ile Marksist inceleyişin o taklit edilemez kaynaşmasıdır ki, Ho'nun orijinalliğini yapar. Bu sentezler sürekli olacaklar mı? Ho'dan sonra yaşıyacaklar mı? Otuz yılı aşırıdan beri Dong ve Giap gibi adamları yetiştirmeği bildiği için, ondan başka, Hanoy iktidarına bir kollejyal (elbirliği ile çalışma) karakteri vermeği bildiği için, öyle görülüyor ki, iktidarda kötüye kullanılacak kişicillik ve ondan çıkacak veraset (yerine kimin geçeceği) meselelerinin tehlikesini önlemiş bulunuyor. «Ho Amca» nın kendi Halkına yaptığı hizmetlerin sonuncusu da bu olacaktır.» (10 Eylül 1969)

Yalnız «KENDİ HALKINA» mı? Hayır. Bütün yeryüzü halklarına verilmiş en son ders olmalıdır, «Ho Amca» nın yapabildikleri. Ve bu yalnız EN SON DERS değil, EN BÜYÜK DERS te olmalıdır hele geri ülkeler Sosyalistlerine. Hele bizim gibi yarı Bâbil artığı, yarı Derebeği artığı, bir hayli de Finans - Kapital karışığı bir ülkede en acıklı eksik Ho Amca'nın çelişkili bütünlükleridir.

Bizim Cücelerin Devaynaları

Sosyalistlerimiz, kazıklaşmayı **«enerji»** sanıyorlar. Üç beş «Marksist» formül ezberlemekle **politikada** «üstâd» geçiniyorlar. Dünyanın dört bir yanından «çevirme» bilgileri, kendi ülkelerinin **orijinal** gelenekleri yerine koyuyorlar. Bu korkunç teori ve pratik **boşluklarını** doldurmak için de : **TEK** başlarına **yanılmaz Papa** Hazretleri olmaktan başka hiç bir **«elbirliği ile çalışma»** zahmetine katlanamıyorlar.

O zaman karşımıza halk düşmanları için **gülünç**, dostlar için **ağlanacak** pozlarla çıkıyorlar. Herhangi **«Adam kıtlığında»** sakalına sarılınan keçi, o saat kendisinin **«Abdurrahman Çelebi»** olduğuna inanıyor ve inanmıyanları boynuzlamakla, **«Sınıflar Savaşı»** yapmayı birbirine karıştırıyor. Burnunun altına bir iki parmak bıyık takmakla, **«Balkanlarda bir tâne»** yaşı benzemesin **«Stalin»** kılığında hazır iktidar Tahtırevânını bekliyor.

Tahtırevân gelse, hele bir gelse, sen onlarda gör kerametlerin manda tezeğinden iri kallâvîlerini. Çarçabuk ülkenin her köşebaşına çatık kaşlı heykellerini diktirerek, **«Sosyalizm»** adına en maydanozlu köftehorlukları yutturacaklardır. İki zart zurtla bir milleti o **«Aşama»** dan, bu **«Aşama»** ya terbiyeli maymunca hoplatmayı becerivereceklerdir. Bu mârifetlerine bedel, **«Tarihe»** gireceklerdir, **«be birâder!»**

Böyle Tarihe değil, hazır mezara bile girilemiyeceğini, girilse bile, koskoca Stalin gibi adamı mezarından bile çıkaracaklarını bütün «Sosyalizm» avantüryelerine, bütün anarşist palavracılara, bütün kendini devaynasında görmüş kurusıkı teori ve pratik cücelerine en büyük anlamcıl silleyi hiç iddiasızca ve bütün yaşayışı, düşünüşü, davranışı ile vuran adam Ho Amca'dır

Üç Tip Sosyalizm Kalpazanı

«Kırk yıl» dile pelesenk olmuş. Hangi «kırk yıl» : eksiksiz elli yıldır yerin altında, yerin üstünde : bu akşam pâye ver, ertesi sabah babasını asacak **«Sosyalizm Kalpazanları»** ndan bu ülke ülkücülerinin çektikleri, Birinci Şube işkenceleriyle yarışmıştır.

Maksatları nedir? Kendilerine sorsanız, alacağınız karşılık hep develeri güldürecek birbirini çürüten küçükburjuva ermemişlikleri, yahut ne oldum delilikleri gibi görünür. Bıyık altından gülerek, yahut burnunuzu tıkayarak geçersiniz. Gene de yaptıklarından utanmak şöyle dursun cesaret alırlar. İt ürür, kervan yürür. Gün gelir, neden öyle **«Namus korumakçın horozdan kaçtıkları»** anlaşılır. Ya falan yol kavşağına dek zor sürüklenen **«Yolda seğirticiler»** dirler; ya **«Maaşın kaç»** olduğunu sorup sağlama bağlamadıkça «Cehenneme» gidemiyen **«Kafasız işgüzar»** kapıkullarıdırlar; yahut ta yerli yabancı binbir maskeli ajandırlar.

Teorik ve Pratik Ho

Yeni Sosyalist kuşağımızın bütün o bitmez, tükenmez fışkılardan kurtulması için gerekli en yanılmaz **Sosyalist** mihenk taşını (Kriteryumu) Ho Amca ve:iyor. Bu veri iki noktada toplanıyor :

1 — **Teoride :** Kendi **Tarihinin** ve Toprağının **düşüncesini** yapmak;

2 — **Pratikte :** Kişi **sivriltmiyen** elbirlikçi **davranış** yapmak.

Ho Amca'nın bu iki alanda **ayık** ve **alçakgönüllü** emeğini **Burjuva** basınından olsun edinebiliriz. Bakın Batı Emperyalist anayurtlarının Kapitalist kültürlüleri ne yazıyorlar Ho Amca için :

1 — **TEORİCE :** Gelenek - görenek üretici güçlerine temelli önem verildi.

«Vietnam'ın Tarihi ve Medeniyeti : oranın araştırılarınca modern çağdan hayli önce, Komünist Partisi Davranışından hayli önce başlatılıyor; Hanoy insanlarına göre Komünist Partisi, toparlasan, ancak bin yıllık geleneği tamamlayıp devam ettirmekten başka birşey yapmamıştır.»

2 — **PRATİKÇE :** Her kim olursa olsun «KİŞİ TAPINCI» ile sivriltilmemiye önem verildi.

«Ho Şi Minh» in konuşmalarda mevcut bulunmayışı hiç şaşılacak şey değildir... Kuzey Vietnam'da Başkana sonsuz saygı besleniyor; ama ne bulutlara çıkarılıyor, ne putlaştırılıyor... Kollektif bir zihniyet rejime adamakıllı damgasını vurmuş, ve düzeni Marksizm yanlı olan başka ülkelerdeki yanıltılardan sakındırmıştır.

«Ho'nun Cezaevi Karneleri, bir milliyetçinin çektikleri üzerine yapılmış düşüncelerden kuruludur. O milliyetçi de ötekilerden biridir; yazılanlar halkın elinden düşürmiyeceği bir incil değildir. Ho'nun resimleri mi? Çok az var... yahut hiç yok. Evlerin duvarları üzerinde, kooperatiflerde arasıra Ho Şi Minh'in bir dergiden kesilmiş fotoğrafı gözükür, ama orada Ho, hiçbir vakit yalnız değildir.»

Millî Putsuz Millî Mücadele

Vietnam'ın (Türkiye'deki 30 Ağustos kadar) alınyazısını değiştiren büyük Zaferi, **Dien - Bien - Phu** savaşı mıdır? Müzesini geziyorsunuz :

«Dien - Bien - Phu muharebesinin, Başkentteki gepgeniş salonda tasviri : Giap'ın kişiliğinden çok Vietnamlıların kişiliğini değerlendiriyor. Millî Tarih Müzesinde olduğu gibi, taşra sergilerinde de bölgenin geçmişi canlandırılırken, sunulan, açıklanan, kutlanan şey bir ulusu zafere ve bağımsızlığa yedmiş bir canlı Buda değil, bütün bir kollektif varlıktır.» (J. Decornay, 4 Eylül 1969)

Millî Kurtuluş Savaşı mı? Onu millet yapmıştır.

«Basında ve Radyoda birisi örnek olarak verilirse, o kimse ya bir köprünün savunucusudur, yahut bir Güney Çetesinin başıdır. Günün Kahramanı sorguya çekildi mi, yaptıklarını anlatıyor, mücadele arkadaşlarını işte ortak gösteriyor, ama arasıra onları ziyarete gelen keçi sakallı ihtiyarı ağzına almıyor.» (Keza)

Doğrusu da, Sosyalistlik bir etiket değilse :**Sosyalistçesi** de bu değil midir? Birisi geride aklını, ötekisi cephede canını ortaya koymuş. Akılsız can kaybı boşa gider, ama canını ateşe atan bulunmasa akıl kaç para ederdi? Neden canını veren unutulsun da, aklını veren göklere çıkarılıp tanrılaştırılsın? Bezirgân düzen için bu, kaçınılmaz olabilir. Sosyalizme nasıl sığdırılabilir?

Şeylerin kör akışı ile sığdırıldı. Hattâ Paranoid (zincirleme hezeyanlı) çılgınlıklara dek sığdırıldı. Önüne geçilemezdi, o zaman. Ama «Kıyamete dek» geçilemiyecek miydi? Ho Amca onun karşılığını verdi. Halkın deyimi ile **«Götü boklu»** kişilere tapınmayı kaldırdı. Kişi tapıncı maskaralığının hiç değilse bundan böyle gerekmediğini ispatladı.

Sosyalizmin geleceği için az büyük kazanç mı bu?

5.9.1969

"iki taktik,, üzerine

«**Filozoflar, dünyayı yorumlamaktan başka birşey yapmadılar: oysa aslolan, onu değiştirmektir.**»

KARL MARX

Lenin, **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği** adlı kitabını 1905 yılı Haziran ayında Rus Çarlığının yıkılarak yerine demokratik bir cumhuriyet kurulması mücadelesinin verildiği dönemde yazdı. Bu kitapta 1905 yılında başlayan birinci demokratik devrimde Rusya'da proletaryanın devrimci hareketinin stratejik ve taktik ilkeleri saptanmakta. ve menşeviklerin taktiği şiddetle eleştirilmektedir.

«**Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği**» adlı kitap, M. E. tarafından Türkçeye çevrilmiş ve İKİ TAKTİK adıyla Aralık 1967'de **Sol Yayınları** arasında basılmıştır. Çeviride de belirtildiği üzere, kitabın «Devrim Sırasında En Aşırı Muhalefet Partisi Olmak Ne Demektir?» başlıklı 9. Bölümü çeviriye alınmamıştır. Kitabın incelenmesinde bu bölümdeki görüşler üzerinde de duracağız.

Tarihî Şartlar: Yığın Hareketleri Ve Örgütlü Ayaklanmalar

Kitapta belirtilen devrimci görüşleri ve ilkeleri doğru olarak kavrayabilmemiz için, kitabın yazıldığı dönemin tarihî şartlarını hatırlamamız gerekiyor. Bu, özellikle değişik şartlara ve durumlara göre süratle değişen taktik ilkeleri doğru olarak kavramamız bakımından önemlidir. Bunun dışında kitap, demokratik devrim ve sosyalist devrimin nitelikleri, program-

ları ve bu devrim aşamalarında proletarya hareketinin stratejik ilkeleri ve görevi ile ilgili tarihî tecrübelerle ispatlanmış evrensel gerçekleri de içermektedir ki, bu esaslar, geçerli oldukları tarihî aşama içinde şartlara göre değişmez. 1905 Rusya şartlarının hatırlanması, proletaryanın devrimci teorisini kendi mücadelemiz şartlarını tahlil edip, o şartlara yaratıcı bir biçimde uygulamamız bakımından önemlidir. Aksi halde dogmacı bir tutuma, kopyacılığa düşeriz, devrimci mücadelemiz güçlenmez ve gelişmez.

1905 yılı «askerî ve feodal emperyalist» bir ülke olan Rusya için tam bir yığın hareketleri ve örgütlü ayaklanmalar dönemidir. Mayıs 1905'de Iwanowa - Wosnessensk'de ilk İşçi Delegeleri Sovyeti ortaya çıkmıştır. Bütün endüstri merkezlerinde işçiler yığınlar halinde grevlere gitmektedir. Proletarya, ihtilâlin önderi olmaktadır. Köylü hareketleri hızla gelişmektedir. İşçi ve köylü hareketleri orduyu etkilemiştir, ordu saflarında ve askerler arasında Bolşeviklerin etkili olduğu devrimci dalgalanmalar başgöstermiştir. Temmuzda Potyemkin zırhlısı tayfaları ayaklanmıştır. Ekimde başlayan siyasî grev bütün ülkeyi sarmıştır. Her yerde İşçi Delegeleri Sovyetleri doğmuştur. Grevlerden korkan hükûmet, 17 Ekimde yayınladığı bir Bildiri ile halka, Dumayı toplantıya çağıracağını, söz ve toplanma hürriyetleri v.b. vâdetmiştir. Aralıkta Bolşevik partisi önderliğinde Moskova proletaryasının Çarlığa karşı silâhlı ayaklanması başlamıştır. Bütün bu şartlar içinde 1905 yılında Rusya'da Bolşevikler 50 yerde örgütlenmişlerdi. 1905 yılı başlarında Bolşevik partinin üye sayısı 8400'dür. 1905 sonlarına doğru yalnız Petersburg'da 3000, Moskova'da 2500, Bakû ve Harkov'da 1000'er ve Iwanowo - Wosnessensk'de 900 parti üyesi vardır. Sonbaharda Lenin'in yazdığı üzere parti «milyonların partisi» haline gelmiştir. Bolşeviklerin Çarlık rejimi baskısı altında gizli olarak çalıştığı düşünülürse, bu rakamların önemi daha da iyi anlaşılır (¹).

Bu şartlar altında Rusya'da üç siyasî akım sözkonusudur.

1 — Çar hükûmeti : Burjuva demokratik devrimi bütün gücüyle bastırmaya çalışmakta, çarlığı ayakta tutmak ve Rusya'nın yarı - emperyalist, yarı - feodal yapısını korumak için direnmektedir. Çar hükûmeti, halk temsilcilerinin toplantıya çağırılmasını kabul etmekte, ancak sınıf ayrıcalıklarına saygılı bir seçim sistemiyle birlikte ajitasyon özgürlüğünün olmadığı bir danışma meclisine razı olmaktadır. Demokratik hak ve özgürlüklerin verilmesine, köylüye toprak dağıtılmasına halklar üzerine kurulmuş baskı rejiminin kalkmasına yanaşmamaktadır.

2 — Liberal burjuvazi : Büyük burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin karşı - devrimci hareketi ve bu hareketin partisi olan Oktobrist'ler (Veya : 17 Ekim Birliği) dışında kalan liberal - monarşist burjuvazinin hareketidir. Bunlar «Çar ile devrimci halk arasında mümkün olduğu kadar barışçı bir

---

(¹) **Kommunistische Partei der Sowjetunion**, Berlin, 1967, Dietz Verlag (1965'de Moskova'da basılan .Sovyet Tarihi Ansiklopedisi 7. ciltteki Sovyet Komünist Partisi maddesinin Almanca çevirisi).

alışverişten, burjuvazinin iktidarın en büyük payını elde edeceği ve devrimci halka, yani proletarya ile köylüye ise iktidardan en küçük payın verileceği bir alışverişten yanadır» (2). Liberal-monarşist burjuvazinin hareketi 1905 devriminden sonra **kade**'ler olarak adlandırıldı.

3 — Devrimci proletarya hareketi: Çarlığın halk ayaklanmasıyla devrilerek geçici devrim hükûmetinin kurulmasını amaçlamakta ve genel oy hakkıyla tam bir siyasî özgürlüğü savunmaktadır.

Lenin'in **İki Taktik**'de açıkladığı bu üç siyasî eğilim yanında, yığınlar içinde geniş etkinliği olan küçük burjuva hareketi Sosyalist-Devrimciler (Eser'ler) ve işçi sınıfı hareketini bölmeye çalışan oportünist Menşevikler de bulunmaktadır. **İki Taktik** esas itibariyle Menşeviklerin yanlış görüşlerini çürütmek ve proletarya hareketinin doğru taktikler uygulamasını sağlamak için yazılmıştır.

Menşevikler, demokratik devrimin burjuva karakterinden hareketle, Batı Avrupa'daki burjuva demokratik devrimlerinde olduğu gibi Rusya'da da devrimde öncülüğün burjuvazide olacağını savunuyorlardı. İddialarına göre, Rusya proletaryası öncülüğü yürütecek olgunlukta değildir. Ayrıca Menşevikler, köylünün devrimci potansiyelini de inkâr etmekteydiler.

Menşeviklere karşı Lenin, Rusya'da **başlayan devrimin** burjuva karakterine rağmen, esas itici gücü ve önderinin köylülükle ittifak kuran proletarya olduğunu göstermiştir. Çünkü burjuvazinin menfaati esas itibariyle Çarlıkla uzlaşma halindeydi. Lenin, **İki Taktik**'de Çarın egemenliğine son verilmesi, proletarya ve köylünün (küçük burjuvazi dahil) devrimci-demokratik diktatörlüğünün gerçekleşmesi ve geçici devrim hükûmetinin kurulması için silâhlı halk ayaklanmasının gereğini kanıtladı.

Menşeviklerle Lenin arasındaki temelden ayrılığı kaba çizgileriyle belirttikten, dolayısıyla kitabın genel çerçevesini çizdikten sonra, **İki Taktik**'de belirtilen temel meseleler üzerinde duralım.

Demokratik Devrimle Sosyalist Devrimi Karıştırmıyalım

Lenin, 1905 yılında Rusya'nın içinde bulunduğu tarihî aşamada gerçekleştirilecek devrimin demokratik devrim olduğunu açıklıkla belirtmiş ve demokratik devrimin programı, hedefleri ve dayandığı sınıflar itibariyle sosyalist devrimle karıştırılmaması gerektiği üzerinde durmuştur. «Rusya'nın ulaşmış olduğu iktisadî gelişme (objektif şartlar) ve geniş proletarya yığınlarının ulaşmış oldukları bilinç ve örgütlenme derecesi (objektif şartlarla kopmaz bağları olan sübjektif şartlar) işçi sınıfının şu anda ve tam olarak kurtuluşunu imkânsız kılmaktadır.» diyor Lenin 1905 Rusya'sı için. İşçi sınıfının tam olarak kurtuluşu, yani sosyalist devrim, **«işçilerin kendilerinin eseri olacaktır; yığınların bilinci ve örgütlenmesi olmadan, yığınları**

(2) **İki Taktik**, s. 12.

hazırlamadan ve eğitmeden sosyalist devrim söz konusu olamaz.» Sosyalist devrime varmak için, hem siyasî hem de iktisadî bakımdan demokratik devrimden geçmek zorunluğu vardır ve yığınları sosyalizm için bilinçlendirme ve örgütlendirme işinin başarısı, «demokratik devrimin eksiksiz gerçekleştirilmesine bağlıdır» (3).

Demokratik devrim sosyo-ekonomik niteliği itibarıyla burjuva karakterdedir. Ve bu devrimle «özel mülkiyete ve meta üretimine bağlı bulunan ve bunun sınırları dışına çıkamayan çeşitli sınıflar, grup ve çevreler, olayların zorlamasıyla, özgürlükten yana çıkarak otokrasiye karşı ve genel olarak feodal düzene karşı durmakta ve özgürlükten yana çıkmaktadır» (4).

Demokratik devrim, Çarlığı yıkacak, feodalitenin, «Asya despotizminin» bütün kalıntılarını köylerden ve fabrikadan atacak, köklü bir toprak reformuyla köylüye toprak dağıtacak, 8 saatlik iş günü ve fabrikada işçi denetimini gerçekleştirecek, ücretsiz genel eğitimi sağlayacak, tam siyasî özgürlük, demokratik haklar ve genel oy ilkesini getirecek ve ezilen milliyetler üzerindeki baskıyı kaldırarak kurtuluşlarına yol açacaktır.

Bütün bunlar, burjuva devriminin ekonomik ve sosyal ilişkileri çerçevesi içinde olan köklü dönüşümlerdir. Ancak Rusya'da demokratik devrimin başarıya ulaşması, Rusya'nın ve bütün dünyanın geleceğini etkileyecek önemli bir olaydır. «Rusya'da başlamış olan devrimin kesin zaferi kadar hiç bir şey, proletaryanın devrimci enerjisini arttırmaz, onun devrime giden yolunu kısaltmaz» (5). Demokratik devrimin bu burjuva karakterine rağmen, yalnız burjuvazi için yararlı olacağı görüşü yanlıştır. Burjuva devrimi proletarya için kesin olarak gereklidir. Burjuva demokratik devrim, ne kadar kesin, tutarlı ve kararlı bir şekilde sonuna kadar yürütülmüşse, proletaryanın sosyalist devrim için burjuvaziye karşı mücadelesi o kadar başarılı olacaktır. Burjuva özgürlüklerinin proletaryaya yararı olmadığını savunan görüş, Lenin'e göre anarşizme varır.

Demokratik devrimin burjuva karakterde olması, «öyleyse demokratik devrimi burjuvazi gerçekleştirsin ve yönetsin» şeklinde, proletaryanın söz konusu tarihî aşamadaki görevini kavrayamayan oportünist görüşlerin savunulmasına yol açmıştır. Oysa Lenin'e göre, demokratik devrimde proletaryanın görevi, kesin ve amansız bir mücadele yürütmektir. Burjuva-demokratik devrime karşı ilgisizlik, kayıtsızlık ya da devrimde önderliğin burjuvaziye terkedilmesi, marksizme taban tabana zıt bir tutumdur. Proletarya, demokratik devrim uğruna savaşa en enerjik bir biçimde katılacak, pratik yollar gösterecek, devrimi sonuna kadar götürecek ve devrimden proletaryanın öz menfaatlerini geliştirmek için sonuçlar elde edecektir.

---

(3) **İki Taktik, s. 21.**

(4) **İki Taktik, s. 133.**

(5) **İki Taktik, s. 58.**

Demokratik Devrimde Öncü Proletaryadır

Burjuvazi, Çarlıkla ve dolayısıyla feodal güçlerle belirli ölçülerde uzlaşma halindedir ve demokratik devrimin gelişme süreci içinde burjuvazide proletaryaya düşman eğilimler güçlenmekte ve tutucu yönü ağır basmaktadır. Demokratik devrimi sonuna kadar götürecek ve Çarlık ve feodalite üzerinde kesin zaferi sağlayacak biricik güç halktır, yani proletarya, köylüler ve köylülük dışında kalan küçük burjuvazi.

«Proletarya, ancak demokratik devrimin tam zaferi durumunda, tutarsız burjuvazi karşısında eli kolu bağlı kalmayacak, burjuva demokrasisi tarafından 'yutulmayacak' ve bütün devrime kendi proleter damgasını, ya da daha doğrusu proleter ve köylü damgasını vuracaktır.

«Kısaca, tutarsız burjuva demokrasisi ile mücadelesinde proletaryanın kendini eli kolu bağlı bulmaması için, köylüleri devrimci bilince yükseltmek için, onların eylemini yönetebilmek ve böylelikle tutarlı proleter demokrasisinin ilkelerini kendi başına uygulayabilmek için, yeteri kadar güçlü ve bilinçli olması gerekir» (6).

Lenin'in yukardaki paragrafta proletaryanın demokratik devrimde öncülük için aradığı **«güç ve bilinç»** düzeyi, sosyalist devrimden farklıdır. Ancak hemen belirtelim: Lenin, demokratik devrimin zorunluluğunu, yalnız başına proletaryanın bilinç ve örgütlenme düzeyine bağlı olarak görmemiştir. Demokratik devrimi zorunlu kılan, proletaryanın bilinç ve örgütlenme düzeyinin sınırlarını da tayin eden ekonomik yapıdır. Bu sebeple Lenin, «Rusya'nın proletaryası henüz tek başına devrim yapacak kadar örgütlenmiş ve bilinçli değildir. Zaten devrimi yapabilseydi, proleter (sosyalist) bir devrim yapardı, burjuva devrimi değil.» diyen oportünist görüşü şiddetle eleştirmiştir (7). Demokratik devrim, bir aldatmaca ya da taktik olmayıp, geçilmesi zorunlu stratejik bir hedeftir.

Demokratik devrimle ve genel olarak bütün devrimlerle, yığınların bilinçlenmesi arasında diyalektik bir ilişki vardır. Devrimlerin gerçekleşmesi, yığınların bilinçli ve örgütlü mücadelesiyle olur. Diğer yandan devrim, sınıf mücadelesinin en keskin noktası olarak sınıfların bilinçlenmesi sürecini son derece hızlandırır. «... devrim, emekçileri aydınlatır ve onları hızla bilinçlendirir. Devrimin her ilerleyişi, yığınları uyandırır ve yığınların sempatisini, devrimci program üzerinde, yığınların derin ve hayatî çıkarlarını tam olarak ifade eden biricik program üzerinde, kaçınılmaz olarak toplar» (8). Bu sebeple demokratik devrim, proletaryanın sınıf mücadelesini kesintiye uğratmaz. Proletarya, demokratik devrim mücadelesiyle tecrübe kazanır, olgunlaşır, düşmanlarının bir kısmını tasfiye eder ve bu mücadele içinde proletaryanın devrimci safları güçlenir ve burjuvaziyi alt edecek sağlamlığa ulaşır.

---

(6) **İki Taktik,** s. 62.
(7) **İki Taktik,** s. 66.
(8) **İki Taktik,** s. 58, 59.

Lenin, demokratik devrimde proletaryanın öncü olması gerektiğini ve aynı zamanda öncü olabileceğini savunmuştur. Bunun dışında demokratik devrimin tamamlanması imkânı yoktur. Bu ilkenin ışığında Lenin, proletaryaya devrimci görevini göstermiştir:

«Sosyal-demokratlar (yani sosyalistler), proletaryaya, bizim devrimimiz evrensel bir halk devrimidir, diyor. Onun için sen en ilerici sınıf olarak ve sonuna kadar devrimci bir sınıf olarak, sadece bu devrime olanca gücünle katılmakla kalmamalısın, devrimde yönetici rol oynamalısın. Onun için kendini dar anlamda bir sınıf mücadelesi sınırları içine, özellikle sendika hareketi içine hapsedemezsin, tam tersine, sınıf mücadelesinin çerçevesini ve muhtevasını öyle genişletmelisin ki, buna, aynı zamanda şu andaki evrensel Rus halk devriminin, demokratik devrimin bütün görevleri de girebilsin. Onun için, sendika hareketini unutmamakla birlikte, en ufak legal imkânı kullanmayı reddetmemekle birlikte, devrim döneminde, hürriyete, gerçek siyasî özgürlüğe giden biricik yol olan devrimci bir hükûmetin kurulması hedeflerini ön planda tutmalısın» (9).

Lenin, proletaryanın öncülük imkânlarının gerçek olmasını en az iki şarta bağlamıştır: 1. **Proletaryanın Çarlığın yıkılmasına yönelen bir müttefiki olmalıdır ve bu müttefikin, proletaryanın öncülüğünü kabul etmesi gerekir.** Lenin, 1905 devriminde bu müttefikin köylüler olduğunu ileri sürmüştür. 2. Proletarya devrimde **tek başına** öncü olmak için mücadele etmelidir ve bu mücadeleyi kazanmalıdır. Bunun için liberal burjuvazinin proletaryanın yanı sıra devrime yön verme imkânları yokedilmelidir (10).

Bütün bunlardan anlaşılmalıdır ki, Lenin devrimde öncülük için, öncü yanında, müttefikin de bilinçli olmasını, müttefikin proletaryanın öncülüğünü kabul etmiş olmasını ve bir başka sınıfın devrime yön verme imkânlarının bertaraf edilmiş olmasını gerekli görmektedir. Bu durumda bir sınıfın kendi kendine öncülük iddialarında bulunması, «Dervişin kerametinin kendinden menkul olmasına» benzemektedir. Oysa söz konusu olan, bilinçli müttefikin, öncünün kumandası altına girmesidir.

Demokrasiyi Çarlığa Karşı Halk Ayaklanması Gerçekleştirir

Lenin, burjuvazinin Çarlıkla uzlaşma halinde olduğunu ve burjuvazinin denetiminde olan bir geçici hükûmetin tam siyasî özgürlüğü ve demokratik dönüşümleri gerçekleştiremiyeceğini tesbit ettikten sonra, geçici devrim hükûmetinin Çarlığa karşı halk ayaklanmasına dayanan hükûmet olabileceğini belirtmiştir. Demokrasiden en fazla yararlanacak olan ve demokratik devrimi sonuna kadar götürebilecek olan güç, proletarya ve köylülerin devrimci-demokratik iktidarıdır. Bir hükûmetin demokratik olduğunu göste-

(9) **İki Taktik,** s. 130.

(10) **History of the Communist Party of the Soviet Union,** New York, 1939, s. 68.

ren esas, o hükûmetin halktan gelme olduğu iddia edilen temsilî kurumlara dayanması değil, Çarlığa karşı halk ayaklanmasına dayanmasıdır. Seçimle gelen her temsilî hükûmet, halk hükûmeti değildir. Halk iradesini gerçekten temsil eden bir meclis, ancak seçim kampanyasında tam siyasî örgürlüğün sağlandığı şartlarda kurulabilir. Halk meclisi, halk hükûmeti, demokratik iktidar, birer biçim ve dış görünüş değildir, herşeyden önce bazı esaslara dayanır. Bunlar bir halk hareketinin organlarıdır, feodal baskının kalktığı, demokratik hak ve hürriyetlerin varolduğu bir ortamda kurulabilirler ve gerçek halk iradesini temsil ederler. Lenin 1905 devriminde, Çar tarafından çağrılacak veya halk hareketine dayanmayan geçici bir hükûmetin çağırdığı, herkesin oy hakkına sahip olmadığı ve siyasî propaganda hürriyetinin bütün şartlarıyla bulunmadığı seçimlerle kurulacak Kurucu Meclis fikrine karşı, geçici devrim hükûmetinin sağladığı demokratik ortamda toplanan ve gerçek halk iradesini temsil eden Kurucu Meclis fikrini savunmuştur. Halk ayaklanmasına dayanacak olan geçici devrim hükûmeti, bu ayaklanmanın organıdır, bütün halkın seçtiği Kurucu Meclisi toplantıya çağıran araçtır ve bu hükûmet proletaryanın asgarî programı olan demokratik programı uygulayacaktır.

Lenin, menşeviklerin **geçici hükûmete girmemek** görüşünü şiddetle eleştirmiştir. Bu görüş, proletaryayı sınıf mücadelesinden alıkoymaya çabalayan, proletaryanın «yukardan», iktidar imkânlarına sahip olarak toplumu ilerletmesine demokratik devrimin tamamlanması ve dolayısıyla sosyalizm yolunda devrimci bir zafer kazanılmasına karşı çıkan görüştür. Hele «Burjuvazi devrimden yüz çevirir ve devrimin alanı daralır» gerekçesiyle, menşeviklerin geçici hükûmete girmemek tezini savunmaları, öncülüğü burjuvaziye terketmenin ve demokratik devrimin sonuna kadar götürülmesinin gereğini kavramaktan uzak oluşun başka bir ifadesidir.

Demokrasi Reformculuk Değil, Devrimciliktir

Burjuvazinin çıkarı, Lenin'in belirttiği gibi, «devrimin tutarlı ve tam olmamasını, kararlı ve amansız olmamasını gerektirir... Burjuva demokrasisine yönelmiş gerekli biçim değişmelerinin yavaş yavaş, derece derece olması, ihtiyatla ve el yordamıyla olması, devrim yoluyla değil, dönüşümler yoluyla olması burjuvazinin işine gelir... Burjuvazi, bu biçim değiştirmelerinin tabandaki halkın, yani köylülerin ve özellikle işçilerin devrimci insiyatifini geliştirmeye mümkün olduğu kadar az yardım etmelerini ister... Buna karşılık, burjuva demokrasisinin gerektirdiği biçim değiştirmelerinin dönüşümlerle değil, devrimci metotlarla, yani demokratik devrimle elde edilmesi, işçi sınıfının çıkarı gereğidir; çünkü dönüşümcü (reformist) metot, ulusal organizmanın çürüyen parçalarının duraksamalı ve uzun vadeli ve son derece ızdıraplı yavaş ölüm metodudur» ([11]).

Bütün bu sebeplerle en demokratik sınıf olan proletaryanın devrimci hareketinin görevi, proleter yığınlarını olduğu gibi, proleter olmayan yığın-

([11]) **İki Taktik**, s. 50, 51.

ları da kendi etki ve önderliği altında harekete geçirmek ve hareketin zaferini sağlamaktır. Menşeviklerin geçici hükûmete karşı «aşırı sol muhalefet» tezi, yani reformculuğa karşı Lenin, halk yığınlarının Çarlığa karşı demokratik devrimi gerçekleştirmesi tezini savunmuştur. Menşeviklerin Konferans kararında «muhalefet» ten söz edilmesi, öyle bir siyasî durumu ifade etmektedir ki, artık bu durumda halk ayaklanmasından ciddiyetle söz edilmesi imkânı yoktur. Menşevikler, herşeyi parlamenter muhalefetin kategorileri içinde görmektedir. Lenin'e göre, artık içinde yaşanılan 1905 yılı şartlarında, devrim ortamında, hükûmete biricik muhalefet yolu, şiddet kullanarak onu yıkmaktır (12).

1901 - 1902 şartlarında ve 1905 devrim şartlarına kadar Lenin, proletaryayı ekonomik bilinç düzeyinde tutmak isteyen, iktisadî mücadeleyi, siyasî bilinç vermenin en iyi aracı olarak niteliyenlerle mücadele etti. Bolşevikler «Yöresel isyanlar taktiğine ve 'hücum' haykırışlarına da karşı çıktı, çünkü yığınların açık hareketinin hemen ertesi gün gerçekleşmiyeceği gözle görülüyordu, ya da görülmeliydi» (13). O zaman mesele, «Ne Yapmalı?» da da konulduğu gibi, yığınları bilinçlendirme ve örgütlendirme meselesiydi. Propaganda ve bilinçlendirme, bilinçlendirme ve propaganda o sırada objektif şartlar tarafından gerçekten en ön plana itilmişti. Bütün ülkeye hitap eden haftalık olarak yayınlanması ideal gibi gözüken bir siyasî gazetenin örgütlendirilmesi yolunda çalışma, o zaman devrim hazırlığının mihrak noktası olarak görülüyordu (ve **Ne Yapmalı** meselesi böyle konuyordu). (Silâhlı aksiyon **yerine**) yığınların bilinçlendirilmesi şiarı, (Çarlığa karşı yöresel ayaklanmalar **yerine**) çarlığa karşı ayaklanmanın sosyal ve psikolojik şartlarının hazırlanması şiarı, o **sırada** devrimci sosyal demokrasinin biricik doğru şiarıydı» (14).

Lenin'e göre 1905 yılında hareket ilerlemiştir, artık devrimci şiar, demokratik devrim için Çarlığa karşı halk ayaklanmasıdır.

Demokratik Devrimde
İşçi Sınıfının En Sağlam Müttefiki Köylülerdir

İki Taktik'de ele alınan önemli konulardan biri de devrimde köylülerin önemidir. Menşeviklerin, köylülerin devrimci potansiyelini inkâr etmelerine karşı, Lenin demokratik devrimde işçi sınıfının en sağlam müttefikinin köylüler olacağını savunuyordu. «... sosyalist olmasa bile, küçük burjuvalığından vazgeçmese bile köylü, demokratik devrimin kararlı ve en köklü değişmelerden yana bir taraftarı olabilir; ve ona ışık tutan olayların seyri, burjuvazinin ihanetiyle ve proletaryanın yenilgisiyle kesintiye uğramazsa olacaktır da» (15). Demokratik devrimin temel sloganlarından biri olan «ka-

(12) Lenin, İki Taktik, **Ausgewählte Werke I**, Berlin, 1965, s. 586.
(13) **İki Taktik**, s .76.
(14) **İki Taktik**, s. 77.
(15) **İki Taktik**, s. 104.

ra toprağın paylaşılması» köylüleri yarı-serf durumundan kurtaracak ve onları özgür insan pâyesine ulaştıracaktır. Köylünün demokratik devrime bağlılığı, yalnız köklü bir toprak reformu için değil, genel ve daimi menfaatinin bir gereğidir. Köylünün menfaati halk egemenliğindedir. Köylünün büyük bir güç olarak etkili olması tam bir özgürlük ve demokrasi ortamının gerçekleşmesine bağlıdır. Köylü eğitildiği ve bilinçlendiği oranda, demokratik devrim mücadelesinde tutarlı ve kararlı bir politika izleyecek ve demokratik devrimin sonuna kadar tamamlanması için mücadele edecektir. Çünkü köylünün demokratik devrimden önceki menfaati, özel mülkiyetin mutlak olarak korunmasından çok, büyük toprak mülkiyetinin kamulaştırılmasında, yani özel mülkiyetin başlıca biçimlerinden birinin ortadan kalkmasındadır ([16]).

Menşevikler, proletarya ile köylüler arasında «irade birliği» olamayacağı iddiasıyla köylüyle ittifak konusunda itirazlar ileri sürmüşlerdir. Oysa sosyalist devrimin gerçekleşmesi için mücadelede bir birliğin olmaması, demokrasi için mücadelede aynı birliğin olmamasını gerektirmez. Demokratik devrimin «evrensel halkçı karakteri» dolayısıyladır ki, demokrasi halkın tümünün menfaatlerine cevap verir ve bu ölçüde bir «irade birliği»ni de ifade eder. Demokratik devrimin iktidarı olan proletarya ve köylülerin devrimci-demokratik diktatörlüğü, demokrasiyi yıkmaya çalışacak karşı-devrimci hareketlere, irticaya karşı mücadele ederken de, işçilerin ve köylülerin bir menfaat ve irade birliği vardır. Bununla beraber demokratik devrimin kaçınılmaz bir sonucu olarak, sosyalist devrim için, özel mülkiyeti kaldırmaya yönelen mücadelede artık bir irade birliğinden söz edilemez.

Demokratik Devrim ve Sosyalist Devrim «Bir Zincirin İki Halkasıdır»

Lenin, demokrasi sınırları içindeki ittifaklar dolayısıyla, halk kavramının halk içindeki sınıf çelişmelerini gizlemek için kullanılmasına karşı mücadele gereği üzerinde de durmuştur. Demokratik devrimde proletaryanın bağımsız bir hareket olarak, müttefiklerinin yanında ve ona karışmadan yürümesi, gerek demokratik devrimin sonuna kadar tamamlanması, gerekse sosyalizme geçiş bakımından son derece hayatî bir meseledir. Halk sınıfları içinde çelişmeler ve bu çelişmelerin sebep olduğu mücadeleler her zaman olacaktır. Bu mücadelelerde proletarya, asıl amacı olan sosyalizm uğruna mücadeleyi, yani özel mülkiyeti kaldırma amacını hiçbir zaman unutmamalı ve müttefikleriyle beraberliğinin geçici karakteri dolayısıyla «müttefiki bir hasım gibi» kontrolü altında tutmalıdır ([17]). Demokratik devrimin geçici bir görev olduğunu unutmak ve onu küçümsemek ne kadar yanlışsa, demokratik devrim mücadelesinde, proletaryanın bağımsız bir hareket olması ve bağımsız bir siyasî örgüte sahip olması gereğini unutmak da o ka-

([16]) **İki Taktik**, s. 104.
([17]) **İki Taktik**, s. 88.

dar hatalıdır. Demokratik devrim mücadelesi içinde bulunmak, proletaryayı bilinçlendirme ve örgütlendirme görevimizi bir an için bile ihmal etmememizi gerektirir.

Demokratik devrimin tam zaferi, sosyalizm için mücadelenin başlangıcı olacaktır. «Demokratik devrim ne kadar tam olursa, bu yeni mücadele o ölçüde geniş çapta, açık seçik ve kararlı olacaktır. 'Demokratik' iktidar şiarı, bugünün devriminin tarihî sınırlarını ve yeni düzen alanı üzerinde işçi sınıfının her türlü baskıdan ve sömürmeden kurtuluşu için yeni bir mücadelenin gereğini ifade etmektedir» ([18]). Burjuva demokratik devrim ve sosyalist devrim, Stalin'in Leninizmin İlkelerini açıklarken belirttiği üzere «bir zincirin iki halkası» dır([19]), her iki devrim aynı sürecin parçalarıdır ve aralarında bir kesinti almayıp kopmaz bağlar vardır.

Burjuvazi demokratik devrimden sonra proletaryanın elinden devrimin kazançlarını almak isteyecektir. Proletarya ise, demokratik devrimi sosyalizme geçiş yönünde geliştirme, özel mülkiyeti kaldırma yönünde sosyalist devrimi gerçekleştirme mücadelesi verecektir.

İki Taktik, Marksist teoriye Lenin'in en önemli katkılarından biridir. Bu kitapla Lenin, demokratik devrimin tamamlanması için proletaryanın öncü olması gerektiği ve öncü olabileceğini derin ve berrak tahlillerle ortaya koymuş ve demokratik devrimle sosyalist devrim arasındaki kopmaz bağı göstermiş, Marksist teorinin **kesintisiz devrim** anlayışını sağlam bir temel üzerine oturtmuştur. Emperyalizm çağında sömürge ve yarı-sömürge ülkeler proletaryasına ışık tutan Millî Demokratik Devrim stratejisinin teorik temellerini ve kaynağını **İki Taktik'de** bulabiliriz. **İki Taktik,** Marksizm'i Marksizm-Leninizm yapan temel eserlerden biridir.

---

(18) **İki Taktik,** s. 137, 138.

(19) Stalin, **Leninizmin İlkeleri,** Sol Yayınları, Ankara, 1969, s. 34.

aydınlık'ta dünya ve türkiye

(Devamı)

asker-sivil aydın zümre saflarında mücadele şiddetleniyor

Ülkemizde asker - sivil aydın zümrenin çeşitli kesimlerinin Amerikan emperyalizmi ve yerli işbirlikçileri ittifakının baş temsilcisi AP iktidarına karşı mücadeleleri, son aylar ve özellikle Aralık ayı içinde yaygınlaşmış ve hız kazanmıştır. Küçük burjuvazinin en bilinçli kesimi olan asker - sivil aydın zümrenin, genel olarak küçük burjuvazinin ve millî burjuvazinin siyasî akımı içindeki birbirinden farklı iki kanat, birbirinden ayrı iki eğilim arasında şiddetli bir mücadele başlamıştır.

Halkımızın millî demokratik mücadelesi, devrimci işçi sınıfı hareketinden oportünizmin kesin olarak tasfiyesiyle olduğu kadar, küçük burjuvazinin devrimci akımı içindeki sağcı eğilimlerin altedilmesiyle de daha büyük bir güç kazanacaktır. Gerek işçi sınıfının, gerekse küçük burjuvazinin gerçek temsilcilerine siyasî örgütlerine kavuşmaları, Amerikan emperyalizmi ve işbirlikçilerinin iktidarına son verecek olan devrimci güçbirliğinin gerçekleşmesi yönünde esaslı bir ilerlemedir. Bu bakımdan, kendimiz kadar müttefiklerimizin de güçlü olması ve bunun için mücadele ilkesi açısından, küçük burjuvazinin siyasî akımı içindeki gelişmelerin doğru bir tahlille ele alınmasını proleter devrimcileri bakımından önemli görmekteyiz.

Küçük burjuva asker - sivil aydın zümrenin temsilcilerinin ve işbirlikçi sınıfların temsilcilerinin iki ayrı unsur olarak içinde yanyana yaşadığı ve birbiriyle mücadele ettiği CHP'nde olsun, CHP dışındaki merkezlerde olsun, esas olarak, Ecevit'in başını çektiği politik akımla, sözcülüğünü DEVRİM dergisinin yaptığı grup arasında kıyasıya bir ideolojik mücadele gelişmeye başlamıştır. Küçük burjuvazinin çeşitli kesimleriyle emperyalizme bağımlı kurulu düzene başkaldırdığı bir sırada, bu mücadele bir kat daha önem kazanmıştır. Bu iki grup arasındaki mücadele, esasında, önümüzdeki devrede asker - sivil aydın zümreye önderlik mücadelesidir.

Çatışma, Ecevit ve çevresiyle aslında aynı şey olmayan, ama bu çatışmada ağırlığını tam olarak Ecevit'ten yana koyan İnönü'yü ve Ecevit takımına karşı sağdan muhalefete girişen CHP içindeki işbirlikçi sınıfların tem-

silcisi «Göbekçi» unsuru da kapsayacak şekilde genişlemiş ve CHP içinde esaslı bir bunalımın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Mücadelenin etrafında döndüğü mihver olan iki ayrı çizgi hakkında doğru bir değerlendirme yapabilmek için, bu iki ayrı çizginin önce sınıfsal temelinin tesbiti gereklidir. Ecevit'in çizgisiyle Avcıoğlu'nun çizgisi farklı iki sınıf çizgisi midir, yoksa aynı sınıfın farklı iki eğilimini mi temsil ederler? Bu soruya doğru bir cevap verilemediği sürece, onlar hakkında tam bir kavrayışa ulaşmanın imkânı yoktur.

Gerek Avcıoğlu'nun sol, gerekse Ecevit'in sağ çizgisi, aynı sınıf temeline dayanmaktadır. Her iki çizgi de, küçük burjuva temele dayanmaktadır. Küçük burjuvazinin devrimle karşı-devrim arasında bocalayan niteliği yalnızca uzun vadedeki yalpalamalarla değil, belirli bir dönemde bir sol, bir de sağ iki eğilim taşıma şeklinde de tezahür edebilir. Bugün karşı karşıya olduğumuz bu iki eğilim, köklerini Genç Osmanlılar, Jön Türkler ile birlikte siyaset sahnesine çıkan, millî kurtuluş savaşı, 27 Mayıs hareketiyle devam eden ve bugüne kadar uzanan küçük burjuva ilerici akımı içinde ele alınmak gerekir. Bu iki eğilimin, hiç değilse bugün için, aynı ilerici küçük burjuva akımının iki ayrı kanadı olduğunu görememek, bizi yanlış değerlendirmelere ve pratikte yanlış bir politikanın izlenmesine sürükler. Biz proleter devrimcileri, toplumda siyahla beyaz arasında yer alan ve grinin çeşitli tonlarını taşıyan siyasî akımları birbirinden ayırdetmede tam bir ustalık kazanmak zorundayız, ki doğru bir politika izleyebilelim, siyahla beyazı, dostla düşmanı birbirine karıştıracak hatâlar işlemeyelim.

1960'dan sonra Türkiye'de sosyalist akımın yürüttüğü anti-emperyalist mücadeleler geniş yığınları etkilemiş, halkımızın millî demokratik taleplerini dile getirmiştir. CHP'nin bir dayanağı olan küçük burjuvaziyi de etkileyen bu gelişmeler, bu parti içinde millî demokratik programın bazı unsurlarını benimseyen bir «Ortanın Solu» hareketinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ecevit bu akımın temsilcisi olarak, millî demokratik eğilimler taşıyan programıyla CHP içinde işbirlikçi unsura karşı bir hayli yoğun bir mücadele yürütmüş ve Feyzioğlu ve çevresinin CHP'den ayrılarak, CHP'nin gittikçe daha çok bir küçük burjuva partisi olarak billûrlaşması yönünde adım atılmasını sağlamıştır. O sırada Ecevit bu mücadeleleriyle bütün devrimcilerin desteğini kazanmıştır. Aynı Ecevit daha bir yıl önce, TBMM'de yaptığı bütçe eleştirisinde halkımızın millî demokratik özlemlerini belirli bir ölçüde dile getirmekteydi.

Ama, Ecevit ve çevresi, ülkemizdeki parlementer düzenin gerçek anlamda burjuva parlementer düzenden derin farklılığını göremiyerek, emperyalizme bağımlı ve feodal kalıntılar barındıran ülkemizde parlemantarizmin oynadığı gerici rolü göremiyerek, istedikleri «Düzen Değişikliği» nin gerçekte bu düzenin koruyucusu olan gerici parlementer siyasî rejim şartları altında da mümkün olacağını, bu rejimin «demokrasi» olduğunu savunarak, gitgide Amerikan emperyalizmi ve yerli ortaklarına karşı tavizci, uzlaşıcı ve teslimiyete dayanan bir politika izlemeye başlamıştır. Oysa, millî de-

mokratik program, ancak bütün halk sınıflarının bilinçli ve örgütlü güçlerinin ortak mücadelelerine dayanan devrimci mücadeleyle gerçekleştirilebilir. Amerikan emperyalizminin boyunduruğu altında olan ülkemizde, gerici parlamentarizmin sınırları içine hapsolunarak «alt yapı devrimi»(!) yapmaya imkân yoktur. Devrimcilik, sadece ileri bir programa sahip olmak demek değildir. Devrimci bir hareket, eğer gerçekten devrimci ise, benimsediği programın yanı sıra, bu hedefe ulaşmak için izleyeceği yol ve mücadele biçimi bakımından da devrimci olmak zorundadır.

Bugün artık, emperyalizm ve işbirlikçileri «Ortanın Solu» ekibini, dolayısıyla CHP yönetimini, savunduğu reformların hiç birini gerçekleştiremeyeceği bir politik mücadele çizgisi içine hapsederek, teslim almıştır. Amerikan emperyalizmi bir AP - CHP koalisyonunu bile kendi çıkarları bakımından en iyi güvence olarak görmeye başlamıştır. Gerici - parlementarizm üzerinde kurulacak böylesine bir koalisyon, bugün artık Amerikan emperyalizmi bakımından AP'nin tek başına iktidarda kalmasından daha elverişli görülebilmektedir. Ülkemizdeki devrimci uyanışa karşı en etkili bir silâh olarak, böyle bir koalisyonun sözü edilir hale gelmiştir. Artık «Ortanın Solu» akımı, savunduğu reformlar açısından ilerici bir rol oynayacak yerde, AP ile ittifak halindeki tutumuyla, üzerinde etkili olduğu yığınlara devrime karşı bilinç aşılamakta ve onları emperyalizme karşı mücadelede eylemsizleştirmekte, silâhsızlandırmaktadır.

Ecevit ve çevresi, tuttuğu yolda, bu yolun kaçınılmaz bir neticesi olarak, Kemalist köklerini, Kemalist geleneğini, yani devrimci nesi varsa hepsini red yolunu tutmuştur. Bu bakımdan Mustafa Kemal'in ve onun mücadelelerinin Ecevit tarafından eleştiri konusu yapılması boşuna değildir. Ecevit ve çevresinin her türlü otoriter, orduya dayanan rejimi faşist niteledikleri malûmdur. Bunu açıkça söylemeye cesaretleri olmadığı halde, bu anlayışa göre, Mustafa Kemal de, Mustafa Kemal yönetimi de faşisttir. Faşizm, sömürülen ülkelerde emperyalizm ve işbirlikçilerinin millî demokratik hareketlere karşı zorbalık ve baskı rejimidir. Faşizmin bu sınıfsal temelini unutmak, çok büyük bir hatâdır.

Ecevit'in şu sözleri de ilginçtir: «Üretim ilişkilerini, sosyal yapıyı değiştirmeyen hareketlere devrim denemez. Atatürk bunları yapmadı. Feodal yapıyı değiştirmedi. Bir bakıma mazûrdu. Bunun en açık örneği 1937'de toprak reformu yapmak istediği halde gerçekleştiremeyişidir.» Sosyal yapıyı değiştirmeyen hareketlere devrim denemiyeceği elbette ki doğrudur. Böyle bir anlayış, küçük burjuva devrimcileri açısından da önemli bir ilerleme sayılmalıdır. Ama, sosyal yapının değiştirilmesi, öncelikle bir siyasî mücadeleye, iktidarın ele geçirilmesine bağlıdır. Siyasî iktidarı ele geçirmeden, bu yönde halk sınıflarını emperyalizm ve işbirlikçilerine karşı seferber etmeden, bunların yapılmasını mümkün kılacak siyasî şartları hazırlamadan, elde etmeden sosyal yapı değişmeleri gerçekleştirilemez. Politika, ekonominin en yüksek düzeyde bir ifadesidir. Siyasî mücadele alanında tutulan yol eğer halk sınıflarının devrimci iktidarına yönelmiyorsa, peşinen emperyalizm ve işbirlikçilerinin iktidarının devamını kabulleniyorsa, ekonomik alanda ne kadar

ilerici bir programa sahip olunursa olunsun, devrimci olunamaz. Mustafa Kemal, sosyal yapıyı kökten değiştirme işini başaramamıştır. Ama, yerleştirdiği cumhuriyetçi ve lâik ilkeler, sosyal yapı değişikliğini getirecek sınıf kuvvetlerinin gelişmesi için gerekli şartları kazandırmış, bilimsel düşüncenin gelişebileceği, ortaçağ karanlığının hiç değilse baskı altına alındığı bir ortam sağlamıştır. Kaldı ki, millî kurtuluş savaşından sonra izlenen millî iktisat politikası, Türkiye'de millî sanayi diyebileceğimiz ne varsa onun yaratıcısı olmuştur.

Ecevit, birkaç küçük burjuva aydınının kendisine sunduğu Amerikan ihraç metaı «seçkin zümre ve halk», «halk-aydın» çelişmesi teorilerini de benimsemiştir. Bunlar, Amerikan emperyalizmi ve yerli işbirlikçileri ile tüm halk sınıfları arasında olan gerçek sınıf çelişmesinin yerine, sınıflar-dışı, sınıflar-üstü bir «halk-aydın» çelişmesini koymak istemektedirler. Son tahlilde, mücadelenin sınıflar arası olduğunu reddeden, bilinçsiz halk yığınlarını en uyanık ve en bilinçli unsur, buna karşılık aydınları halk düşmanı olarak gören ve anlayış, popülizmin en koyu bir biçimidir ve popülizm, emperyalizmin devrim saflarında hâkim olmasını istediği bir ideolojidir.

Ecevit ve grubu bu koyu gerici-parlementer ve popülist açıdan, gerici parlementarizme boyun eğmeyen, parlementarizmi tek mücadele biçimi olarak kabul etmeyen ve esas davanın bilinçsiz halk sınıflarını uyandırmak, örgütlemek ve aktif bir biçimde mücadeleye sokmak olduğunu savunan ve bu yönde mücadele veren sosyalist olsun, Kemalist olsun tüm devrimcileri «faşist sosyalistler», «sol faşitler» diye ilân etmekte; **en ileri sol anlayışın, en «aşırı sol» anlayışın** kendi popülizmi olduğunu hırçın bir biçimde savunmaktadır. Her iki fikir de, aynı gerici-parlementer ve popülist çizgide birleştikleri Aybar-Aren oportünizminin uzun süre TİP'e musallat ettikleri ama sonunda kesin bir yenilgiye uğratılan ideolojisidir. Devrimci saflar bu ideolojiyi yakından tanımaktadır. Şimdi, aynı şeyin küçük burjuva ilerici saflarında tezgâhlanmaya çalışılması, gerek Aybar-Aren oportünizminin, gerekse Ecevit popülizminin aynı soydan geldiklerini, yani her ikisinin de devrim saflarında küçük burjuvazinin gerici sağ eğilimleri olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Küçükömer-Divitçioğlu ekolünün asker-sivil aydın zümre düşmanlığı teorilerinin şimdi en açık biçimiyle bizzat asker-sivil aydın zümrenin sağcı ideologları tarafından savunulmaya başlanması ise, bu teorilerin gerici küçük burjuva kökenini herhalde yeterince açıklar.

Ancak, Kemalist ilkelerden «amatör şeriatçılık» yapacak kadar uzaklaşmaya yol açan bütün bu sağ eğilimler, Ecevit ve çevresinin yeni bir Feyzioğlu ve çevresi olduğu neticesini verir mi? Bugün için bu soruya olumlu cevap verilemez. Eğer Ecevit kliği, tuttuğu bu yoldan dönmez, bu yolu sonuna kadar izleyecek olursa, o zaman «Düzen Değişikliği» şiarını, «Ortanın Solu» programını ve Kemalist köklerini toptan terketmek zorunda kalacak, artık küçük burjuvazinin değil, tıpkı Feyzioğlu ve kliği gibi işbirlikçi sınıfların siyasî akımına transfer edecektir. Nasıl ki, Feyzioğlu 1961 Kurucu Meclis döneminde ve daha sonra CHP içinde ileri sosyal demokrat düşünceyi savunmuş ve bugün işbirlikçi sınıfların temsilcisi haline gelmişse, yarın Ecevit'in de böyle bir akıbete uğraması ihtimali vardır.

Ama bugün için, Ecevit henüz gerici - parlementarizm uğruna herşeyden vazgeçmiş değildir. Kabul ettiği program, bütün tutarsızlıklarına rağmen, genel demokratik programın birçok unsurlarını kapsamaktadır. Anti - komünizm yapmayan, kendi solculuk anlayışının en ileri sol anlayış olduğunu savunan bir Ecevit, herhalde «Ortanın Göbekçileri» ile, Feyzioğlu ve avanesi ile bir tutulamaz.

Asker - sivil aydın zümrenin kurulu düzene karşı gittikçe daha kararlı bir muhalefete yönelmesi ve bu muhalefetin gittikçe daha geniş saflara yayılması, yine asker - sivil aydın zümre saflarında Ecevit'e karşı gelişen sol muhalefetin kıyasıya mücadelesi, Ecevit ve çevresinin durumunu gittikçe sarsacak ve onu şu iki tercihten birini kesin olarak yapmaya zorlayacaktır: Ya millî saflara, gerçekten demokratik bir tutuma, gerçek halkçılığa yeniden dönüş, yahut da gerici - parlamentarizm ve popülizm batağına iyice saplanarak, «Düzen Değişikliği» nden fiilen vazgeçmek ve işbirlikçi sınıfların safına kesin olarak katılmak. Onlara karşı mücadelede izlenecek politika, herhalde onları birinci tercihi yapmaya zorlayacak bir politika olmalıdır.

Asker - sivil aydın zümrenin siyasî akımındaki sol kanat, Ecevit'in sağcı çizgisine karşı mücadeleyi yoğunlaştırmıştır. Geçen Mayıs ayından beri, asker - sivil aydın zümre saflarında Bayar affı meselesi etrafında patlak veren mücadele, DEVRİM dergisinin çıkması'yla hız kazanmıştır. AYDINLIK 13. sayısında derginin çıkışını şöyle değerlendiriyordu: DEVRİM dergisinin başlıca görevi, «... asker - sivil aydın zümrenin kadrolarına musallat olmuş ve bu zümreyi küçümsenmeyecek ölçüde etkileyen, emperyalizmin hâkimiyet aracı gerici - parlamentarizme bel bağlamış, emperyalizmin ideolojik etkisi altındaki akımın etkilerini kırmak» olacaktır. Derginin bu yolda mücadeleyi başlatması Ecevit kliğini daha şimdiden hayli zor bir duruma düşürmüştür. DEVRİM yazarlarının ve **Cumhuriyet** gazetesinde Nadir Nadi'nin açtıkları soldan muhalefet kampanyası Ecevit takımının yanlış yolunu, hemen hemen bütün önemli konularda doğru teşhislerle açığa çıkartmaktadır. Bu mücadelenin gelişmesinin devrim safları bakımından önemi büyüktür.

Kendimiz kadar müttefiklerimizin de güçlü olmasını savunan proleter devrimcileri olarak biz, asker - sivil aydın zümre içindeki sol akımın Ecevit ve çevresine karşı yürüttüğü bu mücadeleyi, küçük burjuvaziye gerçekten ilerici bir politik çizgi kazandıracağı için destekliyoruz.

Sol muhalefetin Ecevit çevresine karşı mücadelesi geliştikçe, Ecevit ile İnönü arasındaki yakınlık da artmaktadır. Artık İnönü Ecevit ile «Göbekçiler» arasında denge politikasını terketmiş ve bütün ağırlığıyla Ecevit'in arkasında saf tutmuştur. CHP'nin, bütün hayatı boyunca devrimle karşı - devrim arasında bocalamış olan yaşlı lideri, artık karşı devrimci saflarda kararlı bir tutum benimsemiştir. İnönü için, Ecevit'in Mustafa Kemal'i, aynı zamanda kendi yönetimi demek olan Mustafa Kemal yönetimini eleştirmesi, Mustafa Kemal'i «üstyapı devrimciliği» ile, açık - gizli «faşistlikle» suç-

laması hiç önemli değildir. İnönü'yü tek ilgilendiren, kendi aslî eseri saydığı, gerici parlamentarizm karşısında takınılan tavırdır. Bunun için de İnönü CHP'nin bütün anahtarlarını Ecevit'e teslim etmişe benzemektedir. Ecevit, bütün düzen değişikliği edebiyatına rağmen en güvenilir adam olmuştur. İnönü'nün kendisini desteklemesi Ecevit'i düşündürmeli ve uyarmalıdır. İnönü, emperyalizmin hâkimiyetine boyun eğmeyen bütün devrimcilere karşı takındığı tavırla, AP iktidarının karşı - devrimci politikasının bir aleti durumuna düşmüştür. İnönü bundan böyle 27 Mayıs'ın getirdiği demokratik kazançların tasfiyesi projesinde Demirel hükûmetinin en güvenilir dayanağı olma yolundadır.

Sol muhalefetin Ecevit'e karşı açtığı mücadele, CHP içindeki işbirlikçi unsuru da Ecevit'e karşı harekete geçirmiştir. Nihat Erim ve Kemal Satır gibilerin sözcülüğünü yaptığı sağ muhalefet, tam bir «gardrop Atatürkçülüğü» ile Ecevit'e karşı Mustafa Kemal'e sahip çıkmaktadır. Aslında Amerikan emperyalizminin CHP içindeki en sadık müttefikleri olan bu gibi unsurların sağdan muhalefetini «devrimci» bir muhalefet olarak görmek son derece yanıltıcı olur.

CHP ve genel olarak asker - sivil aydın zümre saflarındaki son bunalım da, devrim saflarında gerçek sosyalistlerle gerçek Kemalistlerin yerlerini almalarına doğru ilerlediğimizi göstermektedir. Sosyalist saflarda oportünizmin yenilmesi ve tasfiyesi yanısıra, Kemalist saflarda sağ eğilimlerin altedilmesi, devrimci güçbirliğine doğru ileri birer adım olacaktır.

BEŞ LİRA